T.C.
İSTANBUL KENT ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN TOPLUMSAL CİNSİYET ROLLERİNE İLİŞKİN TUTUMLARI VE ROMANTİK İLİŞKİDEKİ ÖZ YETERLİK ALGILARI İLE İLİŞKİ DOYUMLARI ARASINDAKİ İLİŞKİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Fatmanur AKPINAR DEMİR

Enstitü Anabilim Dalı : Psikoloji

Enstitü Bilim Dalı : Klinik Psikoloji

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi İhsan BOZANOĞLU

İSTANBUL – 2022

T.C.
İSTANBUL KENT ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN TOPLUMSAL CİNSİYET ROLLERİNE İLİŞKİN TUTUMLARI VE ROMANTİK İLİŞKİDEKİ ÖZ YETERLİK ALGILARI İLE İLİŞKİ DOYUMLARI ARASINDAKİ İLİŞKİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Fatmanur AKPINAR DEMİR

Enstitü Anabilim Dalı : Psikoloji

Enstitü Bilim Dalı : Klinik Psikoloji

"Bu tez ___/____/20___ tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Oybirliği / Oyçokluğu ile kabul edilmiştir".

JÜRİ ÜYESİ	KANAATİ	İMZA

BEYAN

Bu tezin yazılmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğunu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğunu, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bu üniversite veya başka bir üniversitedeki başka bir tez çalışması olarak sunulmadığını beyan ederim.

Fatmanur AKPINAR DEMİR

28.01.2022

ÖNSÖZ

Tez sürecim boyunca sorularımı özenle cevaplayan ve titizlikle çalışmamı takip eden tez danışmanım, değerli hocam Dr. Öğr. Üyesi İhsan Bozanoğlu' na içten teşekkürlerimi sunuyorum.

Klinik psikoloji eğitimim boyunca bilgisiyle yolumu aydınlatan saygıdeğer hocam Prof. Dr. Mehmet Zihni Sungur' a ve çok sevdiğim hocam Dr Öğr. Üyesi Anıl Gündüz' e teşekkürü bir borç bilirim.

Hayatım boyunca desteklerini hissettiğim, bana güvenen ve beni destekleyen canım annem Zehra Akpınar ve sevgili babam Arif Akpınar' a bu sürecimde de beni yalnız bırakmadıkları için sonsuz teşekkür ederim.

Son olarak sevgili eşim Emre Demir' e ve tezimi yazarken anne karnından beri bana anlayışlı davranan canım oğlum Mete' ye her gün yanımda olup bana destek verdikleri ve aile olmanın güzelliğini her an hissettirdikleri için şükranlarımı sunuyorum.

Son olarak eğitimimde emeği geçen ismini zikredemediğim saygıdeğer hocalarıma, tezimi hazırlarken çalışmalarından istifade ettiğim değerli araştırmacılara emekleri için teşekkür ederim.

Fatmanur AKPINAR DEMİR

28.01.2022

İÇİNDEKİLER

Sayfa No.

KISALTMALAR ..... **i**
TABLO LİSTESİ ..... **ii**
ÖZET ..... **iii**
ABSTRACT ..... **iv**
GİRİŞ **1**
BÖLÜM 1: KURAMSAL ÇERÇEVE **7**
1.1. Toplumsal Cinsiyet Rolleri 7
1.1.1. Toplumsal Cinsiyet Rolleri Gelişimini Etkileyen Faktörler 11
1.1.1.1. Aile 11
1.1.1.2. Akran ve Arkadaş Grubu 12
1.1.1.3. Kitle İletişim Araçları 13
1.1.1.4. Okul 14
1.1.2. Cinsiyet Farklılıkları ve Toplumsal Cinsiyet ile İlgili Kuramlar 14
1.1.2.1. Psikanalitik Kuram 14
1.1.2.2. Sosyal Öğrenme Kuramı 16
1.1.2.3. Bilişsel Gelişim Kuramı 17
1.1.2.4. Toplumsal Cinsiyet Şeması Kuramı 18
1.2. Sosyal Bilişsel Teori 19
1.2.1. Sosyal Bilişsel Teorinin İlkeleri 19
1.2.2. Öz yeterlik 21
1.2.2.1. Öz yeterliği Etkileyen Kaynaklar 23
1.2.2.2. Öz yeterlik İnancının Bireye Etkileri 25
1.2.3. Romantik İlişkide Öz yeterlik 27
1.3. Romantik İlişki Doyumu 31
1.3.1. Romantik İlişki ve Aşk 31
1.4. İlgili Araştırmalar 37
1.4.1. Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlişkin Tutumlar ve İlişki Doyumu ile İlgili Araştırmalar 37
1.4.2. Romantik İlişkide Öz yeterlik ve İlişki Doyumu İlgili Araştırmalar 42

BÖLÜM 2: YÖNTEM **48**
2.1. Araştırmanın Modeli 48
2.2. Evren ve Örneklem 48
2.3. Veri Toplama Araçları 49
2.3.1. Demografik Bilgi Formu 50
2.3.2. Toplumsal Cinsiyet Rolleri Tutum Ölçeği (TCRT) 50
2.3.3. Romantik İlişkilerde Öz Yeterlik Ölçeği (RİÖYÖ) 50
2.3.4. İlişki Doyumu Ölçeği (İDÖ) 51
2.4. Verilerin Toplanması 51
2.5. Verilerin Çözümü ve Yorumlanması 51
BÖLÜM 3: BULGULAR **52**
3.1. Üniversite Öğrencilerinin Toplumsal Cinsiyet Rolleri Tutumu, Romantik İlişkilerde Öz yeterlik Algıları ve İlişki Doyumlarının Demografik Değişkenlere Göre İncelenmesi 52
3.2. Üniversite Öğrencilerinin Toplumsal Cinsiyet Rolleri Tutumları, Romantik İlişkilerde Öz yeterlik Algıları ve Romantik İlişki Doyumları Arasındaki İlişkilerin İncelenmesine Yönelik Bulgular 55
3.3. Üniversite Öğrencilerinin Toplumsal Cinsiyet Rolleri Tutumu ve Romantik İlişkilerde Öz yeterlik Algılarının Romantik İlişki Doyumlarını Yordama Gücüne Yönelik Bulgular 56
BÖLÜM 4: TARTIŞMA **57**
SONUÇ VE ÖNERİLER **69**
KAYNAKÇA **71**
EKLER **86**
ÖZGEÇMİŞ **92**

KISALTMALAR

BSRI **:** Bem Sex Role Inventory

EYÖ **:** Evlilikte Yetkinlik Ölçeği

İDÖ **:** İlişki Doyumu Ölçeği

RAS **:** Relationship Assesment Scale

RİÖYÖ **:** Romantik İlişkilerde Öz Yeterlik Ölçeği

RSES **:** Relationship Self Efficacy Scale

SERR **:** Self-Report Measure Of Self-Efficacy İn Relationships

TCRT **:** Toplumsal Cinsiyet Rolleri Tutum Ölçeği

TABLO LİSTESİ

Tablo 1 Katılımcıların Tanıtıcı Bilgileri 49

Tablo 2 Üniversite Öğrencilerinin Toplumsal Cinsiyet Rolleri Tutumları, Romantik İlişki Doyumları ve Romantik İlişkilerde Öz yeterlik Algılarında Cinsiyete Göre Farklılaşma Durumuna İlişkin Bağımsız Gruplar *t* Testi Sonuçları 52

Tablo 3 Üniversite Öğrencilerinin Toplumsal Cinsiyet Rolleri Tutumları, Romantik İlişki Doyumları ve Romantik İlişkilerde Öz yeterlik Algılarında İlişki Durumuna Göre Farklılaşma Durumuna İlişkin Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları 53

Tablo 4 Üniversite Öğrencilerinin Toplumsal Cinsiyet Rolleri Tutumları, Romantik İlişki Doyumları ve Romantik İlişkilerde Öz yeterlik Algılarında Anne Babanın Algılanan Çift İlişkisine Göre Farklılaşma Durumuna İlişkin Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları 54

Tablo 5 Üniversite Öğrencilerinin Toplumsal Cinsiyet Rolleri Tutumu, Romantik İlişkilerde Öz yeterlik Algıları ve Romantik İlişki Doyumları Arasındaki İlişkilere Yönelik Pearson Korelasyon Analizi Sonuçları 55

Tablo 6 Üniversite Öğrencilerinin Toplumsal Cinsiyet Rolleri Tutumu ve Romantik İlişkilerdeki Öz yeterlik Algılarının Romantik İlişki Doyumlarını Yordama Gücüne Yönelik Çoklu Doğrusal Regresyon Analizi Sonuçları 56

ÖZET

İstanbul Kent Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü- Yüksek Lisans Tez Özeti

Tezin Başlığı: Üniversite Öğrencilerinin Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlişkin Tutumları ve Romantik İlişkideki Öz Yeterlik Algıları ile İlişki Doyumları Arasındaki İlişki

Tezin Yazarı: Fatmanur AKPINAR DEMİR **Danışman:** Dr. Öğr. Üyesi İhsan BOZANOĞLU

Kabul Tarihi: 28.01.2022 **Sayfa Sayısı:** iv (ön kısım) + 85 (tez) + 6 (ek)

Ana Bilim Dalı: Psikoloji **Bilim Dalı:** Klinik Psikoloji

Bu çalışma toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumlar, romantik ilişkideki öz yeterlik algıları ve romantik ilişki doyumu arasındaki ilişkileri incelemeyi amaçlayan betimsel bir çalışmadır. Araştırmanın örneklemini romantik ilişkisi olan 273 üniversite öğrencisi oluşturmaktadır. Araştırmada Demografik Bilgi Formu, Toplumsal Cinsiyet Rolleri Tutum Ölçeği, Romantik İlişkilerde Öz yeterlik Ölçeği ve İlişki Doyumu Ölçeği kullanılmıştır. Demografik bilgi formu ve ölçeklerden elde edilen veriler SPSS 22.0 aracılığıyla analiz edilmiştir. Araştırma kapsamında kullanılan ölçeklerinden elde edilen puanların demografik değişkenlere göre farklılaşma durumu incelenirken 2' li gruplarda Bağımsız Gruplar *t* Testi, 2' den fazla kategoriye sahip gruplarda Tek Yönlü Varyans Analizi kullanılmıştır. Değişkenler arası ilişki analizlerinde Pearson Korelasyonu ve çoklu doğrusal regresyon teknikleri kullanılmıştır.

Yapılan korelasyon analizi sonucunda katılımcıların toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumları ile romantik ilişki doyumları arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Bu bulguya göre katılımcıların toplumsal cinsiyet rolü eşitlikçi oldukça ilişki doyumları yükselmektedir. Bir diğer bulgu olarak romantik ilişkilerde öz yeterlik ile toplumsal cinsiyet rolüne ilişkin tutum puanları arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. Romantik ilişki öz yeterliği arttıkça eşitlikçi cinsiyet rolünü benimseme düzeyi de artmaktadır. Ayrıca ilişki öz yeterliği ile ilişki doyumu arasında da pozitif yönlü anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. Yapılan regresyon analizi sonucunda katılımcıların toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumları ve romantik ilişkilerde öz yeterlik algılarının, romantik ilişki doyumlarında görülen varyansın % 20' sini yordadığı tespit edilmiştir. Değişkenlerin demografik özelliklerin düzeyleri arasında karşılaştırılması sonucunda, kadınların toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumlarının ortalaması erkeklerin ortalamasından anlamlı derecede daha yüksek bulunmuştur. Araştırmanın diğer bir bulgusu olarak, ilişki durumunu sevgili olarak belirten katılımcıların toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumlarının ortalamaları, sözlü/ nişanlı katılımcıların ortalamalarından anlamlı derecede daha yüksek bulunmuştur. Elde edilen bulgular doğrultusunda veriler yorumlanmış ve ilgili literatür doğrultusunda tartışılmıştır

Anahtar Kelimeler: Toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumlar, Romantik ilişkideki öz yeterlik algıları, Romantik ilişki doyumu

ABSTRACT

İstanbul Kent University Institute of Graduate Education-Abstract of Master's Thesis

Title of the Thesis: The Relationship Between University Students' Gender Roles Attitude, Self-Efficacy in Romantic Relationships and Relationship Satisfaction

Author: Fatmanur AKPINAR DEMİR **Supervisor:** Dr. Lecturer İhsan BOZANOĞLU

Date: 28.02.2022 **Nu. Of pages:** iv (pre text) + 85 (main body) +6 (App.)

Department: Psychology **Subfield:** Clinical Psychology

This study is a descriptive study aiming to examine the relationships between attitudes towards gender roles, self-efficacy in romantic relationships, and romantic relationship satisfaction. The sample of the study consists of 273 university students who are currently in relationship. Demographic Information Form, Gender Roles Attitude Scale, Self-Efficacy in Romantic Relationships and Relationship Satisfaction Scale were used in the study. The data obtained from the demographic information form and the scales were analyzed using SPSS 22.0. While examining the differentiation status of the scores obtained from the scales according to demographic variables, Independent Groups t-Test was used in groups of 2, and One-Way Analysis of Variance was used in groups with more than 2 categories. Pearson Correlation and multiple linear regression techniques were used in the analysis of the relationships between the variables.

As a result of the correlation analysis, a positive and significant relationship was found between the participants' attitudes towards gender roles and their relationship satisfaction. According to this finding, as the gender role of the participants become more egalitarian, their relationship satisfaction increases. As another finding, a significant relationship was found between self-efficacy in romantic relationships and the participants' attitudes towards gender roles scores. As the relationship self-efficacy of the participants increases, the level of adopting an egalitarian gender role also increases. In addition, a positive and significant relationship was found between relationship self-efficacy and relationship satisfaction. As a result of the regression analysis, it was determined that of the participants attitudes towards gender roles and their self-efficacy in romantic relationships predicted 20% of the variance in romantic relationship satisfaction of the participants. As a result of the comparison of the variables between the levels of demographic characteristics, the average of the women attitudes towards gender roles was found to be significantly higher than the average of men. As another finding of the study, the averages of the participants attitudes towards gender roles, who stated their relationship status as boyfriend/girlfriend were found to be significantly higher than the averages of the engaged participants. In line with the findings obtained, the data were interpreted and discussed in line with the relevant literature.

Keywords: Gender Roles Attitude, Self-Efficacy in Romantic Relationships, Romantic Relationship Satisfaction

GİRİŞ

Toplumsal cinsiyet kavramı gelişen ve modernleşen dünyada önem arz eden, her geçen gün daha çok anlaşılmayı bekleyen bir konu haline gelmiştir. Özellikle genç nüfusun cinsiyet rollerine ilişkin tutumları, bu tutumların romantik bir ilişki içerisindeki ilişki doyumu ve öz yeterlik algıları gibi dinamikler ile ilişkisinin ortaya konması, toplumsal bir dönüşüme yön verebilecek nitelikteki değişkenlerin anlaşılabilmesi açısından önem arz etmektedir. Romantik ilişkiler insanın var olduğu her alanda kaçınılmaz olarak yerini alır. Romantik ilişkilerin hayatımızdaki varlığının tarihçesi ilk insan kadar eski olmasına rağmen bu ilişkiler doğası itibariyle karmaşıklığını ve anlaşılmaya dair muhtaçlığını sürdürmektedir.

Bireylerin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumları farklılaştıkça cinsiyetlere bakış açıları da değişmektedir. Son yıllarda kadın hareketlerinin artması ve kadınların iş gücü piyasasına daha fazla dahil olması durumunun, kadın ve erkek ilişkilerini hatırı sayılır ölçüde değiştirdiği görülmektedir. Eşitlikçi ailelerde erkekler, geleneksel ailelere göre daha fazla aileye dahil olurken kadınlar da daha fazla iş hayatına dahil olmaktadırlar. Eşitlikçi cinsiyet rolüne sahip olan bireyler, kadın ve erkek arasında kayda değer bir fark olmadığına inanırken; geleneksel tutumlara sahip bireyler ise erkeklerle kadınların farklı görevleri, ihtiyaçları ve tercihleri olması gerektiğine inanırlar (Vanyperen ve Buunk, 1991). Benimsenen bu farklı tutum ve inanışlar bireylerin kurdukları ilişkilerin yapısının farklılaşmasına neden olabilir. Eşitlikçi cinsiyet tutumlarını benimseyen bireylerin ilişkilerinden daha memnun olduğu görülmüştür (Rakwena, 2010). Romantik ilişki doyumu ile ilişkili olabilecek bir diğer konu bireylerin ilişkideki öz yeterlik algılarıdır. İlişkiye dair öz yeterlik algıları güçlü olan bireyler, insanlarla yakın ilişkiler kurarken doğal ve rahat hissederler. Dolayısıyla insanlarla samimi ilişkiler kurup bu ilişkilerin gerekliliklerıyle başa çıkabileceklerine dair olan yeteneklerine güvenmektedirler (Riggio, Weiser, Valenzuela, Lui, Montes ve Heuer, 2013). Romantik ilişkilerdeki öz yeterliğini daha yüksek algılayan bireyler daha yüksek ilişki memnuniyetine sahiplerdir (Lopez, Morúa ve Rice, 2007; Riggio vd., 2013).

Toplumsal cinsiyet rollerini açıklarken kavram karmaşalarını gidermek adına kavramları tek tek açıklamak anlamlı olacaktır. Cinsiyet kavramını ifade ederken şu soru sorulabilir: En alelade bir karşılaşmadan sonra bile bu karşılaştığınız kişinin cinsiyetini unuttuğunuz oldu mu? Muhtemelen hayır. Çünkü istesek de istemesek de cinsiyetin biz insanlar için bir anlamı vardır (White, 1989, aktaran Burr, 1989). Cinsiyet ve toplumsal cinsiyet kavramları zaman zaman birbirinin yerine kullanılsa da esasında birbirinden farklı anlamları

içermektedir. Winstead ve Derlega (1993)' ya göre "cinsiyet (sex), kadın ve erkek olmakla ilişkili biyolojik olayları ifade eder". Oakley' in tanımına göre cinsiyet, "erkek ve kadın arasındaki, genital bölgedeki ve prokreatif fonksiyondaki gözle görünür farklılıkları" ifade etmektedir. Toplumsal cinsiyet (gender) ise "bir kültür meselesidir, erkeksi ve kadınsı olarak yapılan sosyal sınıflandırmayı ifade eder" (1985: 16). Nihayetinde toplumsal cinsiyet rolüne ilişkin tutumlar, bireylerin toplumun erkek ve kadın için uygun gördüğü rollere olan bağlılığını anlatır. Bu roller bireylerin kadın ve erkek bakış açısını oluşturarak davranışlarının standartını belirler (Peplau, Hill ve Rubin, 1993). Toplumsal cinsiyet çerçevesinde kültürel normlarla oluşan roller, kadınlar ve erkekler hakkında bir takım kalıp yargıların oluşmasına yol açmaktadır. Bebeğin anne rahminde cinsiyeti bilinmeye başlandığı andan itibaren; kimi annelerin, bebeğin hareketlerini "erkek gücü" ve "kadın kırılganlığı" gibi cinsiyete dayalı terimlerle değerlendirmeye başladığı görülmektedir. Ebeveynler, anne karnındaki oğlan bebeği "aktif ve güçlü tekmeler atan" olarak tanımlarken kız bebeği "sessiz ve sakin" olarak tanımlama eğilimindedirler (Lindsey, 2016:79).

Sosyal hayatın içinde yaşayan insan için ilişki kurmak bir gereksinimdir. Erikson (1968: 135-136) geç ergenlik ile genç yetişkinliği kapsayan dönemdeki bireylerin yakınlık kurma ihtiyacının gelişimsel önemini vurgulamıştır. Bu dönemdeki bireyler için kişiler arası sağlıklı yakın ilişkiler kurabilmek kritik bir önem arz etmektedir. Bahsedilen yakın ilişkiler; romantik ilişkiler, arkadaşlık ilişkileri, cinsel ilişkiler ve benzeri ilişkileri kapsamaktadır. Dolayısıyla Erikson (1968) insanın çevreyle gerçek ve karşılıklı psikososyal bir yakınlık geliştirebilme kapasitesine dikkat çekmektedir. Erikson (1968: 135-136) kimlik gelişimi sağlıklı olan bireylerin insanlarla gerçek bir yakınlık kurabileceğinden bahsetmiştir. Güçlü kimlik duygusu olan bireyler, kendini adayabileceği ve sağlıklı bir bütünlük kurabileceği ilişkileri deneyimlemek isterler. Kimliğinden emin olmayan bireyler ise, insanlarla yakın ilişkiler kurmaktan kaçınır veya bağ kurmadan gelişigüzel ilişkiler içine girerler. Dolayısıyla başkalarıyla ve dahası kendi iç kaynaklarıyla yakın ilişkiler kuramayan bireylerin yaşadığı bu basmakalıp ve yüzeysel ilişkiler en nihayetinde kişiyi yalnızlığa ve yalıtılmışlığa itmektedir.

İnsanların birbirleriyle kurdukları ilişkiler içinde romantik ilişkiler, çok temel bir öneme sahiptir. Romantik ilişkilerin nasıl ve ne şekilde etkilendiği, nelerle ilişkili olduğu sosyal bilimler için merak konusu olmuştur. Kurulan romantik ilişkileri etkileyen birçok faktör bulunur. Bunlardan birisi de öz yeterlik kavramıdır. Bandura (1997: 3) öz yeterlik kavramını "başarıyı elde etmek için gereken eylemleri planlama, organize etme ve yürütmeye dair

becerisine inanma" olarak tanımlamıştır. Bireylerin öz yeterlik inançları doğrudan ve dolaylı yoldan yaşadıkları deneyimler, çevrenin beklentileri, sözel ikna ve bireylerin psikolojik durumlarını içeren dört temel bilgi kaynağına dayanmaktadır (Bandura, 1997: 3-5).

Öz yeterlik algısı, bireyin eylemleri aracılığıyla arzu edilen sonuca ulaşmak için yeterli güce ve beceriye sahip olduğuna dair inançlarıdır (Bandura, 1997: 2). Bu inançlar bireyin gerçek yeteneklerini, bilgi ve becerisini içermekten çok bunlara dair algılarını içermektedir. Öz yeterlik inancı, bireyin yaşantısında var olan birçok alanla ilişkilidir. Dolayısıyla; bireyin genel performansını etkileyebileceği gibi romantik ilişkiler ve evlilik gibi alanlardaki performansını da etkileyebilir. Romantik ilişkilerde öz yeterlik, ilişkilerini olumlu bir şekilde sürdüreceğine ve davranışlarının ilişki memnuniyetini artıracağına inanan bireylerin ilişkilerinde daha etkili olması olarak açıklanabilir. Bu bireyler ilişki içinde karşılaşılan sorunlarda kolayca pes etmeyerek bu sorunlarla yüzleşme noktasında daha ısrarcı davranmaktadırlar (Riggio vd., 2013).

Romantik ilişkilerde bir diğer önemli kavram ise ilişki doyumudur. İlişkiden elde edilen olumlu ve olumsuz sonuçlar romantik ilişki doyumunu etkilemektedir. İlişki içinde elde edilen ödüller, yani artılar ile ilişki içinde olmanın bedelleri, yani eksilerin toplamı o ilişkinin doyumunu göstermektedir. Eşlerin birbirlerinin niteliklerini ve ilişkideki etkileşimin kalitesini algılama stilleri, ilişkiden elde edilen sonuçların düzeyini etkilemektedir (Sabatelli, 1988). İlişki memnuniyeti yüksek, birbirine bağlı ve az çatışma yaşanan ilişkilerdeki bireylerin romantik bir ilişkiye dair öz yeterliklerinin yüksek olması da muhtemeldir (Riggio vd., 2013). İlişkideki öz yeterlik algısının yüksek olması bireylerin daha sağlıklı ve tatmin edici ilişkiler kurup sürdürmesine yardımcı olmaktadır (Lopez vd., 2007).

Araştırmanın Amacı

Bu çalışma, literatürde bugüne kadar birbirinden farklı bağlamlarda incelenmiş olan toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumlar, romantik ilişkideki öz yeterlik algıları ve romantik ilişki doyumu kavramlarını ortak bir bağlamda toplayarak bazı demografik değişkenlere göre ortaya çıkan farkları tespit etmeyi ve aralarındaki ilişkiyi incelemeyi amaçlamaktadır.

Araştırmanın Önemi

Toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumlar ve romantik ilişki doyumu yerli ve yabancı literatürde çokça merak edilen ve sık araştırılan konular olarak karşımıza çıkmaktadır. Romantik ilişkide öz yeterlik kavramı da literatürde gittikçe daha fazla araştırılan bir konu olup alanyazında özellikle ilişki doyumu ile arasındaki ilişkiyi araştıran yerli ve yabancı çalışmalara rastlanmaktadır. Toplumsal cinsiyet rolleri ve romantik ilişki doyumu kavramlarının sık araştırılan konular olması hayatımızdaki konumlarıyla paralellik gösteriyor denilebilir. İlişki kavramı insana dair hayati konulardan olup insanoğlunun var olduğu her alanda kaçınılmaz olarak varlığını devam ettirmektedir. İnsanların kurduğu ilişkiler içinde romantik ilişkilerin büyük bir payının olması romantik ilişkilerdeki dinamiklerin anlaşılmasını önemli kılmaktadır.

Literatürde evlilikte öz yeterlik algılarını inceleyen çalışmalar (Cihan-Güngör, 2007; Erus, 2013) var olsa da çatı kavram olan romantik ilişkilerde öz yeterlik inancını inceleyen henüz az sayıda çalışmaya rastlanmaktadır. Bu çalışmada daha geniş bir kavram olan "romantik ilişkilerde öz yeterlik" kavramı incelenecektir. Kavram, "Romantik İlişkilerde Öz yeterlik (RİÖYÖ)" ölçeğinin Türkçe' ye uyarlanmasıyla birlikte literatüre girmiştir (Öz Soysal, Uz Baş ve Aysan, 2019). Yapılan literatür taramasında toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumlar ile romantik ilişkide öz yeterliği birlikte inceleyen bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu çalışma ise toplumsal cinsiyet rolüne ilişkin tutumlar ve romantik ilişkide öz yeterlik ile romantik ilişki doyumu arasındaki ilişkiyi incelemesi yönüyle özgün olup bu alandaki çalışmalara katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Araştırma Problemleri

Bu araştırmada ilk olarak örneklemin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumları, romantik ilişkilerdeki öz yeterlik algıları ve ilişki doyumları ile bazı sosyodemografik özelliklerinin düzeyleri arasındaki farklar incelenmiştir. Devamında üniversite öğrencilerinin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumları ve romantik ilişkilerdeki öz yeterlik algıları ile ilişki doyumları arasındaki ilişkiler incelenmiştir. Son olarak ise üniversite öğrencilerinin toplumsal cinsiyet rolleri ve romantik ilişkilerde öz yeterlik algılarının romantik ilişki doyumlarını yordama gücü incelenmiştir.

1. Üniversite öğrencilerinin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumları, romantik ilişkilerde öz yeterlik algıları ve romantik ilişki doyumlarında cinsiyete göre anlamlı bir farklılık var mıdır?

2. Üniversite öğrencilerinin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumları, romantik ilişkilerde öz yeterlik algıları ve romantik ilişki doyumlarında ilişki durumuna göre anlamlı bir farklılık var mıdır?

3. Üniversite öğrencilerinin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumları, romantik ilişkilerde öz yeterlik algıları ve romantik ilişki doyumlarında anne babanın algılanan çift ilişkisine göre anlamlı bir farklılık var mıdır?

4. Üniversite öğrencilerinin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumları, romantik ilişkilerde öz yeterlik algıları ve romantik ilişki doyumları arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?

5. Üniversite öğrencilerinin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumları ve romantik ilişkilerde öz yeterlik algılarının romantik ilişki doyumlarını yordama gücü nedir?

Sayıltılar

1. Araştırmaya katılan bireylerin, uygulanan ölçeklere gerçekçi ve içten yanıtlar verdikleri varsayılmıştır.

2. Araştırmada kullanılan veri toplama araçlarının, araştırmanın amacına uygun, geçerli ve güvenilir olduğu kabul edilmiştir.

Sınırlılıklar

1. Araştırmadan elde edilen veriler, katılımcılardan "Demografik Bilgi Formu, Toplumsal Cinsiyet Rolleri Tutum Ölçeği, Romantik İlişkilerde Öz yeterlik Ölçeği ve İlişki Doyumu Ölçeği" aracılığıyla toplanan bilgilerle sınırlıdır.

2. Araştırmanın örneklemini, 2020-2021 eğitim öğretim yılında Türkiye' de çeşitli üniversitelerde öğrenim gören ve romantik ilişkisi olan üniversite öğrencileri oluşturmaktadır. Dolayısıyla araştırmanın sonuçları, benzer örneklem gruplarında genellenebilir.

3. Araştırma verileri COVİD-19 pandemisi sürecinde, çevrim içi platformlar aracılığıyla toplanmıştır.

Tanımlar

Cinsiyet rolüne ilişkin tutumlar (Gender-role attitudes): "Bireylerin kadınlar ve erkekler için uygun olduğuna inandıkları davranışları tanımlar". Bu tutumlar bireylerin "davranışlarının standartını belirleyen kültürel temelli normlara bağlılığını göstermektedir". (Peplau vd., 1993).

Romantik ilişkide öz yeterlik (Self-efficacy in romantic relationships): Bireyin, romantik bir ilişkide partner olma ve ilişki içerisindeki sorumlulukları yerine getirme kapasitesi hakkındaki inançlarını içermektedir (Riggio, Weiser, Valenzuela, Lui, Montes ve Heuer, 2011).

Romantik ilişki doyumu (Romantic relationship satisfaction): Bireyin partneriyle olan ilişkisine dair hissettiği olumlu duygular ile ilişkisine duyduğu çekim olarak tanımlanabilir (Rusbult, 1983).

BÖLÜM 1: KURAMSAL ÇERÇEVE

1.1. Toplumsal Cinsiyet Rolleri

İnsanlar doğduklarında eril veya dişil cinsiyet organlarıyla doğarlar. Fakat çok nadir de olsa hem erkek hem de kadın cinsiyet organına aynı anda sahip olan bireyler de olabilir. Cinsiyet farklılığını, hücrelerde bulunan 23. Kromozom çifti oluşturmaktadır. Erkeklerin hücre yapısında XY kadınlarda ise XX kromozomu bulunmaktadır. Bu kromozom farklılığı da en temelde cinsiyet organlarında, üreme organlarında ve hormonal düzeyde birtakım farklılıklara yol açmaktadır (Gander ve Gardiner, 2004: 49). Cinsiyet (sex), genital bölgelerdeki biyolojik farklılıkları ifade ederken toplumsal cinsiyet (gender), erkek ve kadına toplumun bakış açısını içeren kültürel sınıflandırmayı ifade etmektedir (Oakley, 1985:16). Toplumsal cinsiyet (gender); kadın ve erkek olmanın toplumsal yönünü ve kültürel birtakım beklentilerini ifade etmesinin yanı sıra genellikle bireylerin "biyolojik yapısıyla ilişkili bulunan psikolojik özelliklerini" de kapsamaktadır (Dökmen, 2010: 20). Cinsiyet ve toplumsal cinsiyet kavramları birbirinden farklı anlamlara işaret etse bile birçok noktada genetik ve kalıtsal yapı ile sosyal ve çevresel etkileri birbirinden tamamen ayırmak pek de kolay değildir. Ayrıca cinsiyet, sadece genetik biyolojik girdileri ifade etmekten öte bir anlam içererek güçlü bir sosyal kategoriyi de ifade etmektedir (Ashmore ve Sewell, 1998).

Cinsiyet veya toplumsal cinsiyetle karıştırılabilecek kavramlardan biri de cinsel kimliktir. Cinsel kimlik, "bireyin iç dünyasında kendisini hangi cinsiyet içinde algıladığını" tanımlamaktadır (Sungur ve Yalnız, 1999). Cinsel kimliğin oluşumu yaşamın erken dönemlerinde başlar ve çocuk yaklaşık 2 yaş civarında kendi cinsiyetini tanır denilebilir. İki farklı cinsin olduğunun ayırdına vararak kendisinin, anne babasının cinsiyetini kadın ve erkek olarak tanımlayabilir. Çocuklar bu tanımlamayı cinsiyetin tam anlamıyla farkında olarak yapmaktan öte; kıyafet, saç şekli, davranış biçimi gibi yüzeysel verilerle yapmaktadırlar. Bununla birlikte cinsel kimlik duygusunun tam anlamıyla kazanılması ve kararlı hale gelmesi 3-4 yaş civarında gerçekleşir. (Özsungur, 2010). Bireyin ailede başlayan cinsiyeti tanıma cinsel kimliğini oluşturma süreci, toplumla karşılıklı etkileşimi sonucunda kendi kimliğini tanımlamasıyla devam eder (Baumrind, 1980). İnsanların biyolojik olarak erkek veya kadın olarak doğması cinsel kimliklerinin yeterli bir belirleyicisi değildir. Bireylerin cinsel kimlik tanımları geniş bir yelpazede karşımıza çıkabilir. Bireyler kendilerini cinsiyetten bağımsız olarak kadın veya erkek olarak tanımlayabilecekleri gibi ne erkek ne de kadın olarak hem erkek hem de kadın olarak, farklı zamanlarda farklı cinsiyetler olarak veya cinsiyetsiz olarak

tanımlayabilirler. Kendini kadın veya erkek sınıflamasından farklı olarak tanımlayan insanların ön plana çıkmaları ve hak arayışlarına paralel olarak bu gruplar yasal olarak giderek daha fazla tanınmaktadırlar (Richards, Bouman, Seal, Barker, Nieder, ve T'Sjoen, 2016).

Toplumsal roller; toplumun insanlara atfettiği konumlar temelinde onlardan beklediği davranış örüntüleridir. Kadın rolü, erkek rolü, anne rolü, doktor rolü vb. olarak çeşitlendirebileceğimiz bu roller; role atfedilen işlevlerle paralel olarak çeşitli hakları, karakter özelliklerini, davranışları ve görevleri içerir. (Spenle, 1980:55). Rol kavramı; daha geniş bir tanımla, belirli bir statüdeki kişiden beklenen davranışlar olarak tanımlanabilir. Bu beklentiler; kişiye, duruma ve beklenti geliştirenin kim olduğuna bağlı olarak bireylerin tutum ve davranışları üzerinde, az ya da çok etkilidir (Morgan, 2011: 375). Rollerle ilgili verilen tanımlardaki ortak nokta bireylerden beklenen toplumsal davranışlar olmasıdır. "Bu da gösteriyor ki rol bir boyutuyla toplumsal, diğer boyutuyla bireyseldir; toplumsallığın bireyde davranışa dönüşmesidir" (Vatandaş, 2007).

Winstead ve Derlega (1993) toplumsal cinsiyet ile ilişkili bir kavram olan toplumsal cinsiyet rolü kimliğini (gender-role identity/ gender-role orientation) şöyle tanımlar: "Belirli bir kültürde kadın ve erkekler için uygun kabul edilen kişisel özelliklerin kişi tarafından onaylanması anlamına gelir. Kişilik özelliklerindeki bu cinsiyete bağlı farklılıkları ifade etmek için toplumda genellikle erkeksi ve kadınsı ayrımı kullanılır". Bem (1981) toplumun bireyleri kadınsı ve erkeksi olarak etiketlemesini cinsiyetleri ayrıştırmak (sex-typing) olarak adlandırmıştır. Cinsiyeti ayrıştırma (sex-typing) bireylerin erkek veya kadın olarak nasıl olmaları gerektiğini tanımlamaktadır. Bem (1981) bireyin kadınsı ve erkeksi rolleri aynı anda benimseyebileceğini belirterek bu rolleri benimseyen kişileri "androjen" bireyler olarak adlandırmıştır. Aynı zamanda bazı bireylerin ne kadınsı ne erkeksi rolleri tam olarak benimseyemeyebileceğini belirterek bu bireyleri "farklılaşmamış" olarak tanımlamıştır. Cinsiyeti ayrıştırma, bireylerin toplumsal cinsiyet rolleriyle uyumlu nitelikleri geliştirme sürecidir. Bu süreç kendini cinsiyete dayalı davranışlarda, kişilik özelliklerinde, inançlar, tercihler ve tutumlarda gösterir (Galambos, 2004: 234). Fakat her bireyin toplumun cinsiyet rollerine bakış açısı aynı değildir. Kimi insanlar toplumun oluşturduğu bu rollere sıkı sıkıya bağlanarak cinsiyetleri tanımlarken kimi insanlar cinsiyetleri daha az ayrıştırır (Gander ve Gardiner, 2004: 322). Toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumlar, bireylerin toplumun sunduğu rollere olan bağlılığı ve bu bağ neticesinde davranışlarını ve inançlarını şekillendirmesi olarak tanımlanabilir (Peplau vd., 1993). Kadın ve erkek arasında toplumsal

anlamda bir fark olmadığına inanan bireyler daha eşitlikçi tutumlar sergilerken her cinsiyeti kendi içinde değerlendiren dolayısıyla cinsiyetleri yapabilme kapasitelerine göre ayrıştıran bireyler daha geleneksel tutumlar sergileyebilirler (Vanyperen ve Buunk, 1991). Özetle tanımlardan yola çıkarak, toplumsal cinsiyet rolleri toplumun kadın ve erkekten beklediği birtakım davranış ve tutumları ifade eder. Toplumsal cinsiyet rolü kimliği ise bireyin içselleştirdiği toplumsal cinsiyet rollerini tanımlamaktadır.

Yıllarca toplum tarafından yaratılan bu rollerin biyolojik bir getiri olduğuna inanılmaktaydı. Fakat toplumsal cinsiyetle biyolojik cinsiyet arasındaki ilişki sanıldığı kadar güçlü değildir. Biyolojik ve hormonel farklılıkların getirileri (kadının gebelik süreci, erkeğin sperm üretme kapasitesi vb.) dışında erkek ve kadın arasında "yapabilme" kapasitesi açısından bir fark yoktur (Bhasin, 1994: 10). Toplumsal cinsiyet farklılığı; toplumun oğlan ve kız çocuklarına biçtiği tutum, davranış, duygu ve roller arasındaki farklar olarak açıklanır. Bu farklar, cinsiyet kadar kesin ve gerçek değildir. Toplumun, kültürün, çağın oluşturduğu bir takım öğreti ve dayatmalara dayanmaktadır (Dökmen, 2010: 35). Dolayısıyla cinsiyet rolleri; zaman içinde ve toplumdan topluma değişebilen durgun olmayan yapılardır (Gander ve Gardiner, 2004:322). Ann Oakley kadın cinsiyete sahip bireylerin otomatik olarak kadınsı, erkek cinsiyete sahip bireyin otomatik olarak erkeksi olacağı toplumsal görüşüne karşı çıkarak feminen ve maskulen rollerin oluşmasının kültürel ve psikolojik yönünü vurgulamıştır (1985: 158).

Toplumun cinsiyetler için belirlediği roller; bireylere, cinsiyetlere dair birtakım kalıplar sunmaktadır. Toplumsal cinsiyet kalıp yargıları, erkeklerin ve kadınların kişisel niteliklerine ilişkin bir dizi yapısal inançları ifade etmektedir (Sakallı- Uğurlu, 2003). Kalıp yargılar (stereotype), değişmez birtakım normları yansıtır ve cinsiyet alanında da çok sık görülmektedir. Bunlar; cinsiyetle ilgili, toplumun erkek ve kadın için ayrı oluşturduğu rolleri, tutumları ve algıları içeren sabitleşmiş imgelerdir. Toplumsal cinsiyete ilişkin bu kalıp yargılar, çocukluktan yetişkinliğe kadar devam eden ve insanların kendi cinsiyetleriyle ne kadar uyumlu davranacakları konusundaki beklentileri içeren bir süreçtir (Onur, 2011: 215). Kalıp yargılar ve toplumsal roller arasındaki farka bakıldığında; roller bireylerden yapılması beklenenlerken, kalıp yargılar bireylerin yapacakları düşünülen ön yargı içeren inançlardır. Ayrıca roller bireylerin kendi gruplarına yönelikken kalıp yargılar daha çok yabancı gruplara (Örn; karşı cinsiyete) yöneliktir. Fakat ayrıma rağmen bu iki kavram arasında bir çeşit etkileşim vardır (Spenle, 1980: 57).

Erkeklere ilişkin kalıp yargılarda erkeklerin saldırgan, atletik, cesur; kısaca güçlü ve meslek yönelimli olması vurgulanırken kadınlara daha duygusal, edilgen, sakin olan; kısaca daha pasif ve ev yönelimli bir insan tablosu çizildiği görülmektedir (Onur, 2011: 216). Vatandaş (2007) yaptığı çalışmasında, ev içi işlerle ilgili görevlerin paylaşılmasının cinsiyet temelinde ayrıştığı sonucunu bulgulamıştır. Görevlerin dağılımında, kadın ve erkekler birbirleriyle örtüşen bir eğilim göstererek; çocuğa bakım vermek, yemek pişirmek, temizlik yapmak, bulaşık ya da çamaşır yıkamak gibi görevleri kadınsı; ev içi tamirat yapmak, resmi kurumlardaki işleri takip etmek, bütçeyi düzenlemek, evin geçimini sağlamak, aile bireylerinin davranışlarını belirlemek gibi görevleri erkeksi olarak tanımlamışlardır. Toplumda kadına genellikle evi düzenleyen, yemek yapan, çocukları yetiştiren, ev içi bir rol atfedilirken; erkeklere dışarıda çalışan, eve para getiren, evi geçindirmekle yükümlü bir rol atfedilmektedir (Moya, Exposito ve Ruiz, 2000). Kız çocuklarının yaptığı maskulen aktivitelerin sıklıkla ödüllendirildiği görüldüğünden kızların oğlanlara göre bu tarz aktivitelerde toplumsal cinsiyet rollerinden bağımsız hareket edebildiği gözlemlenebilir (Lindsey, 2016: 85). Örneğin; Türk toplumunda maskulen görünümüne atfedilmiş pantolon, ceket, makosen ayakkabı vb. gibi kıyafetleri kadınların da giymesi normal bir durumken feminen görünümüne atfedilmiş elbise, etek, topuklu ayakkabı vb. gibi kıyafetleri erkeklerin giymesi normal dışı bir durum olarak görülmekte ve beraberinde toplumsal dışlanmayı getirebilmektedir. Bunun yanı sıra toplumsal kalıp yargıların çoğu zaman kadınlara yönelik daha küçük düşürücü mesajlar içerdiği söylenebilir. "Erkek gibi" sıfatı çoğunlukla bir övgü olarak kullanılırken "kız gibi" tanımlamasının daha narin ve zayıf olunan bir durumu anlatmak için kullanılması gibi.

Kalıp yargılar her yaşta gelişebilir fakat özellikle çocuklar kalıp yargıları benimsemeye daha çok yatkındırlar. Bunun nedeni; sınırlı deneyimleriyle karmaşık dünyayı anlamlandırmaya çalışırken bu doğrultuda bilgileri daha dar kavramlarda örgütlemeye meyillidirler. Örneğin; okulda meslek tanıtımı için gelen erkek bir doktor ve kadın bir hemşireyle tanışan bir çocuğun, kolaylıkla yalnızca kadınların hemşire, erkeklerin doktor olabileceğine dair gelişen düşünceleri pekişebilir (Gander ve Gardiner, 2004: 269). "Çocuklar bir kavramı biçimlendirdikten ve ona duygusal olarak bağlandıktan sonra onunla uyuşan bilgileri özümlemeye, uyuşmayanları görmezden gelme veya akla uydurmaya çalışma eğilimindedirler" (Gander ve Gardiner, 2004: 270).

Kalıp yargılar ve toplumsallaşma sürecinde cinsiyeti ayrıştırma birtakım olumsuzluklar oluşturmaktadır. Toplumsal roller bakımından kadınlara genellikle ev içi rollerin, erkeklere ise

para kazanma, evi geçindirme rolünün atfedilmesi özellikle iş hayatında kadınlar aleyhine bir eşitsizliği oluşturmuştur. Meslek gruplarının cinsiyete göre ayrışması, cinsiyetler arasındaki ücret farkının başlıca nedenlerindendir (Pratto ve Walker, 2004: 248). Yapılan araştırmalar erkeklerin baskın oldukları meslek gruplarının maaşlarının ve prestijlerinin daha yüksek olduğunu, kadın baskın olan meslek gruplarının ise ücret ve prestijlerinin daha düşük olduğunu göstermektedir (Reskin, 1988). Kadınlar da toplumdaki bu kalıp yargılar ve ayrıştırılan roller nedeniyle, geleneksel olarak erkek hakimiyetinin söz sahibi olduğu mesleklerde, ilgi ve kariyer seçeneklerini sınırlama eğiliminde olabilirler (Wood ve Bandura, 1989). Gerçekte yetenek bakımından erkeklerden farklı olmasalar bile, toplumsal rollerle bağlantılı oluşan kalıp yargılar, kadınların gerekli yeteneklere sahip olup olmadıklarına dair öz yeterlik inançlarını zayıflatıyor olabilir (Wood ve Bandura, 1989).

Ev işleriyle ilgili esas sorumluluğun kadında olması, özellikle iş ve aile dengesi kurmaya çalışan kadınların sosyal hayatta zor durumda kalmasına neden olmaktadır. Birçok evlilikte kadın, eşiyle gerginlik yaşamak istemediği için, ev ve çocuklarla ilgili sorumluluğun büyük bir kısmını üstlenmektedir (2001 Yılı Aile Raporu, 2002:18). Diğer taraftan yapılan araştırmalarda kentsel bölgelere gidildikçe kadının çalışma oranının ve eğitim düzeyinin artmasıyla birlikte aile içi iş bölümünün arttığı görülmektedir (Terzioğlu, 1978, aktaran 2001 Yılı Aile Raporu, 2002:19).

1.1.1. Toplumsal Cinsiyet Rolleri Gelişimini Etkileyen Faktörler

Cinsiyete dair pek çok bilgi; aile ortamı, akran grupları, okul, öğretmenler, kitle iletişim araçları ve aile dışındaki diğer sosyal çevrelerden elde edilir. Bu bölümde toplumsal cinsiyet rollerinin gelişimini etkileyen faktörler açıklanacaktır.

1.1.1.1. Aile

Aile hem kalıtım yoluyla aktarılan özellikler hem de doğumdan itibaren çocuğun sosyal çevresini oluşturması itibariyle çocuğun birincil sosyalleşme alanıdır (Kuzucu, 2011). Dolayısıyla aile kişiliğin gelişmesinde, tutum ve değerlerin aktarılmasında ve nihayetinde cinsiyete ilişkin rollerin edinilmesinde çok önemli bir rol oynamaktadır. Ebeveynler, anne karnındaki bebeğin cinsiyetini öğrendikleri andan itibaren yaptıkları oyuncak, oda dekorasyonu, kıyafet vb. seçimlerle birlikte çocuklarına cinsiyete uyumlu olan ve olmayan davranış, tutum ve rollerle ile ilgili güçlü mesajlar göndermeye başlarlar. Doğumdan sonra bu mesajlar güçlenerek giyinme biçimi, saçın boyu, oyuncaklar, hitabet biçimi, çocuğu sevme

biçimi ve dozu, çocuk için arzulanan meslekler, aile içinde verilen sorumluluklar gibi birçok alanda meydana gelen farklılaşmayla daha da belirginleşir (Vatandaş, 2007). Bebeğin cinsiyeti belli olduktan sonra; kızlar için çiçek, kalp desenli, pembe ve mor ağırlıklı kıyafetler seçilirken oğlanlar için süper kahraman veya atletik motifli, kırmızı ve mavi ağırlıklı kıyafetler seçilir. Oyuncak seçiminde ise; ebeveynlerin oğlan çocukları için genelde yarış arabası, trenler, silahlar, binalar vb. tarzı oyuncaklar seçtikleri, kız çocukları için ev işleri ile ilgili; ütü, yemek malzemeleri, temizlik malzemeleri ya da güzellik, makyaj malzemeleri gibi oyuncakları tercih ettikleri görülür. Kızlar için güzelliğin ve biçimli bir vücudun vurgulandığı oyuncak bebekler ilk tercih olurken erkeklerde güç, yakışıklılık ve kaslı bir vücudun vurgulandığı "aksiyon figürleri" tercih edilir (Lindsey, 2016:81).

Bussey ve Bandura (1992)' ya göre ebeveynler doğrudan ya da gizil olarak çocuklarına cinsiyete özgü davranışları aktarırlar. Araştırmacılar yaptıkları bir çalışmada otuz aylıktan küçük bebeklerin kendileriyle aynı cinsiyetteki oyuncak bebeklerle oynamayı seçtiklerini gözlemlemiştir. Aynı çalışmada oğlan çocukların karşı cinsiyetle özdeşleşen oyuncaklara kızlardan daha tepkisel yaklaştıklarını gözlemlemiştir. Örneğin oğlanlar "kızsı" oyuncakları oynamadan kaldırmış, fırlatmış veya oynamak istemediklerini belirtmişlerdir. Bazı çocuklar ise bu oyuncakları silah veya matkap gibi kullanarak daha "erkeksi" bir forma dönüştürmüşlerdir (Bussey ve Bandura, 1992).

Ebeveynler ev içi görevlerin dağılımında da yüksek oranda cinsiyete göre bir ayrıştırma yaparlar. Çocuklar görev dağılımında ebeveynlerine göre daha az cinsiyet ayrımı yapsa da yine de ebeveynlerini modellerler (Hilton ve Haldeman, 1991). Kız çocuklarının oğlanlardan daha fazla ev işlerine katılmasının yanı sıra; kızlar kıyafetlerin bakımı, bulaşık yıkama gibi görevlere daha çok katılırken oğlanlar; bahçe işleri, arabanın bakımı, evcil hayvan bakımı gibi görevlere daha çok katılım sağlamaktadır (Cogle ve Tasker, 1982). Cinsiyetler arasında yetenek farklarının olduğu kalıp yargısını taşıyan okul ebeveynlerin, oğlan ve kız çocuklarını farklı şekillerde yönlendirdiği görülebilir. Cinsiyete dayalı kalıp yargıları olan ebeveynlerin, çocuklarının atletik yeteneklerine dair algıları ile çocuklarının kendi atletik yeteneklerine ilişkin inançlarının uyumlu olduğu ve bu inançların aktivite tercihlerini etkilediği gözlemlenmiştir (Fredricks ve Eccles, 2005).

1.1.1.2. Akran ve Arkadaş Grubu

Çocuklar, akranlarıyla arkadaşlık kurmaya başladıklarında ailede öğrendikleri cinsiyet rollerini birbirlerine aktarırlar. Bu sayede akranların cinsiyet sosyalizasyonundaki etkisi aileden

daha da önemli olmaya başlar. Akran oyunları, çocukların sosyalleşmesinde önemli bir araçtır. Oğlanların oyunları daha karmaşık, rekabetçi ve kuralcıyken; kızların oynadığı oyunlar daha fazla katılımcıya ve iş birliğine izin veren, daha az rekabet içeren sek sek, ip atlama, evcilik gibi grup oyunlarıdır (Lindsey, 2016: 84). Kızların; daha fazla aşk, evlilik, mutluluk gibi kişisel ve sosyal ilişkiler arzuladıkları bunun yanı sıra daha küçük, çekici ve güzel olmaya önem verdikleri görülürken; oğlanların kişisel başarı ve zenginliğe daha fazla önem verdikleri görülmektedir (Cobb, 1954).

Bussey ve Bandura (1992) çalışmasında, cinsiyete ilişkin kalıp yargıların çok küçük yaşlarda oluştuğunu gözlemlemiştir. Çalışmada 3-4 yaşındaki çocukların akranlarının, cinsiyet kalıp yargılarına uymayan davranışlara tepki gösterdiklerini belirtmiştir. Örneğin; çocuklar bir oğlanın oyuncak bebeği beslemesini, altını değiştirmesini ve bir kızın kamyonla oynamasını onaylamadılar. Hem oğlanlar hem de kızların, genelde hemcinslerine daha olumlu yanıtlar verdiği görülmüştür. Fakat oğlanlar kızlardan farklı olarak, feminen davranışlarda bulunan erkekleri daha az onaylamışlardır (Bandura ve Bussey, 2004).

1.1.1.3. Kitle İletişim Araçları

Televizyon, internet ve sosyal medya özellikle zamanının büyük bir kısmını bu mecralarda harcayan çocuk ve gençlerin toplumsal cinsiyete dair algılarının şekillenmesinde yönlendirici bir etkiye sahiptir**.** Filmler, diziler, internet videoları, televizyon programları, dergiler, gazeteler, radyo yayınları, şarkılar, sanatçılar, oyuncular, takipçi kitlesi olan ünlü kişilikler, sosyal medya, müzik videoları gibi iletişim araçlarının gücü ve insan hayatındaki yeri düşünüldüğünde buradan gelen mesajların insanların sosyalleşmesi ve toplumsallaşması üzerindeki derin etkileri kaçınılmazdır. Kitle iletişim araçları, cinsiyet klişelerinin sürmesini destekleyebileceği gibi bu kalıp yargıların ortadan kalkmasını ve değişmesini destekleyen bir güç de oluşturabilir.

Bazı televizyon programları ve reklamlar çocuklara oldukça basmakalıp cinsiyet özellikleri sunarlar. Oğlan çocuklar genelde futbolcu, süper kahraman vs. gibi fiziksel olarak güçlü karakterlerle özdeşleşirken kız çocuklar okulda popüler ve çekici olan kızlarla ya da güzel ve zengin prenseslerle özdeşleşirler (Lindsey, 2016: 87). Kitle iletişim araçlarının kadının toplumdaki yerini yetersiz temsil ettiği, genç ve güzel olmayı yücelttiği, kadın ve erkeklerin beden ve kilolarına yönelik gerçekçi olmayan görüntüleri ideal olarak sunduğu, kadınlar ve erkekleri kalıplaşmış roller ve meslekler içinde resmettiği söylenebilir (Galambos, 2004: 253) Medyada kadın modeli genelde anne veya abla olarak ev içinde mutluluk, düzen ve sevgi

ortamını sağlayan biri olarak sunulurken erkek modeli genelde rekabet gerektiren alanlarda çalışıp para kazanan ve politika ve teknoloji ile ilgilenen biri olarak sunulur (Krijnen, 2020).

1.1.1.4. Okul

Okul hayatı ebeveynlerin ve çocukların hayatında 12-20 yıl boyunca kritik rol oynayacak bir etkendir. Okul, öğretmenler ve ders müfredatı toplumsal değerleri, kültürü ve bilgiyi öğrencilere aktarırken toplumun cinsiyet rollerine ilişkin birtakım basmakalıp algıları da bilinçli veya bilinçsiz olarak aktarmaktadır. Ülkemizdeki ders kitapları incelendiğinde 1930' lu yıllardaki ders kitaplarında kadın ve erkeğin dayanışma içinde olduğu eşit birer yurttaş olduklarına ilişkin temalara daha sık rastlanırken 1945-1950 yılları sonrasında bu durumun değişmeye başladığı görülmüştür. Baba çalışan ve para kazanan, evin direği ve hoşnut edilmesi gereken otoriter bir figürken anne ev işleriyle ve çocuklarla ilgilenen, kendi için bir şey istemeyen, evde huzur ve düzeni sağlayan bir figür olarak yansıtılmaktadır (Gümüşoğlu, 2008). Yurt dışı çalışmalarında da benzer gözlemler mevcuttur. "Gerçek dünya ilkokul kitaplarında anlatılanlardan daha değişik ve çeşitlidir. Oğlanlar ve kızlar, erkekler ve kadınlar şişman ve zayıf, kısa ve uzun boyludurlar. Oğlanlar ve erkekler bazen nazik, bazen hayalcidirler. Sanatçılar, doktorlar, avukatlar ve üniversite profesörleri de bazen annedirler". (Saario, Jacklin ve Tide 1973).

1.1.2. Cinsiyet Farklılıkları ve Toplumsal Cinsiyet ile İlgili Kuramlar

Bu bölümde, toplumsal cinsiyetin oluşumuna ve cinsiyetler arası farklılıkların açıklanmasına ışık tutan çeşitli kuramlar incelenecektir. Bireylerin psikolojik bakımdan erkek ya da kadın olma sürecini biyolojik cinsiyet temelinde inceleyen Psikanalitik, Bilişsel ve Sosyal Öğrenme yaklaşımları ile biyolojik cinsiyetten bağımsız, her iki cinsiyet rolünü de benimseyebileceği görüşünü öne süren Toplumsal Cinsiyet Şeması yaklaşımı incelenecektir.

1.1.2.1. Psikanalitik Kuram

Biyolojik olarak kadın veya erkek olarak doğan bireylerin nasıl eril ve dişil roller benimsediğini açıklamaya çalışan ilk psikolog Freud' tur (Bem, 1983). Freud' a göre kimlik gelişimi ve toplumsal cinsiyet biyolojik olarak emredilmiştir, diğer bir deyişle; kimlik gelişimi cinsiyetin doğal bir sonucudur. Dolayısıyla Freud "anatomi kaderdir" anlayışını benimsemiştir (Lindsey, 2016: 34).

Freud' un psikoseksüel gelişim teorisindeki beş aşama (oral, anal, fallik, latent ve genital) arasında cinsiyet farklarının ve toplumsal cinsiyetin şekillendiği evre, fallik evredir (Lindsey, 2016: 35). Bu dönemdeki cinsel rekabet ve onunla bağlantılı fantezilerin Yunan mitolojisindeki Oedipus hikayesindeki temalara benzemesi, ödipal dönem olarak da adlandırılmasına sebebiyet vermiştir (McWilliams, 2017: 28). Oedipus karmaşası Freud' un gelişim kuramının temel noktasıdır. Çocuğun bu dönemdeki temel arzusu karşı cinsten ebeveyni ile cinsel bir bağ kurmaktır. Bu arzu neticesinde hem cinsi olan ebeveyn ise çocuk için tehlikeli ve korku duyulan bir rakip haline gelmektedir (Mitchell ve Black, 2014:16-17).

"Freud üç dört yaşındakilerin iki farklı toplumsal cinsiyet ya da erkek ve dişi cinsel organlarının birbirini tamamlayacağı konusunda bir algılarının olmadığına inanıyordu. Freud bu konuda çocukların penis ve klitorisin eşdeğer olduğuna inandıklarını ve tüm insanların anatomik olarak benzer olduğunu farz ettiklerini öne sürdü" (Mitchell ve Black, 2014:15). Dolayısıyla Freud' a göre erkek ve kız çocuklar tüm insanlığın penisi olduğunu düşünür ve erkeklerin anatomisini temel alırlar.

Bu dönemde kızlar için klitoris erkekler içinse penis temel haz ve merak kaynağıdır. Freud' un teorisinde baskın olan fikir, erkeğin bir penise sahip olmasına karşın kızların penisinin olmayışıdır (Lindsey, 2016: 34-35). "Kız çocuklarının klitorisi en başta bir penis gibi davranır; ancak kendilerini erkeklerle karşılaştırınca penislerinin olmadığını algılarlar ve bu gerçeği kötü muamele görmek ve aşağı hissetmek için bir neden olarak görürler. Büyüdüklerinde ise penis sahibi olacakları beklentisiyle kendilerini teselli ederler" (Freud, 1924: 423).

Fast, (1990) 18-24 aylık kız çocuklarının, cinsiyet farklılıklarının ayrımına vardığı ve kadınsı cinsiyet kimliği geliştirmeye başladığını belirtmiştir. Çocuğun yaşadığı bu farkındalık anne ve babasıyla olan ilişkisini değiştirmektedir. Kız çocuğu annesini penisi olmamasından dolayı suçlar. Kızın cinsel enerjisi babasına aktarılır ve penise sahip olma isteği yerini babayla çocuk sahibi olma arzusuna bırakır (Fast, 1990). Oğlan çocuğun ise bu dönemde libidosu annesine odaklanır ve çocuk babasını rakip olarak görmeye başlar. Oğlan çocuğu, kız çocuğunda penis olmadığını fark ettiğinde ise babasının kendisini cezalandıracağı ve penisini kaybedeceği düşüncesiyle bir kastrasyon kaygısı geliştirir (Lindsey, 2016: 34-35). Çocuğun karşı cinsteki ebeveynine duyduğu bu erotik sevgiden vazgeçerek bu dönemdeki çatışmaları çözmesi ve aynı cinsiyetteki ebeveyniyle özdeşleşmesi, cinsel kimliğin sağlıklı bir şekilde kazanılmasını sağlamaktadır. Aynı şekilde özdeşleştiği ebeveyninin tutum, değer ve

davranışlarını da içselleştirerek cinsel kimliklerini toplumsal olarak da geliştirirler (Onur, 2011: 199).

Psikanalizin kadın ve erkekle ilgili görüşlerini değerlendirirken bütün psikanalitik kuramların, klasik psikanalizle aynı görüşte olmadığı ve çoğunun bu görüşleri sıkı sıkıya eleştirdiği unutulmamalıdır. Freud' un cinsellik ve toplumsal cinsiyetle ilgili fikirleri onun zamanının bir ürünüydü. Fakat Freud bile zamanla ilk zamanlardaki cinsiyete sıkı sıkıya bağlı olan görüşünü yumuşatmış ve toplumsal, kültürel koşulların önemini teslim etmiştir. Bunun yanı sıra; feminizm akımı, eşcinsel hakları hareketi ve postmodernizm psikanalizin içinde de cinsellik ve toplumsal cinsiyetin yeniden kavramsallaştırılmasında etkili olmuştur. (Mitchell ve Black, 2014: 240; Onur, 2011: 199).

Erikson' a göre; erkek cinsel organlarının yapısı ve yazgısı gereği erkek çocuklar, üreyici bir genişleme ve içe girmeyi araştırmak adına dış alanlara yönelirler. Kız çocuklar ise cinsel organlarının yapısı ve yazgısı gereği, üreyici kapsayıcılığı ve besleyiciliği araştırmak adına içsel alanlara yönelerek koruyucu, kapalı yapılar inşa ederler. Bu görüşüyle Erikson, Freud'un tam aksine kızın içsel alana yönlenmesini bir eksiklik olarak değil, doğurgan bir yaşantı olarak tanımlamıştır (Erikson, 1950, aktaran Mitchell ve Black, 2014).

Irene Fast (1990), Freud' un kızların erkeklerin penisine haset duyduğu görüşüne ek olarak erkeklerin de kızın rahmine, çocuk doğurma becerisine haset duyduğunu belirtmiştir. Örneğin bir kız, penisi olmadığını düşündüğü için değersizlik duyguları deneyimleyebilir ve pasif bir role bürünerek maceraperest, bağımsız ve aktif olmaktan vazgeçebilir. Benzer şekilde bir oğlan, çocuk doğurma becerisi olmadığını düşündüğü için, yaratıcı gücü olmadığına, içi boş bir yaşama mahkum olduğuna inanabilir. Fast, Freud' un anatomi kaderdir görüşünün aksine bütün bu inanışların fiziksel bir eksiklikle belirlenen biyolojik bir durum sonucu oluşmadığını, kadınlığa ve erkekliğe atfedilen anlamlarla ilişkili olduğunu vurgulamıştır.

1.1.2.2. Sosyal Öğrenme Kuramı

Çocuklar doğduklarında yansızdırlar. Biyolojik farklılıkların dışında, erkek ya da kadın olmakla ilgili belirli yargılara sahip değillerdir (Onur, 2011: 199). Sosyal öğrenme teorisine göre; çocuk öncelikle toplumsal cinsiyet rolleri ile ilgili bir anlayış kazanır. Bu kazanımı da cinsiyetleri ayrıştırmak için kullanır. Dolayısıyla cinsiyet kimliğinin kazanım süreci toplumun cinsiyet rolleri benimsendikten sonra veya eş zamanlı olarak oluşmaktadır (Intons-Peterson, 1988: 40).

Sosyal öğrenme kuramına göre cinsiyete uygun davranma sürecinde pekiştirme, ceza, modelleme ve gözlemleyerek öğrenme temel rol oynamaktadır (Bem, 1981). Cinsel kimlik gelişimi, çocukların oğlan ya da kız etiketine uygun olan davranışlarının toplum tarafından pekiştirilmesi aracılığıyla, cinsiyet rollerinin gelişmesiyle oluşur. Çocuklar bu erken dönem toplumsallaşma sürecinde ebeveyn, öğretmenler veya akranlarını model alıp taklit ederler (Lindsey, 2016: 70).) Çocuklar hemcinsleri olan figürleri taklit etmeye daha fazla eğilimlidirler. Bunun nedeni olarak aynı cinsiyetteki rol modellerin kendilerini daha fazla sevdiklerini düşünmeleri olduğu öne sürülmüştür (Walter Mischel, 1970, Akt; Onur, 2011: 200).

1.1.2.3. Bilişsel Gelişim Kuramı

Zihnin nasıl geliştiğini inceleyen araştırmacılara göre, bireyin öğrenme ve gelişiminde olgunlaşma ve çevrenin önemli bir rolü bulunur. Bu fikir ilk olarak Plato, daha sonrasında John Dewey, Heinz Werner ve Lev Vygotsky gibi araştırmacıların eserlerinde yer alsa da Jean Piaget bu alanda 60 yıldır devam eden çalışmalarla birlikte tutarlı bir kuram ortaya koymasıyla ön plana çıkmaktadır (Piaget, 1964, aktaran Wadsworth, 2015: 4). Ona göre çocuk, sadece olgunlaşmanın veya sadece dış faktörlerin bir eseri değildir. Çocuk, kendi gelişimini yapılandırma sürecinde bir bilim insanı gibi içsel bir motivasyonla; sorgulayıcı, eleştirel ve aktif bir şekilde yer alır (Wadsworth, 2015: 4). Piaget' e dayanarak Kohlberg de çocukların cinsiyet rollerini, bilişsel gelişimleri ve dünyayı kavrama düzeylerine göre öğrendiklerini öne sürmüştür (Kohlberg, 1966, aktaran Lindsey, 2016: 72).

Bu yaklaşıma göre çocukların cinsiyete dair kimlik anlayışlarının oluşumu 4 evrede ele alınabilir (Eaton ve Von Bargen, 1981):

1) Etiketleme: Çocuğun önce kendisinin ve devamında diğer insanların kadın ve erkek olmak üzere iki cinsiyetten birine ait olduklarını kavramaya başladığı evredir.
2) Kararlılık: Çocuğun zaman içinde cinsiyetin değişmeyeceğini anlamaya başladığı evredir.
3) Güdülenme: Çocuğun, istese bile cinsiyetinin değişmeyeceğini idrak ettiği evredir.
4) Tutarlılık: Cinsiyetin kıyafet, dış görünüş, yapılan aktivite ve davranışlardan bağımsız olarak değişmez olduğunun kesin ve kararlı bir şekilde anlaşıldığı evredir.

Bu evreler neticesinde cinsiyetin yaşamındaki anlamını kavrayan çocuk, toplumun cinsiyet rollerini benimsemeye başlar. İlk olarak cinsiyet kimliği (gender identitiy) gelişen çocuk sonrasında çevresinde özdeşleşebileceği, genelde aynı cinsiyetten, modeller aramaya

başlar (Lindsey, 2016: 72). Sosyal öğrenme kuramına göre toplumsal cinsiyetin gelişme süreci şu örnekle özetlenebilir: "Ödül istiyorum. Oğlanlara özgü şeyleri yaptığım için ödüllendirildim. Dolayısıyla, bir oğlan olmak istiyorum" (Onur, 2011: 201). Bilişsel Gelişim Kuramı ise bu sırayı farklı bir şekilde ele almıştır. Kohlberg (1966: 89)'in örneğiyle "Ben bir erkeğim, bu nedenle erkeklere özgü şeyleri yapmak istiyorum. Çünkü erkeklere özgü şeyleri yapmak (ve dolayısıyla onay almak) ödüllendiricidir". Dolayısıyla, bilişsel gelişim kuramına göre de onay alma ve ödüllendirilme önemlidir fakat aslında çocuk cinsiyete ilişkin davranış ve rolleri kendi benlik duygusuna göre geliştirmektedir.

Maccoby ve Jacklin, bireyin cinsiyet kimliğinin oluşumunda ve toplumsallaşma sürecinde, ebeveynlerinden çok kendilerinin aktif bir rol oynadığı fikrini desteklediler. Bu süreci de "kendi kendini toplumsallaştırma" (self-socialization) olarak adlandırdılar (Maccoby ve Jacklin, 1974, aktaran Zosuls, Miller, Ruble, Martin ve Fabes, 2011). Kendi kendini toplumsallaştırma sürecinde çocuk, model alacağı kişileri belirleyerek kendi toplumsal cinsiyet gelişiminde önemli bir rol oynamaktadır (Zosuls vd., 2011).

1.1.2.4. Toplumsal Cinsiyet Şeması Kuramı

Bem (1981)' in öne sürdüğü bu kuram, çeşitli yönleriyle sosyal öğrenme ve bilişsel gelişim kuramına benzemektedir. Cinsiyeti ayrıştırma (sex-typing) kavramını, "toplumun kadını ve erkeği; kadınsı (feminine) ve erkeksi (masculine) olarak dönüştürmesi" olarak tanımlayabiliriz (Bem, 1981). Toplumsal cinsiyet şeması, çocuğun kendi bilişsel süreçlerinin cinsiyeti ayrıştırmaya yatkın olduğunu öne sürmesiyle bilişsel gelişim kuramına benzemektedir. Bunun yanı sıra cinsiyet şemasının oluşumunda toplumun atfettiği, pekiştirdiği rollerin öğrenildiğinden dolayısıyla de değiştirilebilir olduğundan bahsetmesiyle de sosyal öğrenme kuramıyla kesişmektedir (Bem, 1983).

Bem (1981)' e göre çocuklar, cinsiyete özgü olan bilgiler dahilinde çeşitli davranışları ve cinsiyetine ilişkin belirleyici özellikleri öğrenir. Çoğu toplumda, kadınlık erkeklik tanımları ve cinsiyetlere atfedilen roller; anatomi, üreme, kişilik özellikleri ve yapılan iş bölümlerini kapsamanın yanı sıra, daha metaforik ve zengin birtakım çağrışımları da içermektedir. Çocuklar, hangi özelliklerin kendi cinsiyetleri ve dolayısıyla da kendileriyle bağlantılı olacağını toplumun cinsiyet şemasının içeriğini öğrendikçe öğrenirler. Artık bireyler her yeni gelen bilgiyi değerlendirmek ve özümsemek için cinsiyetle ilgili oluşturduğu bu heterojen şematik ağı kullanır ve en nihayetinde cinsiyet şemasına göre bilgileri işlemeyi öğrenir. Bireyler aynı

şematik seçiciliği kendi benlik kavramını oluştururken de kullanır ve kişiliğin birçok boyutu arasından sadece kendi cinsiyeti için geçerli olarak tanımlanan alt kümeleri seçmeyi öğrenir. Bem (1981)' e göre bu cinsiyete dayalı şematik işlemleme süreci, cinsiyet ayrıştırmasını oluşturur. Örneğin çocuk, kızları zayıf erkekleri güçlü olarak kodladığında duygusal olarak bu fikre bağlanır ve çevresinde bununla ilgili örnekleri görüp şemasına dahil etmeye, bu koda uymayan örnekleri ise görmezden gelmeye eğilimli hale gelmektedir (Dökmen, 2010: 70). Bu kuramda bahsedilen şema kavramı, algıları organize eden ve yönlendiren bilişsel yapıları ifade etmektedir ve gelen bilgiyi araştırmak ve özümsemek adına bireye bir taslak sunmaktadır. Bu işlemleme süreci bireyin, ucu bucağı olmayan uyarıcıları, şemaya uygun olarak yapılandırması ve anlamlandırmasına olanak sağlamaktadır (Bem, 1981). Bem (1974) ileri sürdüğü kuram doğrultusunda; erkekliği ve kadınlığı iki bağımsız boyutta ele alarak bireyleri erkeksi (masculine), kadınsı (feminine) veya "androjen" (androgynous) olarak nitelendirmeyi mümkün kılan Bem Cinsiyet Rolü Envanteri' ni (Bem Sex Role Inventory-BSRI) geliştirmiştir. Androjen kavramı, kadınsı ve erkeksi kavramlarının bir sentezini içerir. Androjen bireyler hem feminen hem de maskulen alt ölçeğinde yüksek puan alan bireylerdir. Cinsiyetleri güçlü bir şekilde ayrıştıran bireyler değişen durumlara uyum sağlama ve uygun davranışı gösterme noktasında kısıtlı kalırken androjen bireyler daha geniş bir davranış yelpazesine sahip olduklarından dolayı duruma göre hem erkeksi hem kadınsı hem iddialı hem de verimli olabilirler (Bem, 1974). Maskulenlik toplumda genellikle erkeklere atfedilen "iddialı, güçlü, bağımsız, rekabetçi" gibi özelliklere baskın şekilde sahip olma, feminenlik ise genellikle kadınlara atfedilen "nazik, sempatik, hassas ve sevecen" özelliklere baskın bir şekilde sahip olma şeklinde tanımlanabilir. Farklılaşmamış bireyler ise bu iki alt ölçekten de düşük puan alan bireylerdir (Treinen, 1992)

1.2. Sosyal Bilişsel Teori

Albert Bandura, insan davranışlarını ve özellikle gözlem yoluyla öğrenmenin nasıl gerçekleştiğini açıklayan "Sosyal Bilişsel Teori" adını verdiği kuramın detaylarını büyük ölçüde, 1977' de "Social Learning Theory" ve 1986' da yayımladığı "Social Foundations of Thought and Action: A Social Cognitive Theory" kitabında açıklamıştır.

1.2.1. Sosyal Bilişsel Teorinin İlkeleri

Bandura (1977a, 1986) kuramında model almayı ve insan davranışlarını anlamlandırmayı amaçlayan birçok kavramı açıklamıştır. Bu kavramların detayları bu bölümde kısaca açıklanmıştır.

Karşılıklı belirleyicilik ilkesine (reciprocal determinism) göre; bireysel özellikler, davranış ve çevre üçlüsü karşılıklı olarak birbirini etkilemektedir. İnsanların performanslarının sonuçlarını yorumlama şekilleri, kendi inançlarını ve çevrelerini şekillendirir ve değiştirir; bu da kişilerin bir sonraki performanslarını belirlemektedir. Dolayısıyla bireyler kendi ortam ve sosyal sistemlerinin hem ürünleri hem de üreticileri konumundadır. (Pajares, 1997).

Sembolleştirme kapasitesine (symbolic capability) göre; insanlar dünyayı bilişsel semboller aracılığıyla anlamlandırırlar. Bu sayede davranışlarını şekillendirirler, yeni bilgiler edinirler, karşılaştıkları veya potansiyel olan tehditleri bilişsel olarak analiz edebilir, çözebilirler. Semboller, düşüncenin bir aracıdır. Deneyimlerle şekillenirler ve gelecekteki davranışlarını şekillendirebilmesi adına bireye bir kılavuz oluşturmaktadırlar (Pajares, 2002). İnsanlar, düşünme ve dili kullanma becerileri sayesinde, geçmişte edindiği bilgileri beyninde taşıyabilmekte geleceği ise test edebilmektedir (Senemoğlu, 2010: 224).

Öngörü kapasitesi (forethought capability), kişinin plan yapabilme, kendisine hedef koyabilme ve eylemlerin olası sonuçlarını tahmin edebilme ve öngörebilme potansiyelini tanımlar (Senemoğlu, 2010: 225).

Dolaylı öğrenme kapasitesine (vicarious capability) göre, insanlar kendi deneyimlerinden öğrenebileceği gibi başkalarının başarı ve kazanımlarını veya başkalarının cezalandırılan, görmezden gelinen davranışlarını gözlemleyerek de öğrenir (Bandura, 1977a:117). Bandura (1977a: 117-128) gözlemlenen modelden öğrenilen dolaylı yaşantıları; dolaylı pekiştirme, dolaylı ceza, dolaylı güdülenme, dolaylı duygu ve model özellikleri olarak detaylandırmıştır. Dolaylı pekiştirme; kişinin, gözlemlediği modelin pekiştirilmesi üzerine davranışı modelleme sıklığının artmasını ifade eder. Dolaylı ceza ise; gözlemlenen modelin davranışının olumsuz sonuçları üzerine kişinin benzer davranışı gösterme eğiliminin azalmasını ifade eder (Bandura, 1977a: 117-119). Dolaylı güdülenme, gözlemlenen modelin davranışları ve bu davranışların sonuçlarının bireyi o davranışı göstermek üzere teşvik etmesi durumu olarak tanımlanmaktadır. Özellikle modelin davranışı değer verilen bir çıktıyla sonuçlandıysa güdülenme daha güçlü olacaktır. Benzer şekilde dolaylı duygu, bireyin başkalarının başına gelen acı verici veya tatmin edici deneyimlere verdikleri korku, endişe veya sevinç gibi tepkileri gözlemleyerek duygusal yanıtları öğrenebilmesini ifade eder (Bandura, 1971:2). Modelin özellikleri de davranışın sonuçları kadar önemlidir. Kişi kendine benzeyen eşit statülü kişileri model alma eğilimindedir. Bunun dışında, yüksek statü ve güce sahip modelin gözlemci üzerindeki etkisi düşük statüye sahip modele göre daha yüksek olmaktadır (Bandura, 1986: 209). Kısacası, insanların

gözlemleme ile öğrenme kapasitesi; geniş spektrumdaki, içe içe geçmiş davranışları deneme yanılma yolu gibi bilgiyi kademeli olarak oluşturmak zorunda kalmadan öğrenmesine olanak verir (Bandura, 1971:2).

Öz düzenleme kapasitesi (Self- regulatory capability), bireyin kendi faaliyetlerini düzenleyebilme becerisini ifade eder. Birey sahip olduğu bu öz denetim mekanizması sayesinde; yeme, içme, uyuma, çalışma, konuşma gibi davranışlarını kontrol eder (Senemoğlu, 2010: 225).

Öz yargılama kapasitesi (Self- reflective capability), sosyal bilişsel kuramın en önemli kavramlarındandır. Bandura (1986: 21) insanı diğer canlılardan ayıran en önemli kapasitenin bu olduğunu vurgulamıştır. İnsanlar bu sayede öz değerlendirmelerini yaparak yaşantılarından elde ettikleri deneyimleri anlamlandırma, düşünce, inançları ve davranışlarını keşfederek şekillendirme fırsatı bulurlar. (Pajares, 2002). Bu kavrama göre, insanların başarıları, kazanımları, sahip oldukları beceriler ve yetenekler her zaman sonraki başarılarının, kazanımlarının bir yordayıcısı değildir. Bundan daha önemli olan kişinin kendi kapasitesi ve yetenekleri hakkındaki inançlarıdır (Pajares, 1997). Bireyin öz yargılama kapasitesi ile vardığı yargılar, bir işi yapmada ne kadar yeterli olacağına ilişkin inançların gelişmesini sağlamaktadır (Senemoğlu, 2010: 225). Bandura (1977b) makalesinde bu kavramı, öz yeterlik (self efficacy) olarak adlandırmaktadır. Öz yeterlik kavramı aynı zamanda öz düzenleme kapasitesinin de önemli bir belirleyicisidir (Pajares, 2002).

1.2.2. Öz yeterlik

Bandura (1977b) öz yeterlik kavramını ilk kez "Self-Efficacy: Toward a Unifying Theory of Behavioral Change" makalesinde tanıtmıştır. 1986' da yayımlanan "Social Foundations of Thought and Action: A Social Cognitive Theory" kitabında bu yapıyı Sosyal Bilişsel Kuram' ın içinde detaylı şekilde ele almıştır. Bandura (1997) Self-efficacy: The Exercise of Control kitabıyla öz yeterlik kavramını derinlemesine açıklamıştır.

Bandura (1994:71)' e göre öz yeterlik algısı, bireylerin hayatlarını etkileyen olayları yönetebilme becerilerine duydukları inanç olarak tanımlanabilir. Güçlü bir yeterlik algısı, insanların başarısını ve iyi oluşunu birçok yönden artırmaktadır. Kapasitesine güvenen kişiler, zorlu görevleri bir tehdit olarak değerlendirmekten çok becerilerini geliştirebileceği bir "meydan okuma" olarak değerlendirme eğilimindedirler (Bandura,1994:71). Bu bakış açısına sahip olan bireylerin; zorlu görevleri seçme, eylemlerinden vazgeçmeden devam etme ve en

nihayetinde bu görevi başarılı olarak tamamlama olasılıkları daha yüksektir (Pajares, 1997). Yaşadıkları başarısızlıklar karşısında yapabilirliklerine olan güvenlerini yitirmeden, yitirseler bile güvenlerini hızla geri kazanıp çabalarını artırarak tekrar denerler. Başarısızlıklarını ise yeterli eforu sarf etmemeye veya yeterli bilgi ve beceriyi edinmemiş olmalarına bağlamaktadırlar. Tehdit edici durumları kontrol edebileceklerine güvenmektedirler. Bu bakış açısı ve yeterlik algısı bireylere kişisel başarıyı getirerek yaşamlarındaki stresi ve depresyonu azaltır (Bandura,1994:71). Düşük öz yeterlik algısına sahip bireyler ise, tam tersi şekilde zorlu olaylar karşısında yeteneklerine dair inançlarının düşük olması dolayısıyla kolaylıkla çabalamayı bırakarak pes ederler. Zorlayıcı hedefleri kişisel bir tehdit gibi değerlendirerek önündeki engellere ya da kişisel eksikliklerine odaklanırlar. Dolayısıyla bir hedef belirleyip bu hedefe kitlenerek zorluklara rağmen devam etme noktasında zorlanırlar. Gerçek bir başarısızlık karşısında ise öz yeterlik algılarını güçlendirmeleri daha çok zaman ve çaba gerektirir (Bandura,1994:72).

Öz yeterlik algısı bireyin kapasitesini performansa dönüştürmesinde kilit bir rol oynamaktadır. Bireylerin yetenekleri, kendilerinden şüphe duymalarıyla kolaylıkla manipüle edilebilir (Bandura, 1997:37). Bir alanda yetenekli olan bir kişi bile zor koşullar altında bu yeteneğine olan inancını yitirdiğinde çabasını gevşetebilir veya hızlı bir şekilde vasat bir sonuca varabilir (Wood ve Bandura,1989). Bu nedenle, farklı koşullar altında olan kişi veya benzer niteliklere, becerilere sahip olan farklı kişiler öz yeterlik inançlarındaki dalgalanmalara bağlı olarak zayıf, yeterli veya olağanüstü performans gösterebilirler (Bandura, 1997:37).

Öz yeterlik algısı, bireyin kişisel özelliklerine ilişkin yargılarından çok kendi performans kapasitesine ilişkin algılarını içerir. Yani kişinin kim olduğu, nasıl göründüğü veya kendisi hakkında ne hissettiğinden çok karşılaştığı yaşam olaylarını yönetebilme kapasitesi hakkındaki yargılarını içermektedir (Zimmerman,1995: 203). Öz yeterlik algısı, kişinin sahip olduğu yetenek veya becerilerle ilgili olmaktan çok bu becerilerle neler yapabileceğine dair inançlarıdır (Bandura, 2002: 94). Öz yeterlik çok boyutlu bir kavramdır. Örneğin, bir bireyin matematik hakkındaki öz yeterlik algısı ile sanatsal faaliyetlerdeki öz yeterlik algısı aynı olmayabilir (Zimmerman,1995: 203).

Bandura (1986: 94)' ya göre öz yeterlik kavramı, sonuç beklentisinden farklıdır. "Algılanan öz yeterlik; kişinin belirli bir performans seviyesine ulaşma kabiliyetine ilişkin yargılarını içerir, oysa sonuç beklentisi, kişinin bu tür davranışlarının üreteceği olası sonuçlara ilişkin yargılarıdır" (Bandura, 1986: 94). Örneğin kişinin; girdiği bir sınavda derece yapacağına

inanması öz yeterliğine ilişkin bir yargıyken, bu sınavın sonucunda gelmesini beklediği ödül, aile, arkadaş ve öğretmenlerinin takdiri ve kişisel tatmin duygusu sonuç beklentisini oluşturur.

Öz yeterlik (self-efficacy) ve öz saygı (self-esteem) kavramları sıklıkla birbiri ile karışabilen kavramlardır. Fakat Bandura (1997:11) bu iki kavramı birbirinden farklı anlamları ifade ettiğini belirtmiştir: "Algılanan öz yeterlik kişisel kapasite hakkındaki yargıları içerirken öz saygı benlik değeri ile ilgili yargıları içerir". Örneğin, bireyler belirli bir faaliyetle ilgili yeterliklerini olumsuz bir şekilde değerlendirseler bile eğer bu durumu benlik saygılarına atfetmezlerse öz saygılarını yitirmezler. Bu durumun tersi de mümkündür. Örneğin bireyler kendilerini belirli bir aktivitede yeterli hissedebilirler fakat iyi performans göstermekle ilgili kendileriyle gurur duymayabilirler. Fakat yine de bireyler kendilerini değerli hissettiren aktivitelerde yeteneklerini daha çok geliştirme eğilimindedirler (Bandura, 1997:11).

1.2.2.1. Öz yeterliği Etkileyen Kaynaklar

Öz yeterlik teorisi, insanın etkinliği ve yeterliğinin nasıl geliştirileceği ve artırılacağı konusunda bir yol gösterir (Bandura, 1995: 2). Öz yeterliliği etkileyen ve geliştiren dört temel bilgi kaynağından bahsedilmiştir. Bireylerin öz yeterlik inançlarını inşa eden bu kaynaklar temel yaşantılar, dolaylı yaşantılar, sözel ikna ve psikolojik durumlardır (Bandura, 1997: 3-4).
Doğrudan Deneyimler (Enactive Mastery Experiences): Öz yeterlik kapasitesinin oluşmasında en güçlü etkiyi, bireyin doğrudan deneyimleri oluşturmaktadır. Doğrudan deneyimler sayesinde birey neyi yapıp neyi yapamayacağına ilişkin daha gerçekçi kanıtlar elde edebilmektedir (Bandura, 1997: 80). Bireyler hayatta karşılaştıkları zorluklar ve aksilikler karşısında pes etmeyerek sorunların üstesinden geldikçe öz yeterlik algıları da daha az kırılgan olacaktır. Fakat kişi daha kolay ve hızlı bir şekilde başarı elde etme peşindeyse başarısızlıklar karşısında daha çabuk pes edebilir (Bandura, 1995: 3). Özellikle kendi yapabilirliğine dair inançların gelişiminin başında, henüz yeterlik duygusu sağlam bir şekilde kurulmadığı için yeterliğinin başarısızlıklarla baltalanması kişinin öz yeterlik algısını zayıflatabilir (Bandura 2010). Doğrudan deneyimlerin öz yeterlik algıları üzerindeki etkisini açıklayan bir araştırmada, genç jimnastikçilerin deneyim ve yeteneklerine ilişkin algılarına dayanarak yarışmadaki performanslarını doğru bir biçimde öngörebildikleri görülmüştür (Lee, 1982).

Dolaylı Deneyimler (Vicarious Experiences): İkinci etki kaynağı, dolaylı deneyimlerdir. Birey, kendi özelliklerine benzer niteliklerde gördüğü kişileri modelleyerek onların deneyimleri aracılığıyla kendi yapabilirliğine ve yeteneğine dair olan inancını düzenler (Bandura, 2010). Bahsedilen bu benzerlik ne kadar güçlü olursa modelin başarıları ve başarısızlıkları kişi

üzerinde o kadar etkili olur. Bireylerin öz yeterlik algıları, kendinden çok farklı veya ulaşılmaz gördüğü modelin davranışlarından veya davranışlarının sonuçlarından fazla etkilenmeyecektir. İnsanlar istedikleri yetkinliğe sahip olan kişileri bulup modellerler. Bir diğer deyişle kişi çevresindeki insanlardan pasif bir şekilde etkilenmez; aksine etkileneceği modeli kendisi seçer. Yeterli yetkinlikteki bu modeller, davranışları ve düşünme biçimleri aracılığıyla bilgiyi aktarırlar. Bu sayede modelledikleri kişinin etkili olan beceri ve stratejilerini öğrenen bireylerin öz yeterlik algıları güçlenecektir (Bandura, 1995:4).

Sosyal İkna (Social Persuasion): Sosyal ikna, insanların yetkinlik inançlarını güçlendirmenin bir diğer yoludur. Başarılı olmak için gerekenlere sahip olduğuna dair çevresinden gerçekçi bir yüreklendirme ve teşvik gören bireyin çabasında bir artış meydana gelebilir ve bu da bireyin başarı şansını artırır (Wood ve Bandura, 1989). Sosyal iknanın dozu ve gerçekçi olması çok önemlidir. Öz yeterlikteki gerçekçi olmayan artışlar çabaların olumsuz sonuçlanması ile hızlı bir çöküşe geçebilir. Bunun sonucunda kişi; yeteneklerine olan inancını kaybederek kaçınma davranışını artırır. Dolayısıyla kendi motivasyonunu baltalayıp faaliyetlerini daraltarak davranışını doğrular (Bandura, 1995: 4).

Rosenthal ve Jacobson (1968) yaptığı bir araştırmada bireylerin kapasitelerine duyulan inançların, performanslarını etkileyip etkilemediğini incelemiştir. Beklentilerin, insan davranışlarındaki yordayıcı tutumunu anlatmak için kullanılan "kendini gerçekleştiren kehanet" kavramını daha iyi açıklayabilmek adına 1965 yılında, bir okulda 1-6. Sınıf düzeyindeki öğrencilerle ve onların öğretmenleriyle bir deney yapmışlardır. Araştırmacılar yaptıkları bu deneyle, öğretmenlerin beklentilerindeki değişikliklerin, öğrencilerin başarısında bir değişiklik meydana getirip getirmediğini; eğer getiriyorsa, değişiklik yaratma derecesini belirlemeyi umuyorlardı. Rosenthal ve Jacobson (1968), bu okuldaki öğrencilere "zihinsel ilerlemeyi" ölçtüğünü söyledikleri bir test uyguladılar. Devamında test sonuçlarına göre bir yıl içinde zihinsel sıçrama yapacağını öngördükleri çocukların isimlerini sadece öğretmenlerle paylaştılar. Gerçekte ise böyle bir test olmadığı gibi (sadece zeka testiydi) "sıçrama yapacağı öngörülen çocuklar" da rastgele seçilmişti. Bu öğrencilerin diğer öğrencilerden tek farkı, öğretmenlerinin onların sıçrama göstereceğine dair beklentileriydi. Ders yılı sonunda araştırmacılar bütün sınıflara aynı testi tekrar uyguladıklarında 1. ve 2. sınıflardaki "sıçrama gösterecek" öğrencilerin zeka testinden arkadaşlarına kıyasla anlamlı düzeyde yüksek puanlar aldıklarını tespit ettiler.

Deneyin sonucu araştırmacılar tarafından; öğretmenlerin "sıçrama gösterecek" öğrencilere sözcük seçimi, ses tonu, sabırlı davranma vb. aracılığıyla farklı davranarak beklentilerini bu çocuklara iletmiş olabileceği şeklinde yorumlanmıştır. En nihayetinde bu beklentinin iletilmesinin öğrencilerin iyi yapma kapasitesini ve kendilik kavramlarını etkilemiş olabileceği söylenebilir (Morgan, 2011: 375).

Fizyolojik ve Ruhsal Durum (Physiological and Emotional State): Dördüncü olarak; insanlar yeteneklerini değerlendirirken kısmen fizyolojik ve ruhsal durumları bunda etkilidir. İnsanlar gerginliklerini, kaygı ve depresif durumlarını kişisel kırılganlık olarak yorumladığında öz yeterlik algıları etkilenmektedir. Öz yeterlik inancını değiştirmenin yolu fiziksel gücü ve dayanıklılığı artırmak, stres ve depresyonu azaltmak ve somatik durumların yanlış yorumlanmasını düzeltmektir (Bandura, 2010). Burada önemli olan duygusal ve fiziksel tepkilerin yoğunluğu değil nasıl yorumlandığıdır. Öz yeterliği yüksek olan kişiler bu duygusal uyarılmaları, performanslarını kolaylaştırıcı bir etken olarak görebilirken yeteneklerinden şüphe eden kişiler ise bu durumu tam tersi algılayabilir (Bandura,1995: 5).

Yapılan araştırmalarda; öz yeterlik inancı ile depresyon (Bandura, Pastorelli, Barbaranelli ve Caprara, 1999), stres (Jerusalem ve Mittag, 1995), fobi (Bandura, 1983) gibi psikolojik faktörler arasında anlamlı ilişkiler bulunmuştur. Çocukların gerçek performanslarının ötesinde akademik anlamda yetersiz olduklarına dair inançlarının çocukluk çağı depresyonunu tetiklediği bulunmuştur (Bandura vd., 1999). Benzer şekilde fobik uyaranlar gibi potansiyel tehditleri yönetme noktasında kendilerini yetersiz gören bireylerin bu durumlara kaygılı bir şekilde yaklaştıkları görülmüştür (Bandura, 1983). Diğer bir araştırmada genel öz yeterliği yüksek olan bireylerin göç etmek gibi stresli yaşam olayları ile daha iyi başettikleri görülmüştür (Jerusalem ve Mittag, 1995).

1.2.2.2. Öz yeterlik İnancının Bireye Etkileri

"Öz yeterlik inançları; insanların nasıl düşündüğünü, hissettiğini, davrandığını ve kendini nasıl motive ettiğini etkilemektedir" (Bandura,1994: 71). Öz yeterlik algısı bireylerin psikolojik iyi oluşlarını, performans düzeylerini, tehdit karşısında yaşadıkları stres ve depresyon seviyelerini, motivasyon düzeylerini, zorluklarla ne kadar ısrarcı şekilde baş edeceklerini belirler (Wood ve Bandura, 1989). Öz yeterlik insan işlevlerini bilişsel, motivasyonel, duygusal ve seçim olmak üzere birbiriyle etkileşim halinde olan dört ana süreç aracılığıyla düzenlemektedir (Bandura, 1995: 5).

Bilişsel Süreçler (Cognitive Processes): Düşüncenin ana işlevi, insanların yaşamlarını etkileyebilecek olayları öngörebilmesi ve bunları kontrol etmenin yollarını geliştirmesine olanak tanımaktır (Bandura, 1995: 6). Eylemler, hayata geçmeden önce ilk olarak kişilerin kafasında şekillenir ve prova edilir. Öz yeterlik inançları ise kişilerin kafasında canlanan bu senaryoları yapılandırır. Öz yeterlik algısı yüksek olan birey kendi performansına yönelik daha çok olumlu ve başarılı senaryoları görselleştirmeye eğilimli olacaktır. Bu durum bireyin gerçekte göstereceği performansı destekleyecektir. Öz yeterliğinden şüphe duyan bireyler ise daha çok başarısızlık ve felaket senaryolarını görselleştirirler. Yanlış gidebilecek durumlar üzerinde yoğunlaşarak düşüncelerinde bununla savaşırlar ve dolayısıyla bir şeyleri başarmak bu kişiler için daha zor bir hale gelir. (Bandura, 1995: 6). Güçlü ve esnek bir öz yeterlik algısı olan bireyler kendilerine zorlayıcı hedefler koyarak analitik düşünme becerilerini etkin bir şekilde kullanırlar (Bandura, 1995: 6). Yaşamın getirdiği zorlu talepleri yönetmek durumunda kalan bireylerin öz yeterlik algıları zayıfsa analitik düşünme becerileri de gittikçe zayıflayarak problem çözmeye dair hevesleri azalır ve performans kaliteleri düşer (Wood ve Bandura,1989).

Motivasyonel Süreçler (Cognitive Processes): Yapılan çalışmalardaki bulgulara göre; yüksek öz yeterliği olan bireyler daha problem odaklı başa çıkma faaliyetlerinde bulunurken, düşük öz yeterlik algısı olan bireyler problemlerle duygu odaklı başa çıkmaktadır (Chwalisz, Altmaier ve Russell 1992). Çoğu insanın motivasyon kaynağı kendi bilişsel süreçleridir. İnsanların neyi yapıp neyi yapamayacaklarına dair inançları davranışlarını şekillendirir. Bireyler bu doğrultuda kendileri için hedefler belirlerler ve gelecekleri için bir eylem planı oluştururlar (Bandura, 1995: 6).

Öz yeterlik inançları, motivasyonun oluşumuna çeşitli şekillerde katkıda bulunur. İnsanların kendileri için belirledikleri hedefler, bu hedefler için ne kadar çaba harcayacakları, zorluklarla yüzleşme noktasındaki ısrarları ve başarısızlıklar karşısındaki dirençleri kişilerin algılanan öz yeterliklerine göre değişiklik gösterecektir. Yeteneklerine güvenen bireyler başarısızlıklar karşısında daha fazla çaba gösterme konusunda daha azimli olacaktır. Yeteneklerden yoksun olduğuna karar veren bir birey, çevresindeki sayısız cazip seçeneği görmezden gelme eğiliminde olacaktır (Bandura, 1995: 7-8).

Duygusal Süreçler (Affective Processes): Öz yeterlik algısı kişinin, karşılaştığı potansiyel tehdit edici olayları kontrol etmesinde ve kaygısını yönetmesinde önemli bir rol oynar. Bireyin öz yeterlik inançları stres ve kaygıyla nasıl başa çıkacağını, zor ve tehdit edici bir yaşam olayı

karşısında nasıl tepkiler vereceğini etkilemektedir. Başa çıkma yeterliği yüksek olan bireyler zorlu durumları yatıştırmak adına birtakım stratejiler ve eylemler uygulayacaktır (Bandura, 1997: 140-141). Öz yeterlik inancı, bireyin çevredeki potansiyel tehditlere karşı uyanıklığını ve tehditleri nasıl algıladığını da etkiler. Potansiyel tehlikelerin yönetilemeyeceğini düşünen bireyler, çevrelerini tehlike ve tehditlerle dolu olarak görme eğilimindedirler. Bu tehditlerle başa çıkamayacağını düşünerek olası tehditleri büyütüp kaygı düzeylerini artırırlar. Bu bireyler gerçekleşen olaylardan çok, henüz gerçekleşmemiş olaylar hakkında endişelenirler ve enerjilerini bu tehditi aramaya harcarlar (Bandura 1995: 8). Bu potansiyel tehditleri yönetebileceğini düşünen kişiler ise aksine, çevredeki tehditleri bulma noktasında kendilerini uyanık tutmazlar veya olası tehditlerle ilgili kendilerini rahatsız edecek düşünceler üretmezler (Bandura 1995: 8)

Seçim Süreci (Selective Processes): Öz yeterlik inançları, kişilerin yapmayı seçtikleri faaliyetleri ve girdikleri ortamları etkileyerek bir noktada bireyin hayatını şekillendirir. İnsanların, kısmen çevrenin bir ürünü olduğunu düşündüğümüzde; kişilerin yaptıkları bu seçimler onun potansiyelini ve yaşam tarzını şekillendirecektir. Bireyler başa çıkma kapasitelerini aştığını düşündükleri ortam ve faaliyetlerden kaçınırlar. Daha çok yönetebileceklerine karar verdikleri faaliyetleri ve sosyal ortamları seçme eğilimindedirler. İnsanlar yaptıkları bu seçimler sayesinde de farklı yetkinlikler, değerler, ilgi alanları ve sosyal ağlar geliştirirler (Bandura 1995:10). Örneğin; bireyler genellikle, yeteneği olsa bile, gerekli yeteneğe sahip olmadığını düşündüğü için kariyer seçeneklerini kısıtlarlar. Bu kısıtlama, kişinin bu alanda gerçek anlamda yetersiz olmasından çok kendi yeterliğinden şüphe duymasından kaynaklanır (Wood ve Bandura, 1989).

1.2.3. Romantik İlişkide Öz yeterlik

Yakın ilişkilerdeki öz yeterlik; bireyin partneriyle kurduğu ikili iletişimde, açık olabilme, destek ve bakım sağlayabilme, ilişki içinde kıskançlık ve öfke gibi yoğun duygularını kontrol edebilme yeteneğine duyduğu güveni açıklamaktadır (Lopez vd., 2007). Romantik ilişkide öz yeterlik kavramı, yakın ilişkiler kurma ve sürdürme noktasında kişinin kendi kapasitesiyle ilgili inançlarını içermektedir. Dolayısıyla; kişinin romantik ilişki kavramına dair algılarını, bir ilişki içindeki beklentileri etkili bir şekilde karşılama kapasitesine duyduğu güveni, bir ilişkiyi başlatıp sürdürebileceğine dair inancını içerir. Kısacası, bireyin ilişki içinde bir partner olmanın getirileriyle başa çıkma yeteneğine olan inancını yansıtmaktadır (Riggio vd., 2011).

Yapılan bazı araştırmalar, ilişkilerdeki öz yeterlik inançlarını, kişinin ilişki içinde olduğu partneriyle bağlantılı olarak ilişki içindeki çatışmaları çözme ve ilişkide olumlu davranışlar sergileme yeteneği hakkındaki inançları olarak incelediler (Doherty 1981a; Doherty 1981b; Fincham ve Bradbury, 1987; Cui, Fincham ve Pasley, 2008; Fincham, Harold ve Gano-Phillips, 2000;). İlişkilerde öz yeterlik algısı, bireyin partneriyle çatışmaları çözebileceğine dair inançlarını içerebilir. Fakat ilişkilerde öz yeterlik algısı daha geniş bir açıdan değerlendirildiğinde; bireyin bir ilişki içinde oluşan ve gelişen ilişki kapasitesi ile ilgili kendi algılarını yansıttığı gibi, belirli bir ilişki veya partnerden bağımsız olacak şekilde de değerlendirilebilir. Buradan yola çıkarak; geniş anlamıyla ilişkilerdeki öz yeterlik algısını, bireyin bir ilişki içerisinde olup olmamasından bağımsız olarak bir romantik ilişkiyi başarılı bir şekilde yürütüp yürütemeyeceğine dair, kendi yeteneğine ilişkin algıları olarak tanımlayabiliriz (Riggio vd., 2011; Riggio vd., 2013).

Doherty (1981a;1981b); ilişkide yeterlik kavramını, partnerle kurulan ikili bir ilişkinin yanı sıra aileyi de katarak ele almıştır. Çalışmasında atıf teorisi (attribution theory) ve sosyal öğrenme teorisini (social learning theory) baz alarak ilişkilerde sorunlara atfedilen anlamların; aile içi çatışmalardaki tutum, davranış ve yeterlik algısını nasıl etkilediğini açıklamıştır (Doherty, 1981a). Dolayısıyla bu modele göre, ilişkide yeterlik kavramı kısmen nedensel atıflarla belirlenmektedir (Fincham ve Bradbury,1987). Doherty (1981a) sunduğu bu aile çatışması modelinde; ilişkilerdeki yeterliliği, bireyin çift veya aile olarak etkili bir şekilde problem çözebilmeye yönelik beklentisi olarak ifade eder. Bu tanım, ilişkilerdeki yeterlilik kavramını bireyin kendi kapasitesi üzerinden değil de partner veya aile gibi grup dinamiği üzerinden tanımlamasıyla günümüzdeki romantik ilişkilerdeki öz yeterlik tanımından bir derece farklılaşmıştır (Erus, 2013). Doherty (1981b) yüksek yeterlik algısının, ilişkilerdeki problemleri çözmeye yönelik çabayı artırdığını ve tam tersi şekilde düşük yeterlik algısının ise bu çabayı engellediğini ileri sürmektedir. Dolayısıyla ilişkide yeterlik algısı yüksek olan birey, aile içindeki çatışmaları çözümlemek adına harekete geçmeye, bu girişimleri devam ettirme ve iş birliği yapmaya daha yatkın olacaktır. Bunun yanı sıra, yakın ilişkiler içinde olan bireyler yinelenen acı verici çatışma etkileşimleri yaşadıklarında ve bunları çözümleyemediklerinde, bu durum kişinin yeterlik algısını düşürebilir. Doherty (1981b) kronik bir düşük yeterlik algısının ise kişide öğrenilmiş çaresizliğe yol açabileceğini savunmaktadır.

Fincham ve Bradbury (1987), Doherty (1981a, 1981b)' nin yakın ilişkilerdeki çatışmaları nedensel atıflar ve yeterlik algısı bağlamında incelediği modelini gözden geçirerek yaptıkları iki araştırmayla bu çalışmayı test etmişlerdir. Fincham ve Bradbury (1987) kendi

sundukları çalışmalarında bu modeli öz yeterlik teorisine daha yakın olacak şekilde revize ettiklerini belirtmişlerdir. Doherty (1981a) ilişkilerdeki yeterlik beklentisini, grubun (çiftin veya ailenin) problem çözme davranışına etkin ve işbirlikçi bir şekilde katılması açısından tanımlamaktadır. Fakat Maddux, Sherer ve Rogers (1982) yaptıkları bir araştırmada yüksek öz yeterlik algısının, her zaman davranışı gerçekleştirmeye karşılık gelen davranışlar üretmediğini bulgulamıştır. Dolayısıyla, Bandura (1977a)' nın öz yeterlik kavramı ile Doherty (1981a; 1981b)' nin modelindeki yeterlik beklentileri kavramı arasında önemli farklılıklar olduğu söylenebilir (Fincham ve Bradbury, 1987). Doherty (1981a) bireylerin öz yeterlik algılarını aile veya çift ilişkilerindeki çatışmaları ortak bir şekilde çözebileceklerine dair inançları olarak tanımlamıştır. Gözden geçirilen modelde ise bireyin hem kendisine ilişkin hem de eş veya aileye ilişkin çatışma çözme yeterlik beklentilerinin eşit statüde ele alınması gerektiği belirtilmiştir (Fincham ve Bradbury, 1987). Fincham ve Bradbury (1987), Doherty (1981a; 1981b)' e benzer şekilde yeterlik inançlarını, ilişkilerdeki çatışmaları çözme çerçevesinde ele alarak bu inançların, bireyin ilişkideki problemleri çözme noktasındaki azmiyle ilişkili olduğunu belirtmiştir (Riggio vd., 2013)

Lopez ve Lent (1991) Bandura' nın sosyal bilişsel teorisini özellikle öz yeterlik kavramını baz alarak romantik ilişkileri daha iyi açıklamak için kullanmış ve bir ölçek geliştirmiştir. "İlişki Öz Yeterliği Ölçeği (Relationship Self Efficacy Scale- RSES)" ndeki ögeler; kişisel ihtiyaçları ve acıları partnerle paylaşma, partnerine rahatlık ve bakım sağlama, öfke ve kıskançlık duygularını uygun biçimde kontrol edebilme ve partnerle açık bir biçimde iletişim kurabilme gibi ilişki görevlerini yerine getirme yeteneklerini ölçmektedir (Aktaran Lopez vd., 2007)

Lopez ve Lent (1991) romantik ilişkilerde öz yeterlik kavramını üç kategoride ele almışlardır. Araştırmacıların geliştirdiği üç ölçekten ilki ilişki öz yeterliği (relationship self-efficacy), ikincisi ilişki partner yeterliği (relationship other-efficacy) ve sonuncusu ise çıkarımsal öz yeterliği (relationship-inferred self-efficacy) ölçmektedir. İlişki öz yeterliği ölçeğindeki maddeler bireyin kendi yeteneğine olan güvenini ölçmektedir. İlişki partner yeterliği ölçeği, bireyin partnerinin ilişki içindeki becerilerine olan güvenini belirtmektedir. Çıkarımsal öz yeterlik ise bireylerin, partnerlerinin kendi becerilerine ne kadar inandıklarına dair çıkarımlarını belirtmektedir. Dolayısıyla bu ölçek, ilişkilerde yeterlik kavramını spesifik bir ilişki içerisinde bireyin hem kendinin hem de partnerinin bu ilişkiyi sürdürebilme becerisine duyduğu güven olarak açıklamıştır.

Lopez vd., (2007) romantik ilişkilerde öz yeterlik algılarını ölçebilmek amacıyla oluşturdukları ölçekte üç alt ölçek tanımlamışlardır. İlişkide öz yeterliği açıklamak için oluşturulan bu üç faktör; ilişkide karşılıklılık (mutuality), duygusal kontrol (emotional control) ve farklılaşma (differentiation) olarak tanımlanmıştır. İlişkide karşılıklı olma, bireyin partneriyle karşılıklı bakım alma- verme ve destek sağlama yeteneğine olan güveni olarak tanımlanır. Duygusal kontrol; bireyin, ilişki içindeki duygusal termostatı dengede tutabileceği, öfke, kıskançlık gibi yoğun duyguları yönetebileceğine dair güveni olarak yorumlanabilir. Farklılaşabilme ise bireyin kişisel ihtiyaçlarını açıkça ortaya koymada ve partneriyle olan ilişkisinde net kişiler arası sınırlarını korumada kendine olan güveni ile ilişkilidir. Dolayısıyla Lopez vd. (2007)' e göre romantik ilişkide öz yeterlik algıları bireyin partneriyle destekleyici bir ilişki yaşayabileceğine, duygularını sağlıklı bir şekilde ifade edebileceğine ve aynı zamanda da ilişkinin içerisinde sınırlarını koruyabileceğine olan inancı olarak tanımlanabilir.

Romantik ilişkiye dair öz yeterliği yüksek olan bireyler insanlarla samimi ilişkiler kurmaktan kaçınmazlar. Dolayısıyla kurdukları bu ilişkilerin içinde rahat hisseder ve davranır. Romantik ilişkilerle ilgili öz yeterliği düşük olan bireyler ise yakın ilişkiler içerisindeyken kendilerini gergin ve garip hissederler, doğal davranamazlar. Açıkçası bu gibi durumlar iç içe geçerek birbirlerini beslemektedir. Yakın ilişkilerde hissedilen huzursuzluk duyguları düşük bir öz yeterlik algısının oluşmasına yol açarken bu yetersizlik algıları da yaşanan kaygıyı tetiklemektedir (Riggio vd., 2011). Romantik ilişkilerde öz yeterlik algısı yüksek olan bireyler kurdukları yakın ilişkilerden daha yüksek memnuniyet duyarlar (Fincham vd., 2000; Lopez vd., 2007; Riggio vd., 2013; Weiser ve Weigel, 2016). Buradaki ilişki karşılıklı bir etki yaratmaktadır. Bireylerin öz yeterlik algılarını en güçlü etkileyen faktör doğrudan deneyimleridir (Bandura, 1997: 80). Dolayısıyla ilişki öz yeterliği yüksek olan bireyler romantik ilişkilerinden yüksek doyum elde ettikçe ilişkideki öz yeterlik algıları da beraberinde güçlenecektir (Weiser ve Weigel, 2016).

Bununla birlikte romantik ilişkilerdeki öz yeterlik algısı ile genel öz yeterlik algısı birbirinden bağımsız gitmektedir. Bireylerin kendilerini genel olarak yetkin görmesi, romantik ilişkilerdeki öz yeterliklerinin de yüksek olmasını gerektirmemektedir (Riggio vd., 2013). Birey genel anlamıyla kendi yapabilirliğini yüksek olarak algılayabilir fakat kendini samimi bir partner olmanın getirdiği sorumlulukları üstlenebilecek yetkinlikte görmeyebilir. Dolayısıyla romantik ilişkilerle ilgili ve bir ilişki partneri olmakla ilgili kendini huzursuz hissedebilir.

1.3. Romantik İlişki Doyumu

1.3.1. Romantik İlişki ve Aşk

Berne (1964: 180)' ye göre ilişkilerdeki yakınlık kavramı, bireyin bilinçli fakat spontane bir şekilde yapmacık olmadan içten olabilmesidir. Romantik yakınlık kavramı ise "aşk" tan daha geniş bir kavramdır (Moss ve Schwebel, 1993). Romantik ilişkiler, karşılıklı olarak devam eden gönüllü etkileşimlerdir (Collins, 2003). Bu etkileşimler neticesinde kişiler arasında aşk ve sevgi gibi duygular oluşabilir veya oluşmayabilir (Moss ve Schwebel, 1993). Cinsellik ve romantik aşk tamamen aynı durumu ifade etmese de birbirinden ayrılmaz şekilde bağlantılıdır. Cinsel etkileşimlerin çoğunun temelinde sevgi ve aşkın olmasının yanında; sevgi ve aşkın ifade aracı olarak da cinsel etkileşimler kullanılır (Hendrick ve Hendrick, 1987: 159).

Lee aşk kavramı üzerine çalışmalar yapmış ve aşk biçemleri (love styles) kuramını oluşturmuştur. Üç ana aşk stilini (tutkulu aşk, oyun gibi aşk, arkadaşça aşk) tanımlamıştır. Üç ana aşk biçeminin birleşimi ile de ikincil aşk tipleri (mantıklı aşk, sahiplenici aşk, özgeci aşk) oluşmaktadır. Tutkulu aşk (eros), fiziksel görünüm ve cinsel çekimin ön planda olduğu aşk türüdür. Bunun yanı sıra ilişkide; iletişime açıklık, sevecenlik, yakınlık duygusu ve risk almaya hazır olma tutkulu aşkı tanımlayan diğer özelliklerdir. Oyun gibi aşkın (ludus) temel güdüsü eğlencedir. Bu aşk türünde cinsel haz ve heyecan arayışı ön plandayken ilişkide kurulan duygusal bağ ve ilişkiye bağlılık kararı arka plandadır. Üçüncü temel aşk biçemi olan arkadaşça aşkın (storge) temelinde benzer ilgi ve özellikler ile ortak paylaşımlar dahilinde arkadaşlığın ve tutkunun gelişmesi vardır. Bu üç ana aşk stilinin kombinasyonu ikincil aşk stillerini doğurmaktadır. Mantıklı aşk (pragma), arkadaşça aşk ve oyun gibi aşkın birleşimiyle oluşmaktadır. Mantıklı aşkta bireyler daha nesnel, ilişki dinamiklerini hesap eden ve ilişki partneriyle eğitim, ırk, sınıf olarak denk olmayı bekleyen bir yapıdadır. Sahiplenici aşk (mani), tutkulu aşk ve oyun gibi aşkın birleşimiyle oluşan daha saplantılı bir biçemi tanımlar. Sahiplenici aşkta kıskançlık, güvensizlik ve kaybetme korkusunun varlığı bireyi baskın, doyumsuz, dayatıcı ve dolayısıyla da patolojik bir örüntü sergilemeye iter. Son olarak ise tutkulu aşk ve arkadaşça aşkın birleşimi ile özgeci aşk (agape) biçemi ortaya çıkar. Bu ilişki türündeki bireylerin ilişkide daha sevecen, fedakar, verici olmasının yanında partnerin ve ilişkinin olumsuz taraflarını görmezden gelme, sevilen kişinin refahını üstte tutma ve ilişkinin içinde benliğini kaybetme eğilimi vardır (Aktaran Hendrick ve Hendrick, 2006: 150).

Tutkulu aşk ve özgeci aşk biçemlerinin romantik ilişki doyumu artırmasına karşın oyun gibi aşk biçemi ise romantik ilişki doyumunu azalttığı söylenebilir (Hendrick, Hendrick ve Adler, 1988). Dolayısıyla bir ilişki içerisinde cinsellik ve temasın yanı sıra iletişimin ve yakınlık

duygusunun var olması ilişki doyumunu artırırken duygusal bağ olmaksızın cinsel haz ve heyecan arayışı ilişki doyumunu azaltmaktadır denilebilir.

Sternberg (1986), yakın ilişkilerin altında yatan aşk kavramını daha iyi açıklayabilmek adına üçgen aşk teorisini (triangular theory of love) ortaya atmıştır. Teori; aşkın yakınlık (intimacy), tutku (passion) ve karar/ bağlılık (decision/commitment) olmak üzere üç bileşeni olduğundan bahseder. Yakınlık, sevgi dolu ilişkilerdeki karşılıklı bağ kurma, iletişimde olma ve içtenlik duygularını içerir. Tutku bileşeni; aşk ilişkisindeki romantizm, fiziksel ve cinsel çekimi anlatır. Karar/ bağlılık ise; kısa vadede kişinin karşısındakini sevdiği kararını ve uzun vadede ilişkiyi sürdürme noktasındaki kararlılığını içermektedir. Sternberg (1986) bu üç bileşenin sevgi içeren bir ilişkide önemli rolleri olduğunu belirtmektedir. Fakat bu üç bileşenin önem derecesi ilişkiden ilişkiye değişiklik gösterebilir. Dahası ilişkinin içerisindeki aşk bileşenleri zamanla değişebilir. Sternberg (1986) aşkın türlerini sekiz alt kümeye ayırarak tanımlamıştır:

Aşksızlık, ilişkilerimizin büyük çoğunluğunu oluşturan aşk içermeyen sıradan etkileşimleri ifade eder. Hoşlanma, yoğun tutku veya uzun vadede bağlılık duyguları olmadan hissedilen yakınlık, samimiyet, sıcaklık hislerini içerir.

Çılgınca aşk, kısaca ilk görüşte aşk olarak tanımlanabilir. Çok yoğun tutkulu duyguların hissedilmesinin yanında yakınlık veya karar/ bağlılık bileşenlerini içermez. Dolayısıyla; kişi idealize ettiği kişiye aşıktır denilebilir.

Duygusuz aşk, yakınlık ve tutku hisleri olmadan sevgi ve bağlılık kararının verildiği ilişki türünü anlatır. Bu aşk türü bazen yıllardır devam eden fakat zamanla duygusal katılımı ve fiziksel çekimi kaybetmiş durgun ilişkilerde görülebilir.

Romantik aşk, bireylerin birbirine hem fiziksel olarak çekim duyduğu hem de duygusal olarak bağlandığı ilişki türünü tanımlar.

Arkadaşça aşk, samimiyet ve karar/ bağlılık bileşenlerinin bir kombinasyonunu içerir. Tutkunun bittiği evlilik veya ilişkilerde, uzun süreli devam eden adanmış dostluğu tanımlar.

Aptalca aşk, yakınlık duyguları gelişmeden tutku ile sevgi ve bağlılık taahhüdünün alındığı ilişki türlerini anlatır. “Samimi katılımın dengeleyici unsur olmadan” tanıştıktan kısa bir süre sonra tutkuyla evlilik kararının alındığı Hollywoodvari ilişkiler bu aşk türüne örnek verilebilir.

Mükemmel aşk, üç bileşenin kombinasyonundan oluşur. Fakat mükemmel kombinasyona ulaşmak, bunun sürdürülebileceğinin garantisini içermemektedir.

Stenberg' in üçlü aşk bileşeninden yakınlık ve tutku kavramları, romantik ilişki doyumuyla yakından ilişkili bulunmuştur (Silberman, 1995). Dolayısıyla romantik ilişki partneriyle bağ kurma, iletişimde olma, partnere yakınlık ve içtenlik duyguları besleme ve fiziksel, cinsel çekim hissetme romantik ilişki doyumunu artıran unsurlardır denilebilir.

Moss ve Schwebel (1993) romantik ilişkilerdeki yakınlığı; karşılıklılık arz eden bir ilişkide bireyin partneriyle deneyimlediği bağlılık düzeyi ve olumlu duygusal, fiziksel ve bilişsel yakınlık düzeyi olarak tanımlamıştır. Bu tanım doğrultusunda, romantik ilişkilerdeki yakınlık kavramı; bağlılık (commitment), duygusal yakınlık (affective intimacy), bilişsel yakınlık (cognitive intimacy), fiziksel yakınlık (physical intimacy), karşılıklılık (mutuality) olarak beş bileşen halinde ele alınmıştır. Moss ve Schwebel (1993)' ün tanımladığı romantik yakınlığın beş bileşeni ile Sternberg (1986)' in üçgen aşk teorisi arasında çeşitli benzerlikler ve farklılıklar bulunmaktadır. Moss ve Schwebel' in tanımladığı bilişsel ve duygusal yakınlık bileşenleri, Sternberg (1986)' in üçgenindeki yakınlık bileşeniyle; fiziksel yakınlık, üçgendeki tutku bileşeniyle; bağlılık ve karşılıklılık bileşenleri ise üçgenin son ayağı karar/bağlılık bileşeniyle benzemektedir. Bu benzerliklerin yanı sıra Moss ve Schwebel (1993) romantik yakınlık kavramının "aşk" tan daha geniş bir kavram olduğunu ileri sürmüştür. Kavramlar arasında özellikle karar/bağlılık bileşeninde önemli farklılıklar olduğunu belirtmiştir. Moss ve Schwebel (1993)' e göre; bir başkasıyla deneyimlenen romantik yakınlığa her zaman aşk ve bağlanma kararı eşlik etmez. Birey önce yaşanan bu yakınlığın düzeyini değerlendirir ve devamında beklentileri ile eşleştiğine karar verdiğinde sevgiyi deneyimleyebilir. Bir diğer fark ise; aşk ve yakınlık kavramlarının karşılıklılık (mutuality) üzerinde aynı etkiye sahip olmamasıdır. Buna göre, birey karşılıksız bir aşk hissedebilir fakat karşılıksız bir samimiyet ve yakınlık hissedemez. Partnerler arasındaki yakınlık hisleri her zaman simetrik olmayabilir; fakat yine de yakınlık kavramının oluşabilmesi için karşılıklı bir paylaşım gereklidir.

Snell, Schicke ve Arbeiter, (2002) bireylerin yakın ilişkilerindeki psikolojik eğilimleri değerlendirmek için "Çok Boyutlu İlişki Anketi" ni geliştirmişlerdir. Bu ankette kadın ve erkeklerin kurduğu samimi ilişkileri etkileme olasılığı yüksek olan boyutları aşağıdaki gibi tanımlamışlardır:

1. İlişkisel Benlik Saygısı (Relational-Esteem): Bireyin, diğer bir insanla kurduğu yakın ilişkiye dair kapasitesini olumlu olarak değerlendirme eğilimi.
2. İlişkisel Meşguliyet (Relational-Preoccupation): Bireyin ilişkiyle zihinsel olarak meşgul olması, ilişkinin içine girme eğilimi.
3. İçsel İlişki Kontrolü (Internal Relational Control): Bireyin yakın ilişkilerinin kendi kişisel kontrolüyle belirlendiği inancı.
4. İlişkisel Bilinç (Relational- Consciousness): Bireyin yakın ilişkilerin doğası hakkında düşünme eğilimi.
5. İlişkisel Motivasyon: Bireyin yakın ilişkiye katılmaya dair istek ve arzu duyması.
6. İlişkisel Anksiyete: Bireyin yakın ilişkilere dair kaygılı hissetme eğilimi.
7. İlişkisel Girişgenlik: Bireyin yakın ilişkilerde kendine güvenmesi, iddialı olması.
8. İlişkisel Depresyon: Bireyin yakın ilişkileriyle alakalı durumlar ile ilgili depresif hissetmesi.
9. Dışsal İlişki Kontrolü: Bireyin yakın ilişkilerinin şans gibi dış etkenlerle belirlendiği inancı.
10. İlişkisel Gözlemleme: Bireyin yakın ilişkilerinin başkaları üzerinde yarattığı algının farkında olması.
11. Yakın İlişki Korkusu: Samimi ilişkiler kurmaktan korkmak.
12. İlişki doyumu: Bireyin yakın ilişkilerinden memnun olma durumu.

Snell vd. (2002) tanımladığı bu alt ölçeklerden yola çıkarak yakın ilişkilerin çok boyutlu bir yapı olduğunu ve birçok değişkenden etkilendiğini söyleyebiliriz. Romantik ilişki doyumu da bu boyutlardan birisidir.

İlişki doyumu, romantik ilişkinin partnerlerin beklentileri, ihtiyaç ve arzularını ne derecede karşıladığını değerlendirerek genel ilişki kalitesini ortaya koyar (Ta, 2017). Bireyin romantik ilişkisine dair hissettiği olumlu hisler ilişki doyumunu anlatır (Rusbult, 1983). İlişki sosyal bir varlık olan insanın hayatında kaçınılmaz bir yer tutmaktadır. Dolayısıyla özellikle partnerle kurulan ilişkilerin doyumunu etkileyen değişkenler araştırmacılar için merak konusu olmuştur. Yapılan çalışmalar ilişki doyumunun; adanmışlık (Rusbult, 1983), ilişkide öz yeterlik algısı (Riggio vd., 2013; Lopez vd., 2007), güç etkileşimleri (Gray-Little ve Burks, 1983), görev dağılımı (Fowers, 1991), destekleyici olmak (Cramer, 2004), algılanan sosyal destek (Rochlen, McKelley, Suizzo ve Scaringi, 2008), stres (Bodenmann, 1997), yaşam doyumu (Headey, Veenhoven ve Weari, 2005), empatik davranış (Davis ve Oathout, 1987), ödül ve bedeller (Sabatelli, 1988), iletişim (Vangelisti ve Banski, 1993), cinsel doyum (Cupach ve Comstock,

1990), gelecek zaman yönelimliliği (Öner 2000), bağlanma stilleri (Stackert ve Bursik, 2003), romantik ilişkilerle ilgili akılcı olmayan inançlar (Metts ve Cupach, 1990; Stackert ve Bursik, 2003; Bradbury ve Fincham, 1988), problem çözme becerileri (Metts ve Cupach, 1990) gibi insan hayatını etkileyen birçok değişkenle ilişkili olduğunu ortaya koymuştur.

Yapılan araştırmalardan yola çıkarak romantik ilişkide partnerlerin doyumunun birçok faktör etrafında şekillendiği görülmektedir. Bu faktörlerden biri, ilişkiyi sürdürmeye dair isteklilik ve psikolojik olarak ilişkiye ve partnere bağlılık olarak açıklanan "adanmışlıktır" (Rusbult, 1983). Romantik ilişkiye dair adanmışlığı yüksek olan bireylerin ilişki doyumlarının yüksek olduğu görülmüştür (Rusbult, 1983). Romantik ilişkide öz yeterlik algıları ilişki memnuniyetini açıklayan diğer bir değişkendir. İlişkilerinde beklentileri karşılayıp bir ilişkiyi sürdürebileceğine inanan bireylerin ilişkideki öz yeterlik algılarının daha yüksek olduğu söylenebilir. Romantik ilişkinin getirdiği birtakım sorumlulukları üstlenip ilişkinin taleplerine etkili bir şekilde yanıt verebileceğine inanan bireylerin ilişki doyumları artmaktadır (Riggio vd., 2011).

Cramer' e (2004) göre, romantik bir ilişkinin içindeki algılanan destek, yaşanan çatışmalardan daha fazla ilişkinin memnuniyetini etkilemektedir. Dolayısıyla partnerlerin ilişki içindeki farklılıkları ve çatışmaları nasıl daha iyi çözeceklerine odaklanmaktan çok destekleyici olmaya odaklanması ilişkinin memnuniyetini daha fazla artırabilir. Çünkü ilişkide desteğin yüksek olması partnerlerin farklılıklar ve çatışmalarla daha yapıcı bir şekilde baş etmesini kolaylaştırabilir. Kendilerini güçlü bir sosyal destek ağına sahip olarak algılayan bireyler, sosyal destek ağını zayıf algılayan bireylere göre daha düşük düzeyde sıkıntı ve daha yüksek yaşam doyumu ve ilişki doyumu bildirmişlerdir (Rochlen vd., 2008). Bunun yanı sıra stres, yakın ilişkilerin kalitesi ve istikrarı açısından önemli bir faktör olarak bulunmuştur. Romantik ilişkilerdeki düşük ilişki doyumu, yüksek stres seviyesiyle ilişkilidir (Bodenmann, 1997). Düşük evlilik memnuniyeti kaygı ve depresyonu artırarak benlik saygısını azaltma eğilimindedir. Bu durum ayrıca psikolojik iyi oluşun azalmasına da öncülük ediyor olabilir (Fowers, 1991). Romantik ilişki doyumu, yaşam doyumunu güçlü bir şekilde yordamaktadır (Çelen-Demirtaş, 2010). Mutlu bir evliliğe sahip olmak bireylerin yaşam memnuniyetini artırmaktadır. Bu model iki yönlü de geçerlidir denebilir. Mutlu insanların mutlu evlilikler sürdürmeleri daha olası olduğu gibi mutsuz insanların da mutsuz evlilikleri sürdürme eğiliminde olduğu görülmüştür (Headey vd., 2005: 410).

İlişkinin içinde empatik tutumun var olması bireyin partnerinin davranışını algılama ve yorumlama stilini etkilemektedir. Partnerin davranışından ziyade bu davranışının nasıl algılandığı, partnerin ilişki memnuniyetini güçlü bir şekilde etkilemektedir (Davis ve Oathout, 1987). Bireylerin bir ilişkiden tatmin edici sonuçlar alacağı beklentisi romantik ilişki doyumunu etkilemektedir. İlişki içinde elde edilen ödüller ve ilişki içinde olmanın bedelleri toplamı o ilişkinin doyumunu göstermektedir. Bu algılanan sonuçların düzeyi, matematiksel bir işlem olmaktan öte, çiftlerin birbirlerinin kişisel özelliklerini ve ilişkideki etkileşimin kalitesini algılama stilini temel alır (Sabatelli,1988). Bunun yanı sıra çiftlerin birbirleriyle zaman geçirmeleri, gün içinde yaşadıkları olay, duygu ve düşünceleri birbirleriyle paylaşmaları ilişki doyumlarını olumlu yönde etkilemektedir (Vangelisti ve Banski, 1993: 149). Buna ek olarak evliliklerinde cinsel iletişimlerinden memnun olan çiftlerin ilişkilerinden de daha yüksek doyum aldıkları ve eşleriyle daha uyumlu hissettikleri söylenebilir (Cupach ve Comstock, 1990). İlişkinin içinde erkeğin duygusal olarak kendini geri çekmesi ise kadının ilişkideki doyumunu düşürmektedir. İlişkide erkeğin olumsuz davranışları karşısında eşinin de olumsuz davranışlarının artması ise erkeğin ilişki doyumunu düşüren bir unsur olarak bulunmuştur (Levenson ve Gottman, 1985).

İlişkilerinden memnun olan bireylerin ilişkilerinde daha az geleceğe odaklı oldukları görülmüştür. Gelecek zaman odaklı olan bireyler bir ilişkiye başlarken daha temkinli davranabilirler. Dolayısıyla bireylerin ilişkinin şu anında kalamayıp yaşadıkları bu ilişkinin gelecekte kalıcı olup olmayacağıyla ilgili endişe etmeleri ilişkilerinin doyumunu düşürmektedir. Aksine ilişki doyumu yüksek olan çiftler ilişkilerinin geleceği hakkında düşünmeye daha az odaklıdırlar (Öner, 2000).

Bağlanma stilleri ilişki doyumunu etkileyen bir diğer faktördür. Güvensiz bir bağlanma tarzına (endişeli-kararsız, kaçınan) sahip olan bireyler romantik ilişkilerdeki doyum düzeylerini daha az bildirmişlerdir (Stackert ve Bursik, 2003). Bebekken tatmin edici ve doyurucu olmayan ilişkiler yaşayan ve ebeveynleriyle güvenli bağlanamayan bireyler yetişkinliklerinde de muhtemelen benzer beklentileri içeren bir ilişki ortamı seçerek tatmin edici olmayan romantik ilişkiler içerisine girmektedir (Stackert ve Bursik, 2003). Bunun yanı sıra ilişkilere dair güçlü irrasyonel inançları olan bireylerin de evlilik ve ilişki doyumları düşük bulunmuştur (Metts ve Cupach, 1990; Stackert ve Bursik, 2003; Bradbury ve Fincham, 1988). İlişkiye özgü akılcı olmayan inançların; romantik bir ilişkiye ve partnere dair gerçekçi olmayan sabit inançlar, beklentiler olduğu düşünüldüğünde bu inançlara yapışmanın romantik ilişkinin memnuniyetini etkileyebileceği söylenebilir. Örneğin, ilişkinin içinde, partnerinin değişmeyeceğine inanan

birey ilişkiyi düzeltmeye dair çabalarını azaltabilir (Stackert ve Bursik, 2003). Bununla birlikte ilişki memnuniyeti çiftlerin problem çözme stillerini de etkileyen bir faktördür. Genellikle çiftler ilişkilerinden memnun olmadıklarında problemlerini daha yıkıcı bir şekilde çözme eğiliminde olabilirler. Bu durum ise çiftlerin ilişkileri hakkındaki işlevsiz inançlarını artırmaktadır denilebilir (Metts ve Cupach, 1990).

Romantik ilişki ile bağlantılı olabilecek bir faktör olan güç etkileşimlerine bakıldığında, evliliklerde eşitlikçi olan çiftlerin ilişki doyumlarının daha yüksek olduğu görülürken kadının baskın olduğu evliliklerin daha mutsuz olduğu görülmüştür (Gray-Little ve Burks, 1983). Benzer şekilde aile içindeki görevlerin adaletsiz dağılımı evlilik memnuniyetini azaltan bir faktör olarak söylenebilir (Fowers, 1991). Erkeklerin daha geleneksel bir bakış açısıyla cinselliği yorumlaması ve birtakım cinsel mitlere sahip olması ilişki doyumunu azaltan bir faktör olarak bulunmuştur. Kadınlarda ise ilişkinin içindeki anlaşmazlığın yıkıcı olduğuna dair düşüncelerin varlığı ilişki doyumunu azaltan bir faktör olarak bulunmuştur (Stackert ve Bursik, 2003)

1.4. İlgili Araştırmalar

Çalışmada ele alınan değişkenlerle ilgili yapılan çalışmalar incelenmiştir. Özellikle toplumsal cinsiyet rolleri ve ilişki ya da evlilik doyumu ile ilgili literatürde çok sayıda çalışmaya rastlanmaktadır. Bu bölümde öncelikle; cinsiyet, toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumlar ve ilişki doyumunun aynı anda incelendiği yurt içi ve yurt dışında yapılan çeşitli çalışmalar bulgularıyla birlikte ele alınmıştır. Devamında ise romantik ilişki öz yeterliğiyle ilgili yapılan çalışmalar ile cinsiyet ve ilişki doyumu değişkenleriyle ilişkisini inceleyen araştırmalar ele alınmıştır.

1.4.1. Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlişkin Tutumlar ve İlişki Doyumu ile İlgili Araştırmalar

Alanyazın incelendiğinde birçok çalışmada üniversite öğrencilerinin eşitlikçi cinsiyet rollerini benimsediği görülmektedir (Zeyneloğlu, 2008; Türkmenoğlu, 2016). Üniversite öğrencilerinin toplumsal cinsiyet rolleri genellikle eşitlikçi olsa bile yapılan çalışmalar, erkeklerin daha çok geleneksel cinsiyet rollerini benimsediğini, kadınların ise daha eşitlikçi cinsiyet rollerini benimsediğini göstermektedir (Aylaz, Güneş, Uzun ve Ünal 2014; Spence, Helmreich ve Stapp, 1973; Larsen ve Long, 1988; Taniguchi ve Kaufman, 2014). Bir ölçek geliştirme çalışmasında kadınların erkeklerden daha eşitlikçi puanlar aldıkları görülmüştür.

Bunun yanı sıra psikoloji öğrencilerinin işletme öğrencilerinden daha eşitlikçi rolleri benimsedikleri görülmüştür. Her iki öğrenci grubunun da daha yaşlı katılımcılardan ve mesleğini polis olarak bildiren katılımcılardan daha eşitlikçi puanlar aldıkları belirtilmiştir (Beere, King, Beere ve King, 1984).

Burt ve Scott (2002) 602 aileyle yaptığı kısa süreli boylamsal çalışmada ergenlik çağındaki bireylerin cinsiyet rollerine ilişkin tutumları ile ebeveynlerinin tutumları arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırmanın bulgusuna göre kadınlar ve ergenlik çağındaki kızlar, erkek katılımcılara ve ergenlik çağındaki oğlanlara göre daha eşitlikçi tutumlara sahip bulunmuşlardır. 104 ebeveyn ve çocuklarıyla yapılan benzer bir çalışmada eşitlikçi cinsiyet rollerini benimseyen kız ve oğlan çocuklarının anne babalarının büyük oranda eşitlikçi tutumlara sahip olduğuna rastlanmıştır (İpek, 2020). Türkiye' de yapılan başka bir çalışmada ise farklı bir sonuç ortaya çıkmıştır. Baykal (1991) 615 üniversite öğrencisiyle yaptığı çalışmada cinsiyet rolleri ile ilgili kalıp yargıların kişilerin kendini kabul düzeyine etkisini incelemiştir. Araştırmada kadınların cinsiyetle ilgili kalıp yargıları erkeklere kıyasla daha yüksek (daha geleneksel) bulunmuştur. Benzer şekilde Sakallı-Uğurlu (2003) ilişkisi olan 413 lisans öğrencisiyle yaptığı çalışmasında; romantik ilişki doyumu, toplumsal cinsiyet kalıp yargıları ve cinsiyet ile romantik ilişkilerdeki gelecek zaman yönelimi arasındaki ilişkileri incelemiştir. Araştırmanın bulgusuna göre romantik ilişkinin içerisinde kadınların erkeklerden daha fazla cinsiyet kalıp yargılara sahip olduğu tespit edilmiştir.

Yüksel (2013), 248 evli kadınla yaptığı çalışmasında eşitlikçi tutumları benimsemenin evlilik ve psikopatoloji arasındaki ilişkide, psikopatolojinin düzeyini etkilediği sonucuna ulaşmıştır. Ayrıca stresle baş etme yolu olarak boyun eğici, iyimser ve çaresiz yaklaşım stratejilerine başvuran ve sosyal destek arayışına başvuran kadınların daha geleneksel cinsiyet rolleri tutumlarına sahip oldukları görülmüştür. Problem odaklı baş etme stratejilerinden kendine güvenli yaklaşıma sahip kadınların ise daha eşitlikçi tutumları benimsedikleri sonucuna ulaşılmıştır. Toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumlar ile; cinsel doyum ve cinsel özgüven arasındaki ilişkinin incelendiği bir çalışmada ise eşitlikçi tutumlara sahip olan bireylerin cinsel doyumlarının ve cinsel özgüvenlerinin daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Karagöz, 2021). Diğer bir araştırmanın bulgusuna göre genç yetişkinlerde öğrenilmiş çaresizlik düzeyi yükseldikçe evlilikte cinsiyet rolü tutumu daha geleneksel hale gelmektedir (Gençtarih, 2019). Toplumsal cinsiyet rollerine yönelik tutumun, benlik kurgusu ve benliğin ayrımlaşmasının eş seçme stratejilerini yordamasını inceleyen bir araştırmada toplumsal cinsiyet rollerine yönelik eşitlikçi tutumun ve özerk- ilişkisel benliğin, aile kurumu

ve güven stratejisinin anlamlı birer yordayıcısı olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Aile kurumu ve güven boyutu; dürüstlük, güven, sadakat, saygı ve aile olmaya önem verme gibi bireylerin eş adaylarına yönelik beklentilerini içermektedir. Araştırmacı bu bulguyu eşitlikçi tutuma sahip olan katılımcıların ilişkilerinde görmek istedikleri kadın erkek eşitliğini, bahsi geçen bu olumlu özellikleri taşıyan eşlerle evlenerek yakalayabileceklerini düşünmüş olabilecekleri şeklinde yorumlamıştır (Türk, 2019).

30 Avrupa ülkesinden 37.000 katılımcıyla yürütülen bir çalışmada eşitlikçi kültürlerin önemli bir özelliği olan "kendini ifade edebilme" düzeyi araştırılmıştır. Cinsel özgürlük, cinsiyet eşitliği ve kişisel özerklik alt boyutlarıyla katılımcıların kendilerini ifade edebilme düzeyleri belirlenmiştir. Araştırmanın sonucuna göre, en az kendini ifade etme yönelimi olan ülke Türkiye olarak tespit edilmiştir (Steckermeier ve Delhey, 2019).

Romantik ilişki doyumu ile cinsiyet arasındaki ilişkilere bakıldığında, yapılan bir çalışmada; kadınların romantik ilişkilerinde daha yüksek ilişki memnuniyeti bildirdiklerine rastlanmıştır (Snell vd., 2002). 120 çiftle ilişki istikrarı ile ilgili yapılan bir başka çalışmada ise çiftlerin her birinden ilişkiye dair boylamsal değerlendirmeler alarak hangi partnerin değerlendirmelerinin ilişki istikrarını belirlemede etkili olduğu araştırılmıştır. Bu araştırmada kadın katılımcılar erkeklerden daha yüksek ilişki doyumu bildirmişlerdir (Attridge, Berscheid ve Simpson, 1995).

Çalışmalar eşitlikçi cinsiyet rolü tutumları ve ilişki doyumu arasında anlamlı ilişkiler olduğunu ortaya koymuştur (Rakwena, 2010). 100 evli çiftle yapılan bir araştırmada cinsiyet rolleri tutumları uyumlu olan çiftlerin evlilik doyumları daha yüksek bulgulanmıştır (Cooper, Chassin ve Zeiss, 1985). Afrika bağlamında 309 evli bireyle yapılan bir çalışmada eşinin desteğini yüksek algılayan ve eşitlikçi cinsiyet rolüne sahip bireylerin evlilik doyumlarının yüksek olduğu bulgulanmıştır (Rakwena, 2010). Benzer şekilde diğer bir çalışmada da partneriyle eşitlikçi bir ilişki içinde olan bireylerin ilişkilerinden daha memnun olduğunu bulgulamıştır (Fallon, Bowles ve Aristeguli, 2009). Başka bir araştırmada cinsiyeti ayrıştırmayan bireyler için ilişkide eşit olunduğu düşüncesinin romantik ilişki doyumunu güçlü bir şekilde yordadığı bulunmuştur (Donaghue ve Fallon, 2003).

Literatürde farklı sonuçlara ulaşan araştırmalara da rastlanmıştır. Japonya' da 1458 evli bireyle yapılan bir çalışmada eşitlikçi tutumu benimseyen erkeklerin evlilik doyumları yüksek bulunurken aynı şekilde eşitlikçi tutumu benimseyen kadın katılımcıların evlilik doyumları düşük bulunmuştur. Aynı çalışmada, araştırmaya katılan erkek katılımcıların çoğunluğunun

geleneksel tutumları benimseme eğiliminde olduğu, kadınların çoğunluğunun ise eşitlikçi tutumlara sahip oldukları bulgulanmıştır (Taniguchi ve Kaufman, 2014). Yapılan başka bir araştırmanın sonucuna göre evliliğinden hoşnut olmayan kadınların, evliliğinden hoşnut olmayan erkeklere göre daha eşitlikçi tutumlar benimsediği görülmüştür. Araştırmanın diğer bir bulgusu ise aile içindeki görevlerin eşit dağılmamasının ilişki doyumunu azalttığına yöneliktir. Araştırmacı bu bulguları, evliliğinden hoşnut olmayan kadınların, ebeveynlik ve ev işleri gibi aile içindeki görevleri daha fazla üstlenmesinin eşine karşı memnuniyetsizliğini artırmış olabileceği ve dolayısıyla eşitlikçi rollerin önemine daha fazla odaklanmış olabileceği şeklinde yorumlamıştır (Fowers, 1991). Benzer şekilde başka bir çalışmada eşitlikçi cinsiyet rolünü benimseyen kadınların ilişki doyumlarının daha düşük olduğu ve ilişkileri hakkında daha kararsız oldukları görülmüştür (Vanyperen ve Buunk, 1991). Bu çalışmaların aksine, cinsiyet rolü tutumlarının yakın ilişkilerdeki doyum üzerine doğrudan bir etkisini tespit etmeyen çalışmalar da bulunmaktadır (James, 2015).

Yurtiçinde yapılan çalışmalara bakıldığında; Kaplan (2016), toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumlarının evlilik doyumu ve psikolojik iyi oluşa etkisini incelediği çalışmasında 385 evli bireyle çalışmıştır. Araştırmanın bulgusundan hareketle, evli bireylerin eşitlikçi cinsiyet rolleri arttıkça psikolojik iyi oluş düzeylerinin arttığı, evlilik doyumlarının ise azaldığı söylenebilir. Döner (2015) cinsel mitlerin, evlilik doyumu ve toplumsal cinsiyet rolleri arasındaki ilişkiyi incelediği araştırmasında evlilik doyumu yüksek olan bireylerin evlilikte cinsiyet rolünü daha geleneksel olduğu sonucuna ulaşmıştır. Üniversite öğrencilerinin romantik ilişkilerle ilgili kalıp yargılara karşı tutumlarını belirleyen başka bir çalışmada; romantik bir ilişkide "erkeğin daha iddialı ve girişken olması gerektiği" kalıp yargısına kadınların daha güçlü bir şekilde inandıkları sonucuna ulaşmıştır. Erkeklerin ise "romantik ilişkilerde erkeğin daha baskın olması ve kadının ise daha uyumlu, kabul edici olması gerektiği" kalıp yargısına daha güçlü inandığı bulgulanmıştır (Sakallı ve Curun, 2001).

Bem (1974) kadınsı cinsiyet rolü, erkeksi cinsiyet rolü, her iki cinsiyet rolünün özelliklerini de içeren androjen cinsiyet rolü ve her iki cinsiyet rolünün özelliklerini belirgin olarak taşımayanları içeren belirsiz ya da ayrışmamış olarak dört cinsiyet rolünden bahsetmiştir. Birçok çalışma kadınsı (feminen) cinsiyet rollerine sahip bireyler ile ilişki ve evlilik doyumları arasında benzer ilişkiler bulmuşlardır. Çiftlerin ilişkideki memnuniyet düzeyleri bireyin ve partnerinin kadınsı cinsiyet rolü özelliklerine sahip olmasıyla ilişkili bulunmuştur (Antill, 1983; Bradbury ve Fincham, 1988). Antill (1983) araştırmasında, kadınsı cinsiyet rolünde her iki eşin de yüksek puan almasını (feminen ve androjen alt boyutları) ilişki mutluluğu ve memnuniyeti

ile ilişkili bulmuştur. Benzer bir çalışmada araştırmacılar kadınsı cinsiyet rolünün erkeksi cinsiyet rolünden daha fazla evlilik doyumunu ile ilişkili olduğunu ortaya koymuşlardır (Peterson, Baucom, Elliott ve Farr, 1989). Cinsiyet rolleri ile ilişki doyumunun incelendiği çalışmaların meta analizinin yapıldığı bir çalışmada; 26 çalışma kadınsı cinsiyet rolü ile ilişki doyumu, 26 çalışmada erkeksi cinsiyet rolü ve ilişki doyumu meta analizine dahil edilmiştir. Meta analiz sonucunda, kadınsı cinsiyet rolü ile ilişki doyumu arasında orta ölçekli bir ilişki tespit edilmiştir. Erkeksi cinsiyet rol ile ilişki doyumu arasında ise düşük ölçekli bir ilişki tespit edilmiştir. Dolayısıyla yapılan meta analiz sonucuna göre, cinsiyetten bağımsız olarak kadınsı cinsiyet rolleri, erkeksi cinsiyet rolüne göre ilişki memnuniyeti ile daha güçlü bir ilişki içerisindedir. Sonuçlara göre; kendini ifade etme, bakım verme, empati yapabilme gibi kadınsı cinsiyet rollerine has özelliklerin yakın ilişkilerin gelişimini desteklediğini ve bu durumunda ilişki memnuniyetini artırdığı söylenebilir (Ta, 2017).

Birçok çalışma ise, Bem (1974)' in teorisideki androjen cinsiyet rolüne sahip partnerlerin daha tatmin edici, kaliteli daha uyumlu ilişkiler kurup sürdürebildiklerini bulgulamıştır (Peterson vd., 1989; Kurdek ve Schmitt, 1986; Cooper, vd., 1985; Curun, 2001). Evli veya birlikte yaşayan 185 çiftle yapılan bir çalışmada, toplumsal cinsiyet rolleri androjen ve feminen olan bireyler, maskulen ve farklılaşmamış cinsiyet rollerine sahip bireylerden daha yüksek ilişki kalitesi bildirmişlerdir (Kurdek ve Schmitt, 1986). Diğer bir araştırma da bireylerin toplumsal cinsiyet rolleri evlilik doyumlarıyla ilişkili bulunmuştur. Androjen bireyler daha az evlilik sorunları yaşadıklarını bildirmişlerdir (Treinen, 1992)**.** Meksika kökenli 120 çiftle yapılan bir çalışmada araştırmacılar, cinsiyeti ayrıştıran davranışları daha az gösteren bireylerin eşlerinin evliliklerinden daha memnun olduklarını bulgulamışlardır (Helms, Supple, Hengstebeck, Wood ve Rodriguez, 2017). Evlilik ilişkisi içinde, partnerlerin ikisinin de androjen olduğu ilişkilerde evlilik doyumu, kadınsı veya erkeksi olarak cinsiyeti ayrıştıran ve geleneksel roller benimseyen partnerlerinkinden yüksek bulunmuştur (Zammichieli, Gilroy ve Sherman 1988). Yurt içinde de benzer sonuçlara rastlanmıştır. Erdem (2019) 356 yetişkin kadınla yaptığı çalışmada, toplumsal cinsiyet rolleri ile benlik saygısının ilişki doyumları üzerindeki etkisini incelemiştir. Çalışmanın bulgusuna göre, androjen bireylerin ilişki doyumlarının belirsiz cinsiyet rolündeki bireylerin ilişki doyumundan yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Anar (2011) evli ve çalışan yetişkinlerin toplumsal cinsiyet rolleri ile evlilik ve iş doyumları arasındaki ilişkiyi incelediği araştırmasında 180 yetişkin bireyle çalışmıştır. Araştırmanın bulgusuna göre; androjen role sahip bireylerin evlilik doyumları belirsiz cinsiyet rollerine sahip bireylerin evlilik doyumundan anlamlı şekilde yüksek bulunmuştur.

Erkeksilik (maskulen) ve ayrışmamış cinsiyet rolleri ile evlilik memnuniyeti arasında anlamlı ilişkiler tespit eden az sayıda araştırmaya da rastlanmıştır (Cooper vd., 1985). Benzer şekilde yapılan bir çalışmada erkeksi cinsiyet rolünü benimsemiş bireylerin kadınsı ve androjen bireylere göre romantik partnerlerinden daha düşük beklentileri olduğu bulgulanmıştır (Bolisay, 2012). Diğer bir çalışmada eşlerden birinin farklılaşmamış (hem kadınsı hem de erkeksi boyutlarında düşük puan alan) cinsiyet rolü kimliğine sahip olması her iki eşin de ilişki doyumunu olumsuz etkilediği sonucu bulunmuştur (Peterson vd., 1989). Ickes ve Barnes (1978)' in çalışmasında erkeksi cinsiyet rolünü benimseyen erkekler ile kadınsı cinsiyet rolünü benimseyen kadınlar çift ilişkilerinde daha az etkileşim ve daha az kişilerarası çekicilik bildirmişlerdir.

Toplumsal cinsiyet rolleri ile ilişkide öz yeterlik algılarını inceleyen bir çalışmaya rastlanmamıştır. Fakat bir çalışmada erkeksi cinsiyet rolü puanları yüksek olan bireylerin genel öz yeterlik puanları da yüksek bulunmuştur. Bu bilgiden yola çıkarak erkeksi ve androjen cinsiyet rolüne sahip bireylerin kendi yeteneklerine daha fazla güvendiği düşünülebilir (Adam ve Sherer, 1985).

1.4.2. Romantik İlişkide Öz yeterlik ve İlişki Doyumu İlgili Araştırmalar

Araştırmacılar öz yeterlik inancı ile akademik başarılar (Zimmerman, 1995), stres (Jerusalem ve Mittag, 1995), spor ve atletik performans (Lee, 1982), depresyon (Bandura vd., 1999), romantik ilişkiler (Lopez ve Lent, 1991) vb. gibi birçok değişkenle ilişkilerin incelendiği araştırmalar ortaya koymuşlardır. Öz yeterlik kavramı, birçok değişkenle ilişkisi araştırılan bir konu olmasına rağmen, romantik ilişkilerde öz yeterlik alanındaki araştırmalar henüz yeni araştırılan bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bölümde ise romantik ilişkilerde öz yeterlik algıları ile ilişki doyumunun bir arada araştırıldığı yurt içi ve yurt dışındaki çalışmalara yer verilmiştir

Lopez vd. (2007), Lopez ve Lent' in (1991) geliştirdiği İlişki Öz Yeterliği Ölçeği (Relationship Self Efficacy Scale- RSES) soru havuzuna 10 yeni madde ekleyerek ölçeği yenilemiştir. İlişkisi olan 608 üniversite öğrencisiyle yaptıkları çalışmanın geçerlik güvenirlik analizleri neticesinde ölçeği 25 madde olarak revize etmişlerdir. Araştırmanın bulgularına göre; kadınlar, ilişkilerde karşılıklı olma faktöründe daha yüksek öz yeterlik bildirirken erkekler duygusal kontrol faktöründe daha yüksek öz yeterlik bildirmişlerdir. Farklılaşabilme faktöründe ise cinsiyetle anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir. Ayrıca bu çalışmada kaydedilen diğer bir bulgu, ciddi bir ilişki içinde olduğunu bildiren katılımcıların, ilişkisi ciddi olmayan

katılımcılara göre "ilişkide karşılıklı olma" ve "duygusal kontrol" faktörlerinde daha yüksek öz yeterlik bildirmeleridir. Ölçeğin üç alt kategorisi ile ilişki doyumu ve yetişkin güvenli bağlanma arasındaki ilişkinin ise anlamlı derecede yüksek olması bir diğer önemli bulgudur (Lopez vd., 2007).

Ailesi boşanmış ve boşanmamış 112 üniversite öğrencisiyle yapılan bir çalışmada birçok değişkenin yanı sıra evlilik öz yeterlikleri de incelenmiştir. Araştırmanın sonucuna göre boşanmış ailelerden gelen bireylerin evlilik öz yeterlik algıları, aileleri boşanmamış bireylere göre anlamlı derecede düşük bulunmuştur. Ayrıca babalarından fiziksel olarak istismar gördüğünü belirten bireylerin, istismar görmeyen katılımcılara kıyasla evlilik öz yeterlik algıları ve genel öz yeterlik algıları düşük bulunmuştur (Dostal ve Langhinrichsen-Rohling, 1997). Cui vd., (2008) yaptıkları benzer bir araştırmada; boşanmış ailelerde büyüme, ebeveynlerin evlilik çatışması ve genç yetişkinlerin ilişki öz yeterlikleri arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. 687 üniversite öğrencisinden alınan veriler orijinal örneklemi, ilişkisi olan 358 heteroseksüel öğrencinin verileri ise son örneklemi oluşturmuştur. Araştırmanın bulguları neticesinde; bireyin ebeveynlerinin boşanmış olmasından öte, ebeveynlerinin evliliğinin içinde çatışmaların var olması genç yetişkinin evlilik öz yeterliğini düşüren bir faktör olarak bulunmuştur. Ayrıca araştırmanın sonucuna göre romantik ilişkide düşük öz yeterlik algıları, partnerler arasındaki çatışmalı etkileşim ve azalan ilişki kalitesiyle ilişkili bulunmuştur. Dolayısıyla ilişkideki öz yeterliğini düşük algılayan kişinin, partneriyle daha çatışmalı bir ilişkisinin olduğu ve ilişki kalitesinin (memnuniyet, mutluluk, sıcaklık ve ödül) daha düşük olduğu söylenebilir. Araştırmaya göre, bireyin ebeveynlerinin ilişkisinin çatışmalı olması durumunun, genç yetişkinin kendi partneriyle de çatışmalı bir ilişkisinin olmasıyla ilişkili olduğu ve bu durumun da azalan ilişki kalitesiyle bağlantılı olduğu söylenebilir.

Riggio ve diğerleri (2011), romantik ilişkilerdeki öz yeterlik algısını ölçebilmek adına "Romantik İlişkilerde Öz yeterlik (Self-report measure of self-efficacy in relationships-SERR)" ölçeğini geliştirmişlerdir. 12 maddelik SERR ölçeğinde bazı maddeler bir ilişki ortağı olmanın bireyin kendisi için ne ölçüde zor ve yüksek çaba gerektiren bir iş olarak algılandığını değerlendirmektedir. Bunun yanı sıra maddelerin bazıları bireyin romantik ilişkideki görev ve beklentilerle etkin bir şekilde başa çıkabilme yeteneğine dair algılarını içermektedir. Geri kalan maddeleri ise bireyin ilişki sorunlarının üstesinden gelme ısrarcılığını ve devam etme eğilimine dair algılarını ölçmektedir. Araştırmanın demografik bulguları incelendiğinde kadınların ilişkide öz yeterlik algıları erkeklerden daha yüksek bulunmuştur. Bir diğer bulgu olarak yaş arttıkça romantik ilişkide öz yeterliğin arttığı görülmüştür. Ayrıca hali hazırda bir ilişkisi olan

bireylerin ilişkide öz yeterlik inancının, ilişkisi olmayan bireylerden anlamlı ölçüde yüksek olduğu tespit edilmiştir. 775 üniversite öğrencisiyle yaptıkları bu çalışmada romantik ilişkilerde algılanan öz yeterliğin ilişki kaygısı, ilişkilerde başarı beklentisi ve diğer öz yeterlik inançları ile ilişkisi araştırılmıştır. Araştırmanın bulgularına göre; romantik ilişkilerdeki öz yeterlik, ilişki içinde algılanan kaygı duyguları ile anlamlı ölçüde ilişkilidir. Yani ilişkilerinde daha az gerginlik ve kaygı hissi yaşayan bireylerin ilişki öz yeterlik algılarının daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Aynı zamanda romantik ilişkilerdeki öz yeterlik algısı, bireyin yaşam boyu süren mutlu ilişkiler deneyimleme beklentileri ile de ilişkilidir. İlişkiye dair öz yeterliği düşük olan bireyler, yaşam boyu süren ilişki deneyimleme beklentilerini de düşük olarak belirtmişlerdir. Bireyin partneriyle çatışma çözmesi veya belirli ilişki davranışlarına katılma becerilerine ilişkin inançlarını araştıran çalışmalardan (Fincham vd., 2000; Cui vd., 2008) farklı olarak bu araştırma, bireyin belirli bir partnerden veya ilişkiden bağımsız olarak bir ilişkideki talepleri karşılayıp karşılayamayacağına dair kendi hakkındaki inançları ölçmektedir.

Weiser ve Weigel (2016) romantik ilişkisi olan 187 katılımcı ile yaptığı çalışmasında, ilişki sürdürme davranışlarının romantik ilişkideki öz yeterlik ve ilişki doyumu arasındaki ilişkideki aracı rolünü incelemiştir. Riggio vd., (2011)' nin geliştirdiği Romantik İlişkilerde Öz yeterlik Ölçeği' ni katılımcıların ilişki öz yeterliklerini ölçmek için kullanmışlardır. Araştırmanın bulgularına göre, romantik ilişkilerdeki öz yeterliğini yüksek algılayan bireyler ilişki sürdürme davranışlarını (pozitif olma, açık olma, güven, çevre, görevler) yerine getirmede kendilerini daha kabiliyetli hissederler. Bu tür davranışları yerine getirme eylemi ise daha yüksek ilişki doyumu ile ilişkili bulunmuştur. İlişki sürdürme davranışlarının öz yeterlik ve ilişki doyumu arasındaki ilişkiye aracılık etmesinin yanında araştırmada öz yeterliğin, ilişki doyumu üzerinde doğrudan bir etkiye sahip olduğu da bulunmuştur. Weiser ve Weigel (2016)' in çalışması belirli bir ilişki partnerinden veya ilişki görevlerinden bağımsız olarak ilişkide öz yeterlik algısının bireysel önemine odaklanması ile özgün bir niteliğe sahiptir.

Riggio vd., (2013), Romantik İlişkilerde Öz yeterlik Ölçeği' ni (Riggio vd., 2011) sınamak amacıyla üç çalışma gerçekleştirmişlerdir. Romantik İlişkilerde Öz yeterlik Ölçeği (SERR), bireylerin romantik ilişkilerdeki görevlerle etkili bir şekilde başa çıkma kapasitesine ilişkin algılarını geniş bir perspektiften değerlendirmektedir. Çalışma-1' de ilişkisi olan (166) ve olmayan (52) 218 katılımcının SERR skorları ile benlik saygısı, genel ve sosyal öz yeterlikleri, sosyal arzu edilebilirlikleri ve Lopez vd., (2007) RSES ölçeği skorları arasındaki ilişkiler incelenmiştir. Ayrıca ilişki kaygısı ve ilişki başarısı gibi değişkenlerde SERR skorları ile değerlendirilmiştir. Çalışma-2' de ilişkisi olan 120 lisans öğrencisinin, mevcut romantik

ilişkilerindeki ilişki doyumu ve bağlılık gibi romantik ilişki kalitelerine dair tanımlamaları değerlendirilmiştir. 130 ilişkisi olan üniversite öğrencisiyle yapılan Çalışma-3' te ise katılımcıların genel ve sosyal öz yeterliği göz önünde bulundurularak SERR skorları ve ilişki çatışması gibi güncel romantik ilişki sonuçları ile ilişkileri değerlendirilmektedir. Araştırma neticesinde; ilk olarak romantik ilişkilerdeki öz yeterlik algısının ilişkilerdeki kaygı duyguları ile ilişkili olduğu tespit edilmiştir. Diğer bir ifadeyle romantik ilişkilerdeki öz yeterlik algısı güçlü olan bireylerin, yakın ilişkilerinde daha az kaygı hissi yaşadığı söylenebilir (Riggio vd., 2013). İlişkilerdeki öz yeterlik algıları mutlu ve yaşam boyu süren ilişkileri deneyimleme beklentisiyle de ilişkili bulunmuştur. Romantik ilişkilerdeki beklentilerle başa çıkma algısını düşük bildiren bireyler yaşam boyu süren ilişkileri deneyimleme beklentilerini de düşük belirtmişlerdir. Çalışmanın bir diğer bulgusu olarak romantik ilişkilerdeki öz yeterlik algıları ile ilişki doyumu, ilişki bağlılığı ve daha az ilişki çatışması arasındaki ilişkiler anlamlı şekilde yüksek bulunmuştur (Riggio vd., 2013).

İlişki öz yeterliğinin yüksek olması durumunun bireylerin ilişkileri açısından olumlu anlamlar ifade etmesinin yanı sıra, bazı araştırmalarda elde edilen bulgular bu kavramın depresif belirtilerdeki artışla ilişkili olabileceğini göstermektedir. Araştırmacıların 66 evli kadınla yürüttükleri bir çalışmada kadınların; evlilik doyumları, evlilik istikrarları ve sözel ve/ya fiziksel istismarın etkileri karşısında psikolojik uyumları çeşitli değişkenler (ilişki öz-yeterliği, algılanan eş desteği, depresyon) aracılığıyla incelenmiştir. Araştırmanın sonucuna göre; ilişki öz yeterliği ile algılanan eş desteğinin evlilik doyumu ve evlilik istikrarıyla anlamlı derecede ilişkili olduğu belirtilmiştir. Ayrıca ilişkilerinde fiziksel veya sözel istismara uğramayan kadınlar içinde, ilişkide öz yeterlik algısı ve eş desteği algısı yüksek olan kadınların daha az depresif belirtiler yaşadıkları tespit edilmiştir. Buna karşılık fiziksel veya sözel istismara uğramayan kadınlar içinde, ilişkideki öz yeterlik ve eş desteği algısı düşük olan kadınların ise daha fazla depresif belirtilerden yakındıkları bulgulanmıştır. Diğer taraftan ilişkilerinde fiziksel veya sözel istismara uğrayan kadınların içinde öz yeterlik algısı ve algılanan eş desteği arttıkça depresif belirtilerde de artış gözlemlenmiştir. Araştırmacılar bu durumu ilişkinin seyrini kontrol edebileceğine dair yeterliği yüksek olan kadınların eşleriyle yaşadıkları fiziksel şiddet gibi negatif bir evlilik olayını kontrol edemediklerinde depresif belirtiler göstermesi şeklinde açıklamışlardır (Arias, Lyons ve Street, 1997).

Yurt içinde yapılan çalışmalara göz atıldığında, daha geniş bir kavram olan romantik ilişkilerde öz yeterlik kavramına ilişkin yapılmış henüz çok fazla araştırmaya rastlanmasa da evlilik doyumunu araştıran çalışmalara literatürde daha sık rastlanmaktadır. Yapılan çalışmalar arasında, Riggio vd. (2011)' nin "Self-report measure of self-efficacy in relationships (SERR)"

ölçeği "Romantik İlişkilerde Öz yeterlik (RİÖYÖ)" adıyla geçerli ve güvenilir bir ölçek olarak Türkçe' ye uyarlama çalışmaları yer almaktadır. Araştırmanın bulgularına göre bireylerin genel öz yeterlik algıları ile romantik ilişkilerde olumsuz ifadelerle ölçülen öz yeterlik puanları arasında düşük bir ilişki tespit edilmiştir. Bunun yanı sıra genel öz yeterlik ölçek puanları ile romantik ilişkilerde olumlu ifadelerle ölçülen öz yeterlik alt boyutu ve romantik ilişkilerdeki öz yeterlik ölçeğinin toplam puanları arasında yüksek bir ilişki tespit edilmiştir (Öz Soysal vd., 2019). Romantik ilişkisi olan 352 katılımcıyla yapılan bir başka çalışmada ilişki doyumu, ilişkisel benlik değişimi ve romantik ilişkilerde öz yeterlik arasındaki ilişkiler incelenmiştir. Araştırmanın sonucuna göre, romantik ilişkilerde öz yeterlik algısı arttıkça bireylerin ilişkilerinden daha yüksek düzeyde doyum sağladıkları bulunmuştur (Gündüz ve Karataş, 2020).

Evlilikte öz yeterliği inceleyen bir tez çalışmasında, 393 evli bireyin problem çözme becerilerinin ve ilişkilerdeki akılcı olmayan inançlarının evlilik öz yeterlik inançlarını yordaması incelenmiştir. Evli bireylerin evlilikte öz yeterlik inançları ile; yaş, eğitim düzeyi, evlilik süresi, çocuk sayısı, eşten kötü muamele görme, algılanan romantizm ve eşin ailesiyle anlaşma değişkenleri arasında anlamlı ilişkiler tespit edilmiştir. 22-39 yaş arasındaki bireylerin 40-55 yaş arasındaki bireylere göre eşleriyle ilişkilerine yönelik öz yeterlik inançları yüksek bulunmuştur. Eğitim düzeyi yükseldikçe katılımcılar eşleriyle ilişkilerine yönelik öz yeterlik inançlarını yüksek bildirmişlerdir. Çocuğu olmayan bireylerin, çocuğu olanlara göre eşleriyle ilişkilerine yönelik öz yeterlik inançları daha güçlü bulunmuştur. Eşinden kötü muamele görmeyen bireyler, gördüğünü belirten katılımcılara göre eşe ve çevreye ilişkin öz yeterlik inançlarını daha yüksek bildirmişlerdir. Bu verilerin yanı sıra bireyin, evlilikte problem çözme becerisine sahip olduğuna ilişkin algısının evlilik öz yeterliği inancını açıklamada etkili olduğu bulgulanmıştır (Erus, 2013).

Cihan-Güngör (2007) yaptığı doktora çalışmasında evlilik doyumu ile duygusal tutarsızlık arasındaki ilişkide evlilikteki öz yeterliğin dolaylı bir etkisi olduğunu bulgulamıştır. Ayrıca evlilik doyumu ile yumuşak başlılık arasındaki ilişkide evlilikteki öz yeterliğin dolaylı bir etkisi olduğu sonucuna ulaşmıştır. Bir diğer çalışma; Güngör ve Özbay (2008)' ın geçerlik ve güvenirlik çalışmasını yapmış olduğu Evlilikte Yetkinlik Ölçeği (EYÖ)' dir. 436 kişiyle yapılan geçerlik ve güvenirlik çalışması lise ve üstü eğitim düzeyine sahip evli bireylerle yapılmıştır. Araştırmacılar, evlilikte bireylerin öz yeterlik düzeylerinin yüksek olması ile evlilik doyumlarının pozitif yönde ilişkili olduğunu ortaya koymuşlardır. Benzer bir çalışmada, evlilikte öz yeterlik algısı güçlendikçe evlilik doyumunun arttığı sonucuna ulaşılmıştır

(Kasapoğlu, Kutlu ve Durmuş, 2007). Ayrıca, evlilikte öz yeterlik inancının kişilerarası olumlu ilişki tarzı ile evlilik doyumu arasındaki ilişkide aracı bir rolü olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Kasapoğlu vd., 2007). Başka bir çalışmada evlilikte öz yeterlik ile evlilik doyumu arasında pozitif yönde ilişkiler olduğu ve evlilikte öz yeterlik algısının ilişki doyumunu yordadığı tespit edilmiştir (Şentürk, 2018). Bir diğer çalışmada ise çocuk sayısı fazla olan bireylerin evlilik öz yeterliğinin azaldığı görülmüştür. Çocuğu olmayan evli çiftlerin evlilik öz yeterlikleri daha yüksek bulunmuştur (Kara ve Yüksel-Şahin, 2018). 531 evli katılımcıyla yapılan bir başka çalışmada kaygılı ve kaçınmacı bağlanma stili ile çocukluk dönemi örselenme yaşantılarının evlilikte öz yeterliği negatif yönde yordadığı bulunmuştur (Kara, 2019). İlişki doyumunun erken dönem uyum bozucu şemalar, kişilerarası ilişki tarzları ve kendilik algısı açısından değerlendirilmesini inceleyen bir çalışmada kopukluk şema alanının ilişki doyumunun düşmesiyle ilişkili olduğu ve yetişkinlerin romantik ilişkilerinde önemli bir rol oynadığı sonucuna ulaşılmıştır (Yiğit ve Çelik, 2016).

BÖLÜM 2: YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli, evren ve örneklem, veri toplama araçları, verilerin toplanması, verilerin çözümü ve yorumlanması ile ilgili bilgilere yer verilmiştir. Bu araştırma toplumsal cinsiyet rolleri, romantik ilişkilerdeki öz yeterlik ve ilişki doyumu arasındaki ilişkiyi incelemeye yönelik ilişkisel nitelikte bir çalışmadır. Demografik bilgi formu ve ölçeklerden elde edilen veriler SPSS 22.0 aracılığıyla analiz edilmiştir.

2.1. Araştırmanın Modeli

Bu araştırmada nicel araştırma yöntemlerinden ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır. Araştırmada farklar ve ilişkiler ele alınmıştır. Farklar istatistiğinde demografik özellikler bağımsız değişken, toplumsal cinsiyet rolleri tutumları, romantik ilişkilerde öz yeterlik ve ilişki doyumu bağımlı değişkendir. Regresyon analizinde toplumsal cinsiyet rolleri tutumu ve romantik ilişkide öz yeterlik algısı yordayan (bağmsız değişken) ve ilişki doyumu yordanan (bağımlı değişken) olarak atanmıştır.

2.2. Evren ve Örneklem

Araştırmanın örneklemini; romantik ilişkisi olan (sevgili, sözlü/ nişanlı, evli) ve ön lisans, lisans, lisansüstü olmak üzere üniversitede öğrenimine devam eden öğrenciler oluşturmaktadır. Çalışmanın örneklem grubu, uygun örnekleme (convenience sampling) yöntemi kullanarak seçilmiştir. Örneklem grubuna sosyal medya ve internet üzerinden ulaşılmıştır. Ölçekler, Google Forms aracılığıyla oluşturulmuş olup araştırmaya katılmaya gönüllü olan katılımcılar tarafından doldurulmuştur. Yalnızca bilgilendirici onam formunu onaylanan katılımcılar demografik bilgi formunu ve ölçekleri doldurmuştur. Araştırma kapsamında 300 kişiye ulaşılmış olup veri temizleme işlemi sonrasında 273 katılımcının verileriyle analiz gerçekleştirilmiştir. Çalışma grubunda yer alan kişilere dair cinsiyet, devam edilen öğrenim kademesi, yaş ve ilişki durumu ile ilgili değerler Tablo 1' de gösterilmektedir. Tablo 1 incelendiğinde, çalışma grubundaki kadın katılımcıların sayısının erkeklere göre daha fazla olduğu görülmektedir. Tabloda katılımcıların yaşları gruplandırılarak verilmiştir. Gruplandırma yapılmadığında yaş aralığı 20 ile 46 arası olup yaş ortalaması 27, standart sapması 5'dir. Çalışma grubuna sadece üniversite öğrencileri ve ilişkisi olan bireyler dahil edilmiş olup katılımcıların büyük bölümünün lisansüstü ve lisans öğrencilerinden oluştuğu, ilişki durumuna göre sevgili olanların çoğunlukta olduğu ve bunu evlilerin takip ettiği görülmektedir.

Tablo 1

Katılımcıların Tanıtıcı Bilgileri

Değişken	**Gruplar**	**f**	**%**
Cinsiyet	Kadın	219	80.2
	Erkek	54	19.8
	Toplam	273	100
Devam edilen öğrenim kademesi	Ön lisans	8	2.9
	Lisans	91	33.3
	Lisansüstü	174	63.7
	Toplam	273	100
Yaş	20-22 arası	44	16.1
	23-25 arası	75	27.5
	26-28 arası	71	26.0
	29-31 arası	39	14.3
	32 ve üzeri	44	16.1
	Toplam	273	100
İlişki Durumu	Sevgili	159	58.2
	Sözlü-Nişanlı	24	8.8
	Evli	90	33.0
	Toplam	273	100

2.3. Veri Toplama Araçları

Bu araştırmada üniversite öğrencilerinin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumlarını belirlemek amacıyla Zeyneloğlu ve Terzioğlu (2011)' nun geliştirdiği "Toplumsal Cinsiyet Rolleri Tutum Ölçeği", romantik ilişkilerdeki öz yeterlik algılarını belirlemek amacıyla Öz Soysal vd., (2019) tarafından Türk kültürüne uyarlanan "Romantik İlişkilerde Öz yeterlik Ölçeği" ve romantik ilişkilerdeki doyumu belirlemek amacıyla Curun (2001)' un Türkçe' ye uyarladığı "İlişki Doyumu Ölçeği" kullanılmıştır. Katılımcıların kişisel bilgilerini öğrenmek amacıyla ise "Demografik Bilgi Formu" kullanılmıştır. Ölçeklerin cevaplanması yaklaşık 10 dakika sürmüştür. Araştırmada kullanılan veri toplama araçlarıyla ilgili bilgiler aşağıda verilmiştir.

2.3.1. Demografik Bilgi Formu

Bu formda katılımcıların cinsiyeti, yaşı, devam ettikleri öğrenim kademesi, ilişki durumları ve anne babalarının çift ilişkisine dair algıları hakkında bilgiler toplanmıştır. Demografik bilgi formu ek-1' de sunulmuştur.

2.3.2. Toplumsal Cinsiyet Rolleri Tutum Ölçeği (TCRT)

Toplumsal Cinsiyet Rolleri Tutum Ölçeği, Zeyneloğlu (2008) tarafından üniversite öğrencilerinin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumlarını belirleme amacıyla geliştirilmiştir. Ölçeğin toplamda 38 maddesi ve 5 alt boyutu (eşitlikçi cinsiyet rolü, kadın cinsiyet rolü, evlilikte cinsiyet rolü, geleneksel cinsiyet rolü ve erkek cinsiyet rolü) vardır. Ölçeğin 12 sorusu eşitlikçi, 26 sorusu geleneksel rollere ilişkin tutumları belirlemektedir. Toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin eşitlikçi tutumları belirleyen cümlelere öğrenciler, "tamamen katılıyor" ise 5 puan; "katılıyor" ise 4 puan; "kararsız" ise 3 puan; "katılmıyor" ise 2 puan; "kesinlikle katılmıyor" ise 1 puan almaktadır. Ölçekteki geleneksel tutum cümleleri ise yukardaki puanlamanın tam tersi şekilde puanlanmaktadır. Ölçekten alınan en düşük puan 38, en yüksek puan ise 190 olarak hesaplanmaktadır. Ölçekten alınan toplam puan ortalaması 95 ve üzerindeyse örneklem toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin eşitlikçi bir tutuma sahip; 95' in altında ise örneklem geleneksel tutuma sahip denilebilir. Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlişkin Tutum Ölçeğinin Cronbach Alfa güvenirlik katsayısı "0.92" olarak bulunmuştur. Bu sonuç, ölçeğin yüksek güvenirliğe sahip olduğunu göstermektedir (Zeyneloğlu ve Terzioğlu, 2011). Mevcut araştırmada Toplumsal Cinsiyet Rolleri Tutum Ölçeği (TCRT)' nin güvenirliği .94 olarak hesaplanmıştır.

2.3.3. Romantik İlişkilerde Öz Yeterlik Ölçeği (RİÖYÖ)

Riggio vd., (2011) tarafından geliştirilen "Self-efficacy in Romantic Relationships (SERR)", Öz Soysal vd., (2019) tarafından "Romantik İlişkilerde Öz Yeterlik Ölçeği" adıyla Türkçe' ye uyarlanmıştır. Dokuzlu likert tipi değerlendirmeye sahip olan ölçek, toplam 12 madde ve 2 alt boyuttan oluşmaktadır. Ölçeğin maddeleri, kesinlikle katılmıyorum (1) ile tamamen katılıyorum (9) aralığında puanlanmaktadır. Faktör 1, bireyin eş ya da sevgili olarak yeteneklerini değerlendiren ve kişisel güçlüklerini içeren negatif ifadelerden oluşmaktadır. Faktör 2 ise ilişki görevlerini yerine getirmedeki devamlılığı ölçen olumlu ifadelerden oluşmaktadır. Faktör 1 ifadeleri ters puanlanmaktadır. Geçerlik ve güvenirlik çalışması yapılan ölçeğin Cronbach Alfa güvenirlik katsayısı toplam ölçek için ".90" olarak bulunmuştur.

Ölçeğin orijinal formu (Self-efficacy in Romantic Relationships -SERR) "bireylerin, romantik ilişkilerdeki sorumluluk ve taleplere etkili bir şekilde yanıt verme yetenekleri hakkındaki inançlarını içeren tek bir öz yeterlik yapısını önerir" (Riggio vd., 2011: 603). Mevcut araştırmada da ölçek tek boyutlu olarak değerlendirilmiştir. Mevcut araştırmada Romantik İlişkilerde Öz Yeterlik Ölçeği (RİÖYÖ)' nin güvenirliği .83 olarak hesaplanmıştır.

2.3.4. İlişki Doyumu Ölçeği (İDÖ)

Hendrick (1988) tarafından geliştirilen "Relationship Assesment Scale (RAS)" ölçeği, Curun (2001) tarafından "İlişki Doyumu Ölçeği" adıyla Türkçe' ye uyarlanmıştır. Ölçek 7 maddeden oluşup yedi seçenekli değerlendirmeye sahiptir. Ölçek maddeleri, kesinlikle katılmıyorum (1) ile kesinlikle katılıyorum (7) aralığında yanıtlanmaktadır. Maddelerin puanları toplanarak genel ilişki doyumu puanı elde edilmektedir. Puanların yüksek olması ilişki doyumunun yüksek olduğunu göstermektedir. Ölçek tek faktörlüdür ve ölçeğin bazı maddeleri ters puanlanmaktadır. Ölçeğin iç tutarlık katsayısı .86' dır. İlişki Doyumu Ölçeği (İDÖ)' nin mevcut araştırma da güvenirlik katsayısı .92 olarak bulunmuştur.

2.4. Verilerin Toplanması

Verilerin toplanması aşamasının, COVİD-19 pandemi sürecine denk gelmesi verilerin bireysel olarak toplanmasını olanaksız kılmıştır. Bu nedenle; araştırmaya gönüllü olan katılımcılar çevrim içi platformda (Google Forms) oluşturulan veri toplama formunu, sosyal medya ve mail yoluyla paylaşılan bağlantı adresi aracılığıyla doldurmuşlardır.

2.5. Verilerin Çözümü ve Yorumlanması

Tanımlayıcı verilerin çözümlenmesinde frekans, yüzde, ortalama ve standart sapma kullanılmıştır. Değişkenlerle ilgili normallik varsayımı kutu grafiği, Q-Q grafiği ve çarpıklık-basıklığa dair veriler ile değerlendirilmiştir. Araştırmada toplanan verilerin basıklık ve çarpıklık katsayıları +1,5 ve –1,5 aralığındadır ve Tabachnick ve Fidell (2013)' e normal dağılım sınırları içinde yer almaktadır. Veriler normal dağılım sınırları içinde olduğu için verilerin analizinde parametrik hipotez testleri tercih edilmiştir.

Araştırma kapsamında kullanılan ölçeklerinden elde edilen puanların demografik değişkenlere göre farklılaşma durumu incelenirken 2' li gruplarda Bağımsız Gruplar *t* Testi, 2'den fazla kategoriye sahip gruplarda Tek Yönlü Varyans Analizi kullanılmıştır. Değişkenler arası ilişki analizlerinde Pearson Korelasyonu ve çoklu doğrusal regresyon teknikleri kullanılmıştır.

BÖLÜM 3: BULGULAR

Araştırmanın bu bölümünde üniversite öğrencilerinin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumu, romantik ilişkilerde öz yeterlik algıları ve romantik ilişki doyumları puanlarının demografik değişkenlere göre farklılaşması incelenecektir. Devamında değişkenler arası ilişkilerin incelenmesine ve toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumları ile romantik ilişkilerde öz yeterlik algılarının ilişki doyumunu yordama gücüne ilişkin elde edilen bulgulara yer verilecektir.

3.1. Üniversite Öğrencilerinin Toplumsal Cinsiyet Rolleri Tutumu, Romantik İlişkilerde Öz yeterlik Algıları ve İlişki Doyumlarının Demografik Değişkenlere Göre İncelenmesi

Araştırmanın birinci alt problemi kapsamında üniversite öğrencilerinin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumlar, romantik ilişkilerde öz yeterlik algıları ve ilişki doyumlarında cinsiyete göre farklılaşma durumu incelenmiş ve elde edilen sonuçlar Tablo 2' de sunulmuştur.

Tablo 2

Üniversite öğrencilerinin toplumsal cinsiyet rolleri tutumları, romantik ilişki doyumları ve romantik ilişkilerde öz yeterlik algılarında cinsiyete göre farklılaşma durumuna ilişkin Bağımsız Gruplar *t* Testi sonuçları

Değişkenler	Gruplar	n	$\bar{x}$	ss	sd	*t*	*p*
Cinsiyet Rolleri Tutumu	Kadın	219	171.12	20.68	72.78*	-3.57	.000
	Erkek	54	158.22	24.46			
İlişki Doyumu	Kadın	219	38.61	8.77	271	1.19	.235
	Erkek	54	40.16	7.84			
İlişki Öz yeterliği	Kadın	219	75.46	17.26	271	.605	.546
	Erkek	54	77.01	15.28			

*Varyanslar homojen olmadığında raporlanan sd değeri

Tablo 2 incelendiğinde toplumsal cinsiyet rollerine yönelik tutumlarda gruplar arasında anlamlı bir fark bulunmaktadır ($t_{(72.78)}$=-3.57; p=.000). Kadınların toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumlarının ortalaması ($\bar{x}$=171), erkeklerin ortalamasından ($\bar{x}$=158) anlamlı derecede daha yüksektir. Bu bulguya göre, kadınların eşitlikçi tutumu benimseme derecesi erkeklerden

daha yüksektir. İlişki doyumu ve romantik ilişkilerde öz yeterlik puanlarında gruplar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır (p>.05)

Araştırmanın ikinci alt problemi kapsamında üniversite öğrencilerinin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumları, ilişki doyumları ve romantik ilişkilerde öz yeterlik algılarında ilişki durumuna göre farklılaşma durumu incelenmiş ve elde edilen sonuçlar Tablo 3' te sunulmuştur.

Tablo 3

Üniversite öğrencilerinin toplumsal cinsiyet rolleri tutumları, romantik ilişki doyumları ve romantik ilişkilerde öz yeterlik algılarında ilişki durumuna göre farklılaşma durumuna ilişkin Tek Yönlü Varyans Analizi sonuçları

Ölçekler	**Gruplar**	**n**	**$\bar{x}$**	**ss**	**F**	**sd**	***p***	**Fark**
Cinsiyet	Sevgili (1)	159	170.82	22.03	3.18	2	.043	1>2
Rolleri	Nişanlı (2)	24	159.38	24.28		270		
Tutumu	Evli (3)	90	167.04	20.89				
	Toplam	273	168.57	22.04				
İlişki	Sevgili (1)	159	38.30	8.24	1.92	2	.149	
Doyumu	Nişanlı (2)	24	41.92	7.82		270		
	Evli (3)	90	39.20	9.31				
	Toplam	273	38.92	8.61				
İlişki	Sevgili (1)	159	74.80	17.65	2.88	2	.058	
Öz	Nişanlı (2)	24	82.95	14.83		270		
yeterliği	Evli (3)	90	76.44	15.56				
	Toplam	273	75.77	16.87				

Tablo 3 incelendiğinde üniversite öğrencilerinin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumlarında ilişki durumuna göre gruplar arasında anlamlı bir farklılık olduğu ($F_{(2-270)}$= 3.18; p=.043) tespit edilmiştir. Farkın kaynağını belirlemek için yapılan Post-Hoc Testi sonucuna göre ilişki durumunu sevgili olarak belirten katılımcıların ortalamaları ($\bar{x}$ =170.82), sözlü/ nişanlı katılımcıların ortalamalarından ($\bar{x}$=159.38) anlamlı derecede daha yüksektir. Sevgililerin toplumsal cinsiyet rollerinden eşitlikçi tutumu benimseme miktarı sözlü ya da

nişanlılara göre daha yüksektir. İlişki doyumu ve romantik ilişkilerde öz yeterlik puanlarında gruplar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır (p>.05)

Tablo 4

Üniversite öğrencilerinin toplumsal cinsiyet rolleri tutumları, romantik ilişki doyumları ve romantik ilişkilerde öz yeterlik algılarında anne babanın algılanan çift ilişkisine göre farklılaşma durumuna ilişkin Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

Ölçekler	Gruplar	n	$\bar{x}$	ss	F	sd	*p*	Fark
Cinsiyet	Çok kötü (1)	17	163.00	23.68	2.28	4	.061	
Rolleri	Kötü (2)	36	170.72	18.30		268		
Tutumu	Orta (3)	92	171.96	15.77				
	İyi (4)	85	169.01	26.54				
	Çok iyi (5)	43	160.84	24.54				
	Toplam	273	168.57	22.04				
İlişki	Çok kötü (1)	17	38.88	9.13	.226	4	.900	
Doyumu	Kötü (2)	36	38.97	7.68		268		
	Orta (3)	92	39.02	7.68				
	İyi (4)	85	38.28	8.80				
	Çok iyi (5)	43	39.93	7.88				
	Toplam	273	38.91	8.61				
İlişki	Çok kötü (1)	17	79.47	14.70	.583	4	.675	
Öz yeterliği	Kötü (2)	36	76.69	17.55		268		
	Orta (3)	92	74.58	17.51				
	İyi (4)	85	76.91	16.43				
	Çok iyi (5)	43	73.81	16.87				
	Toplam	273	75.77	16.87				

Araştırmanın üçüncü alt problemi kapsamında üniversite öğrencilerinin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumları, romantik ilişki doyumları ve romantik ilişkilerde öz yeterlik algılarında anne babanın algılanan çift ilişkisine göre farklılaşma durumu incelenmiş ve elde edilen sonuçlar yukarıda Tablo 4' te sunulmuştur. Tablo 4 incelendiğinde üniversite öğrencilerinin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumları, romantik ilişki doyumları ve

romantik ilişkilerde öz yeterlik algılarında anne babanın algılanan çift ilişkisine göre gruplar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık yoktur (p>.05)

3.2. Üniversite Öğrencilerinin Toplumsal Cinsiyet Rolleri Tutumları, Romantik İlişkilerde Öz yeterlik Algıları ve Romantik İlişki Doyumları Arasındaki İlişkilerin İncelenmesine Yönelik Bulgular

Araştırmanın dördüncü alt problemi kapsamında üniversite öğrencilerinin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumları, romantik ilişki doyumları ve romantik ilişkilerde öz yeterlik algıları arasındaki ilişkiler incelenmiş ve elde edilen sonuçlar Tablo 5' te sunulmuştur.

Tablo 5

Üniversite öğrencilerinin toplumsal cinsiyet rolleri tutumu, romantik ilişkilerde öz yeterlik algıları ve romantik ilişki doyumları arasındaki ilişkilere yönelik Pearson Korelasyon Analizi sonuçları

	1	2	3
1. Cinsiyet rolleri tutumu	1		
2. İlişki doyumları	.141*	1	
3. İlişki öz yeterliği	.129*	.439**	1

**<.01, *<.05

Tablo 5' e göre katılımcıların toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumları ile romantik ilişki doyumları arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki vardır (r=.141; p=.020). Bu bulguya göre katılımcıların toplumsal cinsiyet rolüne ilişkin tutum puanları arttıkça ilişki doyumları da artmaktadır. Bir başka ifade ile toplumsal cinsiyet rollerinde eşitlikçi tutuma sahip bireylerin ilişki doyumları da artmaktadır. Toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutum puanlarının artışı bireylerin eşitlikçi rolü benimsediği, puanların azalması ise geleneksel rolü benimsediği anlamına gelmektedir. Aynı şekilde katılımcıların ilişki doyumları arttıkça daha eşitlikçi tutumları benimsediği de söylenebilir. Romantik ilişkilerde öz yeterlik ile toplumsal cinsiyet rolüne ilişkin tutum puanları arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki vardır (r=.129; p=.033). Bu bulguya göre katılımcıların romantik ilişki öz yeterliği arttıkça cinsiyet rollerinden eşitlikçi rolü benimseme düzeyi de artmaktadır. Aynı şekilde cinsiyet rolleri tutumları eşitlikçi oldukça bireylerin romantik ilişki öz yeterliği artmaktadır. İlişki öz yeterliği ile ilişki doyumu arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki vardır (r=.439; p=.000). Bu bulguya göre romantik ilişki öz yeterliği arttıkça ilişki doyumu da artmaktadır. Aynı şekilde ilişki doyumu arttıkça katılımcıların romantik ilişki öz yeterlikleri de artmaktadır.

3.3. Üniversite Öğrencilerinin Toplumsal Cinsiyet Rolleri Tutumu ve Romantik İlişkilerde Öz yeterlik Algılarının Romantik İlişki Doyumlarını Yordama Gücüne Yönelik Bulgular

Araştırmanın beşinci alt problemi kapsamında üniversite öğrencilerinin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumları ve romantik ilişkilerdeki öz yeterlik algılarının romantik ilişki doyumlarını yordama gücü incelenmiş ve bu amaçla çoklu doğrusal regresyon analizi yapılmıştır. Regresyon analizi uygulamadan önce bağımsız değişkenler arasında çoklu ortak doğrusallık (multicollinearity) olup olmadığı korelasyon tablosu, Tolerance ve VIF değerleri incelenerek kontrol edilmiş ve çoklu ortak doğrusallık (multicollinearity) olmadığı görülmüştür. Regresyonun diğer önkoşulları olan aykırılıklar, normallik, doğrusallık, eş varyanslılık ve artıkların bağımsızlığı koşulları için standart hale getirilmiş artığın normal olasılık grafiği, P-P, saçılım grafiği incelenmiş ve herhangi bir ihlal olmadığı görülerek analizlere devam edilmiş ve sonuçlar Tablo 6' da sunulmuştur.

Tablo 6

Üniversite öğrencilerinin toplumsal cinsiyet rolleri tutumu ve romantik ilişkilerdeki öz yeterlik algılarının romantik ilişki doyumlarını yordama gücüne yönelik Çoklu Doğrusal Regresyon Analizi sonuçları

Değişken	B	Standart hata	β	*t*	*p*
Sabit	16.75	3.97		4.21	.000
Cinsiyet rolleri tutum	.033	.021	.085	1.55	.121
İlişki öz yeterliği	.218	.028	.428	7.80	.000
R= .447 R^2=.200 $F_{(2-270)}$= 33.78 p=.000					

Tablo 6 da görüldüğü gibi, üniversite öğrencilerinin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumları ve romantik ilişkilerde öz yeterlik algılarının romantik ilişki doyumlarını yordama gücünü belirlemek için kurulan model istatistiksel olarak anlamlıdır ($F_{(2-270)}$= 33.78 p=.000). Toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumların ve romantik ilişkilerde öz yeterlik algıları katılımcıların romantik ilişki doyumlarını % 20 yordamaktadır. Bağımsız değişkenlerin göreli önem sırasını incelemek amacıyla standartlaştırılmış regresyon katsayılarına bakıldığında, ilişki doyumunu en fazla etkileyen değişkenin romantik ilişki öz yeterliği (β =.428) olduğu, toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumların (β =.085) ise modele olan katkısının istatistiksel olarak anlamlı olmadığı bulunmuştur.

BÖLÜM 4: TARTIŞMA

Araştırmanın bu bölümünde alt problemlere ilişkin toplanan verilerin istatistiksel analizi aracılığıyla elde edilen sonuçlara yer verilmiştir. Bölümün devamında ise gelecekteki araştırmacı ve uygulamacılara yönelik öneriler yer almaktadır. Araştırmada katılımcıların toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumları, cinsiyet farklılıkları açısından incelendiğinde kadınların toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumlarının ortalaması, erkeklerin ortalamasından anlamlı derecede yüksek bulunmuştur. Bu sonuca göre kadınlar erkeklerden daha eşitlikçi tutumlara sahiptir denilebilir. Bu veri, literatürdeki birçok çalışmanın sonucuyla paralellik göstermektedir. Yapılan yerli ve yabancı çalışmalarda kadınların daha eşitlikçi tutumları benimsediği görülmektedir (Aylaz vd., 2014; Karagöz, 2021; Gençtarih, 2019; Larsen ve Long, 1988; Taniguchi ve Kaufman, 2014; Spence vd.,1973; Fowers, 1991; Beere vd., 1984).

Burt ve Scott (2002) ergenlik çağındaki bireylerin cinsiyet rolleri tutumları ile ebeveynlerinin tutumları arasındaki ilişkiyi incelediği araştırmasında; erkek katılımcıların ve ergenlik çağındaki oğlanların, kadınlara ve ergenlik çağındaki kızlara göre daha geleneksel tutumlara sahip olduğunu bulgulamıştır. Üniversite öğrencileri ve ebeveynleriyle yapılan bir çalışmada kadın öğrencilerin erkek öğrencilere göre daha eşitlikçi tutumlar sergilediği, aynı şekilde annelerinin babalarından daha eşitlikçi tutumlar sergilediği bulgulanmıştır. Bunun yanı sıra üniversite öğrencilerinin, ebeveynlerinden daha eşitlikçi tutumlar sergiledikleri görülmüştür (Spence vd., 1973). Bryant (2003) 4 yıllık üniversite eğitimleri boyunca, geleneksel cinsiyet rollerini benimseyen bireylerle yaptığı boylamsal çalışmada; öğrencilerin geleneksel rolleri benimseme düzeylerinin üniversite eğitimi sürecinde azaldığını bulgulamıştır. Erkek ve kadın öğrencilerin benzer şekilde değişim göstermelerine karşın üniversiteye girişte ve 4 yıl üniversite eğitimi sonrasında da kadın öğrencilerin erkeklerden daha eşitlikçi görüşlere sahip olduğu bulunmuştur. Diğer bir çalışmada ise eğitim seviyesi eşlerinden yüksek olan kadınlar daha eşitlikçi olarak bulgulanmıştır (Fowers, 1991).

Çalışmanın örneklemini oluşturan genç yaş kitlesi, kendi neslinin ve kendinden sonraki neslin yetişmesi için topluma ve ailelere hizmet sunacak kişiler olması dolayısıyla geleceğin de toplumsal mimarlarıdır. Mevcut araştırmada eşitlikçi cinsiyet rollerini benimsemek, ilişkide güçlü öz yeterlik algıları ve yüksek ilişki doyumu ile yakın ilişkili bulunmuştur. Dolayısıyla kolektif yapının temelini oluşturan genç nüfusun toplumsal cinsiyet rollerinden eşitlikçi tutumları benimsemesi bireyler ve toplum için önem arz etmektedir. Eşitlikçi tutumlara sahip

olan bireyler, kadınlar ve erkeklerin üstlenmesi gereken rollerle ilgili daha esnek inançları benimseyerek toplumsal hayatta aynı rolleri benimseyebileceklerine inanmaktadırlar (Vanyperen ve Buunk, 1991). Cinsiyet rollerine ilişkin ilginin artması 1970' lerde yükselen kadın hareketleriyle bağlantılıdır (Larsen ve Long, 1988). Kadınların daha çok gelenekselden farklı iş ve faaliyetlere yönelmesiyle birlikte özellikle gelişmekte olan ülkelerdeki kadınların cinsiyet rolleri önemli ölçüde değişmektedir (Attanapola, 2004). Kadınların hak arayışlarının artması ve bu bilinçlenmenin kadın hareketleriyle yayılması, kadınların çalışma ve iş yaşamında daha etkin bir şekilde yer alması gibi gelişmelere ek olarak, eğitim olanaklarının artması, internet ve sosyal medya aracılığıyla her türlü bilginin ve düşüncenin yayılması gibi etkenler; özellikle kadınların var olan geleneksel rolleri sorgulamaları ve bu rollerden sıyrılmalarının önünü açmış olabilir. Erkek egemen kültürün bir sonucu olarak dünyada var olan cinsiyet ayrımcılığı, kadınların birçok hak ve fırsattan tam anlamıyla yararlanamamasına ve ağır toplumsal rollerin altında ezilmesine yol açmıştır. Örneğin okul çağında olmasına rağmen okula gidemeyen 77 milyon çocuğun % 57' si kızlardan oluşur. Çalışmak, para kazanmak, mal varlığı edinmenin toplumsal olarak erkeklere atfedilmiş roller olmasının bir sonucu olarak dünya üzerindeki toprakların yalnızca % 5' inin kadınlara ait olduğu görülmektedir. 60 ülkede yapılan çalışmada ise kadınların gelirlerinin erkeklerin gelirlerinden % 50 daha az olduğu görülmüştür (Gültekin, 2013:1). Dünyanın birçok yerinde kadınlarla ilgili bu eşit olmayan dağılım, kadınları daha eşitlikçi tutumları benimsemek noktasında motive etmiş olabilir. Erkekler ise hali hazırda erkek egemen kültürün getirmiş olduğu gücü ve ayrıcalıkları elde tutmayı tercih ederek geleneksel rolleri benimsemeye daha yatkın olabilirler (Aylaz vd., 2014).

Yerli literatürde kadınların erkeklerden daha eşitlikçi tutumlara sahip olduğu verisine baskın bir şekilde ulaşılmasına rağmen erkek öğrencilerin, kız öğrencilerden daha eşitlikçi tutumlara sahip olduğunu bulgulayan araştırmalara da rastlanmıştır (Türkmenoğlu, 2016). Bir başka araştırmada romantik bir ilişkisi olan kadınların erkeklere göre, toplumsal cinsiyet kalıp yargılarından daha fazla etkilendiğini belirtmiştir (Sakallı-Uğurlu, 2003). Benzer bir araştırmada ise, kadınların erkeklere kıyasla, cinsiyet rolleri ile ilgili daha geleneksel kalıp yargılara sahip olduğu bulunmuştur (Baykal, 1991). 30 yıl önce bulgulanan bu sonuç, mevcut araştırmanın sonuçlarıyla benzerlik göstermemekle birlikte toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin değişimle ilgili önemli bir bilgi vermektedir. Bu toplumsal değişimi; son yüzyıldaki eşitlik söylemleri ve toplumsal cinsiyetle ilgili kalıp yargıları kıran nitelikteki fikirlerin internet, sosyal

medya, internet ünlüleri, filmler vb. kanallar ve eğitim aracılığıyla özellikle genç nüfusa hızlı bir şekilde erişmesi hızlandırmış olabilir.

Mevcut araştırmada kadın ve erkeklerin romantik ilişki doyumları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır. Yapılan birçok araştırmada da romantik ilişki doyumu ile cinsiyet arasında anlamlı farklar bulunamamıştır (Saraç, Hamamcı ve Güçray, 2015; Hamamcı, 2005; Beştav, 2007). Beştav (2007), kadın ve erkeklerin ilişki doyumu arasında anlamlı bir farklılık bulunmaması bulgusunu; üniversite öğrencilerinin, içinde bulundukları yaş aralıkları göz önüne alındığında ilişkilerinin henüz başlangıç döneminde olmalarının araştırmada farklılıkların gözlemlenmesinin önüne geçmiş olabileceği şeklinde yorumlamıştır. Yapılan yerli ve yabancı çalışmalar incelendiğinde çeşitli sonuçlara rastlandığı görülmektedir. Romantik ilişki doyumunun cinsiyete göre farklılaşmadığını belirten birçok kaynağa rastlanmasının yanı sıra tam tersi sonuçlara da rastlamak mümkündür. Bireylerin yakın ilişkilerindeki psikolojik eğilimlerini değerlendirmek için yapılan bir çalışmada; kadınlar romantik ilişkilerinde daha yüksek ilişki doyumu bildirmişlerdir (Snell vd., 2002). Romantik ilişki memnuniyeti üzerine yapılan diğer bir çalışmada yine kadınların erkeklerden daha yüksek ilişki doyumu bildirdikleri görülmüştür (Attridge vd., 1995). Literatürde, kadın katılımcıların ilişki doyumunun erkek katılımcılardan daha düşük olarak bulunduğu çalışmalar da mevcuttur (Fowers, 1991). Vaillant ve Vaillant (1993)' ın sürdürdüğü, 40 yıl süren boylamsal çalışmada evliliğin 31-45. yıllarından sonra erkek katılımcıların evlilik doyumlarında bir değişiklik olmazken kadınların evlilik doyumlarının bu yıllarda önemli ölçüde azaldığı gözlemlenmiştir.

Bu çalışmada romantik ilişkilerde öz yeterlik algılarında cinsiyete göre anlamlı bir farklılık bulunamamıştır. Yapılan çalışmalar incelendiğinde Kara ve Yüksel-Şahin (2018) evlilikte öz yeterliği incelediği araştırmasında benzer şekilde kadın ve erkeklerin evlilikte öz yeterlik inançları arasında anlamlı farklılıklar tespit etmemiştir. Bir başka bulgu olarak Lopez vd. (2007)' in, geliştirdiği Romantik İlişki Öz yeterliği Ölçeği' nde (Relationship Self Efficacy Scale- RSES) "Karşılıklı Olma", "Duygusal Kontrol" ve "Farklılaşma" olmak üzere 3 faktör tespit etmiştir. Araştırmanın sonucuna göre; ilişkilerde karşılıklı olma faktöründe kadınlar daha yüksek öz yeterlik bildirmişlerdir. Ancak beklenenin aksine duygusal kontrol puanları erkeklerde daha yüksektir. Farklılaşabilme faktöründe ise cinsiyetle anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir. Yapılan çalışmalar incelendiğinde romantik ilişkiler öz yeterliğin cinsiyete göre farklılaşıp farklılaşmadığı hakkında yorum yapabilmek için henüz yeterli verinin olmadığı gözlemlenmektedir.

Mevcut araştırmada üniversite öğrencilerinin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumları ile ilişki durumları arasında anlamlı bir fark bulunmuştur. İlişki durumunu sevgili olarak belirten katılımcıların ortalamaları, sözlü/ nişanlı olarak belirten katılımcıların ortalamalarından anlamlı derecede daha yüksektir. Dolayısıyla bu veri sevgililerin, sözlü veya nişanlı olan katılımcılara göre daha eşitlikçi cinsiyet rollerini benimsediğini göstermektedir. Alanyazın incelendiğinde, toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumların evli ya da bekar olma durumuna göre değişip değişmediğini inceleyen araştırmalara rastlanmaktadır. Bir araştırmada bekar olup aktif cinsel yaşama sahip olan bireylerin evli bireylere göre daha eşitlikçi tutumlara sahip olduğu bulunmuştur (Karagöz, 2021). Bir diğer araştırmada romantik ilişkisi olan bireylerin, romantik ilişkisi olmayan bireylere göre daha eşitlikçi cinsiyet rolleri benimsediği sonucuna varılmıştır (Türk, 2019). Yapılan başka bir çalışmada ise toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumların evli ya da bekar olmak ile ilişkili olmadığı bulgulanmıştır (Gençtarih, 2019). Mevcut çalışmada ise halihazırda ilişkisi olan bireylerin, ilişkilerinin toplumsal statüsü ile toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumlarının ilişkisi ele alınmıştır. Bu çalışmanın sonucuna göre ilişki durumunu sözlü veya nişanlı olarak belirten bireyler, ilişki durumunu sevgili olarak belirten bireylere göre daha geleneksel tutuma yakın puanlar almışlardır. Bu durum; bireylerin, toplumun belirlediği birtakım evlilik öncesi geleneksel ritüelleri gerçekleştirmeleri gereken toplumsal bir sürecin içinde olmaları nedeniyle oluşmuş olabilir. Sözlü ya da nişanlı olan üniversite öğrencilerinin, ilişkilerini topluma sundukları, kendilerini ve ilişkilerini sosyal çevrelerine kabul ettirmeye çalıştıkları bir dönemin içinde olmaları bu bireylerin geleneksel cinsiyet rollerini normalleştirmelerine dolayısıyla da kadın ve erkeğin toplumsal rollerine dair birtakım kalıp yargıları benimsemelerine yol açmış olabilir. Benzer bir çalışmada, erkeklerin baskın ve karar verici olması kalıp yargısının; kadınların ise daha bağımlı ve uyumlu olma cinsiyet kalıp yargısının bireyler bir ilişkinin içerisindeyken güçlü bir şekilde devam ettiği görülmüştür (Sakallı -Uğurlu, 2003).

Mevcut araştırmanın bir diğer sonucu olarak; romantik ilişki doyumu ile katılımcıların ilişki durumları arasında anlamlı bir ilişki tespit edilememiş olmasıdır. Benzer şekilde romantik ilişki doyumunun ilişki türüne göre farklılaşmadığını belirten çalışmalar mevcuttur (Hasta ve Büyükşahin, 2006). Literatürde çok farklı sonuçlarla karşılaşılmaktadır. Saraç vd., (2015) çalışmalarında, ilişki durumunu sözlü/ nişanlı olarak belirten katılımcıların romantik ilişki doyumu, sevgili olarak belirten katılımcılardan daha yüksek olarak bulgulamışlardır. Başka bir araştırmada ise evli olan bireylerin ilişki doyumları, romantik ilişkisi olan bireylere göre anlamlı şekilde yüksek bulunmuştur (Yiğit ve Çelik, 2016). Büyükşahin (2006) ise

çalışmasında hem evlilerin hem de sözlü/ nişanlı katılımcıların ilişki doyumunu flört ilişkisi içinde olan katılımcılardan yüksek olarak bulgulamıştır. Yapılan çalışmalar ışığında romantik bir ilişkinin adının konarak daha toplumsal ve resmi bir zemine oturtulmasının, çiftlerin ilişki doyumlarını artırdığı söylenebilir.

Veriler ışığında romantik ilişkilerde öz yeterliğin katılımcıların ilişki durumuna (sevgili, sözlü/ nişanlı, evli) göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermediği görülmüştür. Literatüre bakıldığında böyle bir veriye ulaşan araştırmaya rastlanmamıştır. Yakın bir veri olarak Erus (2013) çalışmasında evli bireylerin evlilik sürelerine göre evlilikte eşle ilişki öz yeterlik inancının farklılaştığını tespit etmiştir. Evliliklerinin ilk 6 yılında olan bireylerin eşleriyle ilişkilerine yönelik öz yeterlik inançları daha yüksek olarak bulunmuştur. Henüz evli ya da bekar bireylerin romantik ilişkide öz yeterlik algılarına yönelik yorum yapmaya yetebilecek kadar araştırmaya rastlanmamakla birlikte evliliğin ilk yıllarında olan bireylerin ilerleyen yıllara göre ilişkide öz yeterlik inançlarının yüksek olduğu görülmüştür (Erus, 2013). Bu bulgu hali hazırda evli olan bireylerin ilişki öz yeterlik algılarının yıllar içerisindeki değişimini ortaya koymaktayken mevcut araştırma sevgili, sözlü/ nişanlı veya evli olan katılımcıların ilişkideki öz yeterlik algıları arasındaki ilişkileri araştırmaktadır. Katılımcıların üniversite öğrencilerinden oluşan genç yaş kitlesi olduğu göz önüne alındığında henüz ilişkilerinin ya da evliliklerinin ilk yıllarında olan bireylerin çoğunlukta olması olasıdır. Dolayısıyla henüz sevgili ya da sözlü/nişanlı oldukları dönemlerde sahip oldukları ilişkiye dair öz yeterlik algılarının evlilikte farklılaşmamış olması anlaşılabilirdir.

Araştırmanın diğer bir bulgusuna göre üniversite öğrencilerinin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumları, romantik ilişkilerde öz yeterlik algıları ve romantik ilişki doyumlarında anne babanın algılanan çift ilişkisine göre farklılaşma tespit edilmemiştir. Literatüre bakıldığında toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumlar ve romantik ilişki doyumunun anne babanın algılanan çift ilişkisine göre farklılaştığı bir çalışmaya rastlanmamıştır. Romantik ilişkilerde öz yeterlik algısını inceleyen araştırmalar incelendiğinde yakın bir veri olarak, boşanmış ailelerden gelen bireylerin evlilik öz yeterlik algılarının, aileleri boşanmamış bireylere göre anlamlı derecede daha düşük olduğu bulunmuştur (Dostal ve Langhinrichsen-Rohling, 1997). Cui vd., (2008)' nın yaptığı araştırmada ebeveynlerinin boşanmış olmasından daha çok evliliklerinin içinde çatışmaların var olması genç yetişkinin ilişki öz yeterliğini düşüren bir faktör olarak bulunmuştur. Bu bulgu ebeveynlerinin evliliklerindeki çatışmaları çözme becerilerinin, genç yetişkinlerin romantik ilişkilerine etkisini anlama açısından önemli bir veridir. Mevcut araştırmada örneklemin eğitim seviyesi yüksek

belirli bir gruptan oluşması farklılıkların tespit edilmesinin önüne geçmiş olabilir. Bilginin artık yalnızca aile, sosyal çevre ya da televizyon gibi kaynaklardan öğrenilme zorunluğunun kalmaması da bir diğer etken olabilir. Dolayısıyla son yüzyıla çok büyük etkileri olan internet ve sosyal medyanın insan hayatına dahil olması, kişiler arası farklılıkların azalmasını destekliyor olması muhtemeldir.

Mevcut araştırmada, toplumsal cinsiyet rollerinde eşitlikçi tutuma sahip olan katılımcılar romantik ilişki doyumlarını daha yüksek belirtmişlerdir. Bu araştırma sonucu, yapılan araştırmalarla benzer bir bulguya işaret etmektedir. Yapılan bazı çalışmalar eşitlikçi cinsiyet rolü tutumları ve ilişki doyumu arasında anlamlı ilişkiler olduğunu bulgulamıştır (Rakwena, 2010). Benzer bir araştırmada toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin kalıp yargıları daha az olan bireyler için ilişkide eşit olunduğu düşüncesinin romantik ilişki doyumunu güçlü bir şekilde yordadığı bulunmuştur (Donaghue ve Fallon, 2003). Bu araştırmaların yanı sıra yabancı literatürde bazı farklı bulgulara rastlanmıştır. Eşitlikçi cinsiyet rolünü benimseyen kadınların, ilişki doyumlarının daha düşük olduğu ve ilişkileri hakkında daha kararsız olduğu bulunmuştur. Araştırmacılar bu bulguyu, eşitlikçi ilişkilerde esnek olan rollerin, ilişkinin gidişatıyla ilgili daha fazla belirsizliğe yol açmış olabileceği şeklinde yorumlamışlardır (Vanyperen ve Buunk, 1991). Ayrıca, toplumsal cinsiyet rolüne ilişkin tutumların romantik ilişkilerdeki doyum üzerine doğrudan bir etkisini tespit etmeyen çalışmalar da bulunmaktadır (James, 2015). Türkiye' de yapılan bazı araştırmalarda da farklı sonuçlara ulaşılmıştır. Araştırmanın bulgusundan hareketle, evli bireylerin eşitlikçi cinsiyet rolleri arttıkça, evlilik doyumlarının azaldığı söylenebilir (Kaplan, 2016). Bir diğer çalışma ise evlilik doyumu yüksek olan bireylerin, evlilikte cinsiyet rolünün daha geleneksel olduğu sonucuna ulaşmıştır (Döner, 2015).

Farklı bulguların varlığına rağmen mevcut sonuç literatürdeki bulgularla benzerlik göstermektedir. Eşitlikçi bireyler; insanların cinsiyetleri temelinde ayrımcılık yapmayan ve bireylerin yeteneklerini, haklarını, yükümlülüklerini cinsiyete göre tanımlamayan bireylerdir (Beere vd., 1984). Toplum içinde üstlenilmesi gereken rolleri toplumun sunduğu şekilde cinsiyetler temelinde ayırmak gerektiğini düşünmeyen bireyler partneriyle yaşadığı ilişkiden daha yüksek memnuniyet duymaktadır. Özellikle toplumda ev işleriyle ilgili esas sorumluluğun kadında olması, iş ve aile dengesi kurmaya çalışan kadınların sosyal hayatta zor durumda kalmasına neden olmaktadır. Kadınlara daha çok ev ve aile ile ilgili rollerin atfedilmesi ve çoğu kadının çalışma hayatında aktif olamaması dünyadaki gelir ve servet dağılımında kadınların aleyhine bir tablonun ortaya çıkmasına neden olmuştur. Dünyadaki yoksul nüfusun % 70' ini kadın nüfus oluşturmaktadır. Çalışan kadınlar ise erkeklerin kazancının ortalama dörtte üçü

oranında ücret kazanmaktadır (Akın ve Demirel, 2003). Toplumsal cinsiyet rolleri ve kalıp yargılara göre toplumda erkeklerin birincil görevi çalışıp "eve para getirmek" üzerineyken kadınların görevi daha çok çocuklarını yetiştirmek ve "evi çekip çevirmek"tir (Moya vd., 2000). Birçok evlilikte kadınların, eşleriyle gerginlik yaşamamak adına, ev ve çocuklarla ilgili sorumluluğun büyük bir kısmını istemese de üstlendiği görülmektedir (2001 Yılı Aile Raporu, 2002:18). Erkeklerin ise toplumda; aileyi geçindirmesi, fiziksel ve duygusal olarak güçlü olması, "gerçek bir erkek" olması beklenmektedir. Bu algı, beklentiyi karşılamaya çalışan erkeklerin aşırı zorlanmasına neden olmakta ve güçsüz hissetse bile yardım istemesini güçleştirmektedir. (Akın ve Demirel, 2003). Kalıp yargılara sıkı sıkıya tutunmak, bireylerin hayatları gibi ilişkilerini de belirli bir kalıba sokması nedeniyle zorlaştırabilir. Dolayısıyla bu durumun bireylerin romantik ilişkilerinden aldıkları doyumu da düşürmesi muhtemeldir.

Mevcut araştırmanın bir diğer bulgusu olarak romantik ilişki öz yeterliği ile ilişki doyumu arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. Bu bulguya göre romantik ilişki öz yeterliği arttıkça ilişki doyumu da artmaktadır. Aynı şekilde ilişki doyumu arttıkça katılımcıların romantik ilişki öz yeterlikleri de artmaktadır. Romantik ilişkilerdeki öz yeterlik kavramı bireyin bir ilişki içerisinde açık olabilme, destek ve bakım verebilme ve yoğun duygularını sağlıklı bir şekilde ifade edebilme yeteneğine duyduğu güveni ifade eder (Lopez vd., 2007). Romantik ilişkilerde öz yeterliğin düşük olması ise, bireyin ilişki içerisinde olma ve zorluklarla başa çıkabilme yeteneğiyle ilgili kendine duyduğu bu güvenin düşük olduğunu ifade etmektedir. Romantik ilişkilerde öz yeterliği yüksek olan bireyler yakın bir ilişki içindeyken kendilerini rahat hissederken öz yeterliği düşük bireyler ise garip ve huzursuz hissetme eğilimindedirler. Diğer yandan romantik ilişki öz yeterlik algıları bireylerin yaşam boyu süren ilişkileri deneyimleme beklentilerini de içerir (Riggio vd., 2011). Dolayısıyla ilişki içerisinde olmanın getirdiği zorluklarla baş edebileceğini düşünen, ilişkinin görevlerini yerine getirip beklentileri karşılayabileceğine inanan, ilişkiye dair rahat hisseden ve bir ilişkiyi yaşam boyu deneyimleyebileceğine dair inancı yüksek olan bir bireyin yaşadığı ilişkiden doyum sağlaması beklendiktir. Birçok çalışmada romantik ilişkilerde öz yeterlik algısının yüksek olması ile romantik ilişki doyumu arasında anlamlı ilişkiler bulunmuştur (Weiser ve Weigel, 2016; Arias vd., 1997; Gündüz ve Karataş, 2020; Fincham vd., 2000; Lopez vd., 2007; Riggio vd., 2013). Bir araştırmada memnuniyet, mutluluk, sıcaklık ve ödül değişkenlerini içeren romantik ilişki kalitesinin ilişkideki öz yeterlik algısı ile çatışma davranışına aracılık ettiği bulunmuştur (Cui vd., 2008). Diğer bir çalışmada ilişkiyi sürdürme davranışlarının (pozitiflik, açıklık, güvenceler, sosyal ağ ve görevler) romantik ilişkide öz yeterlik algıları ile ilişki doyumuna aracılık ettiği bulunmuştur. Dolayısıyla ilişkide öz yeterliğini güçlü olarak algılayan bireylerin ilişkiyi teşvik

eden davranışları daha çok sergiledikleri ve bu davranışların da ilişki memnuniyetlerini artırdığı söylenebilir (Weiser ve Weigel, 2016). Benzer bir bulgu olarak Fincham vd. (2000) yaptıkları çalışmada, ilişkideki öz yeterlik algılarının, ilişkideki atıflar ve evlilik doyumu arasında aracı bir etkisi olduğunu ortaya koymuştur.

Kendini yetkin bir ilişki partneri olarak gören bireyin, daha tatmin edici bir ilişkiye sahip olması beklendiktir (Weiser ve Weigel, 2016). Bireylerin romantik bir ilişki partneri olarak yeterliklerine ilişkin inançları, gelecekte başarılı bir ilişki partneri olma ihtimaline dair inançlarını etkileyecektir. Bu inançlar ise bireyin gelecekteki ilişki kalitesini ve ilişkisinin uzun ömürlülüğünü belirlemektedir (Riggio vd., 2011). Burada döngüsel bir etki söz konusudur. Bireylerin deneyimleri neticesinde olumlu sonuçlarla karşılaşmasının öz yeterlik inancını olumlu yönde etkilediği göz önüne alındığında (Bandura, 1977a: 117) ilişkide öz yeterliği yüksek algılamak daha doyumlu bir ilişki yaşantısı getirebilir. Daha doyumlu bir ilişki neticesinde de bireyin ilişkilerindeki öz yeterliği güçlenecektir. Dolayısıyla; iyi bir ilişki partneri olabileceğini düşünen bireylerin, doyurucu bir romantik ilişkiyi yaratan davranışları sergileme eğiliminde olduğu söylenebilir (Weiser ve Weigel, 2016).

Collins (2003), gençlik çağındaki bireylerin romantik ilişkilerini incelediği çalışmasında romantik ilişkilerin beş özelliği olduğunu belirtmiştir. İlk özellik olan katılım (involvement); romantik bir ilişkinin başlayıp başlamadığını ve bu ilişkinin süresi, sıklığı, tutarlığı ve başlama yaşı gibi değişkenleri içerir. Diğer bir özellik "eş seçimi" (partner selection) dir. "İçerik" (content), çiftlerin ortak faaliyetlerini, paylaştıkları veya kaçındıkları etkinlik ve durumları, kısacası zamanlarını nasıl harcadıklarını içerir. "İlişki kalitesi" (quality), ilişkinin partnerlerin işleyişine, iyi oluşuna katkı sağlama derecesi olarak tanımlanabilir. Son olarak "bilişsel ve duygusal süreçler" (cognitive and emotional processes), bireyin kendine partnerine ve ilişkiye dair duygusal tepkileri, algıları, beklentileri ve atıflarını içerir. Romantik bir ilişkide memnuniyet, partnerlerin ilişki içindeki beklentilerinin ne ölçüde karşılandığıyla ilgilidir (Ta, 2017). Bu tanımlardan yola çıkarak bireyin ilişkiye katılım, partner seçimi, ilişkinin içeriği, ilişkinin kalitesi ve ilişkiye dair bilişsel ve duygusal tepkilerine dair romantik ilişki süreçlerini yönetebileceğine olan inancının düşük olması gerçekte de ilişkinin içindeki beklentileri karşılayamamasıyla ilişkili olduğu söylenebilir. Çünkü yeteneklerine güvenmeyen bireyler engeller ve zorluklar karşısında çabalarını gevşetip çabuk pes etme eğilimindedirler (Bandura, 1995:8).

Toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutum puanlarının artışı bireylerin eşitlikçi tutumları benimsediği, puanların azalması ise geleneksel tutumları benimsediği anlamına gelmektedir. Mevcut araştırmanın verisine göre romantik ilişkilerde öz yeterlik ile toplumsal cinsiyet rolü tutumu puanları arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki vardır. Bu bulguya göre eşitlikçi tutumlara sahip olan bireyler, romantik ilişkilerdeki öz yeterlik algılarını daha yüksek bildirmişlerdir. Aynı şekilde katılımcıların romantik ilişki öz yeterliği arttıkça cinsiyet rollerinden eşitlikçi tutumu benimseme düzeyi de artmaktadır.

"Algılanan öz yeterlik, kişinin belirli kazanımları elde etmesi için gereken eylem planlarını düzenleme ve yürütme kabiliyetlerine olan inancını ifade eder" (Bandura, 1997: 3). Düşük öz yeterlik algısına sahip bireyler, zor hedefleri kişisel bir tehdit olarak değerlendirerek onlardan kaçınmaktadırlar. Genellikle kendilerini zorlayan hedefleri ve arzuları yoktur. Var olan hedefleri ile de bağlılıkları zayıftır. Zorluklarla karşılaştıklarında bunu nasıl başaracaklarına değil, kişisel eksiklikler veya karşılaşacakları engeller gibi olumsuz durumlara odaklanma eğilimindedirler. Bunun sonucunda da çabalarını gevşeterek kolayca pes etmektedirler. Küçük bir başarısızlıkla bile yeteneklerine olan inançlarını kaybedebilirler. Olaylar karşısındaki başarısızlıklarını yetenek eksikliklerine bağlarlar ve bu da beraberinde stres ve depresyonu getirmektedir. Başarısızlık ve aksaklıklar karşısında yitirdikleri öz yeterlik algılarını iyileştirmeleri ise zaman almaktadır (Bandura,1994: 72). Öz yeterlik algısı yüksek olan bireyler ise tam tersi zor yaşantılar ve deneyimler karşısında yapabileceklerine dair güvenlerini tamamen yitirmeden engeller karşısında pes etmeden devam ederler. Başarısızlık karşısında odak noktaları yaşadıkları kayıptan öte gerekli olan bilgi ve beceriyi nasıl elde edebilecekleridir (Bandura,1994: 71). Romantik ilişkilerde öz yeterlik algıları ise bireyin bir ilişkiyi olumlu bir şekilde sürdüreceğine, ilişki içerisindeki sorunlarla yüzleşebileceğine ve ilişki memnuniyetini artıran tutum ve davranışlar içerisinde olabileceğine ilişkin inançlarını içerir (Riggio vd., 2013).

Araştırmanın verisi bu bilgiler ışığında yorumlanacak olunursa; kadın ve erkeğin farklı görevleri, beklentileri, ihtiyaçları ve rolleri olması gerektiğine inanmayan dolayısıyla eşitlikçi rolleri benimseyen bireylerin, bir ilişkide partner olarak; ilişki görevlerini, beklentilerini, ihtiyaçlarını ve rollerini yerine getirme noktasında kendi yeteneklerine güvendikleri görülmektedir. Toplumsal cinsiyet rollerini cinsiyet temelinde ayırmayan bireylerin (ailede ev işleri, eşler arasında eşit paylaşılmalıdır, çalışma yaşamında kadınlara ve erkeklere eşit ücret ödenmelidir, ailede kararları eşler birlikte almalıdır gibi) ilişki içerisindeki sorumluluklar için bireylerin ortak çabası gerektiğine inanıyor, bir ilişkiyi olumlu bir şekilde yürütmek için yerine

getirilmesi gerekenleri tek başına yüklenmiyor, ilişki içindeki sorunlarla ortak bir şekilde yüzleşmeleri gerektiğine inanıyor olması olasıdır. Dolayısıyla eşitlikçi cinsiyet rollerini benimseyen bireylerin bu esnek tutumları, romantik ilişkiyi sürdürme yeteneğine dair olan öz yeterliklerini de olumlu yönde etkiliyor olabilir. Bu veri aynı zamanda; kadın ve erkeğin toplum içindeki rollerini keskin bir şekilde ayıran bireylerin (erkeğin evde her dediği yapılmalı, erkeğin en önemli görevi evi geçindirmektir, kadının temel görevi anneliktir gibi) ilişki içerisinde de esnek olmayan bir tutumla, eşit olmayan şekilde sorumlulukları üstlenmeleri gerektiğine inandıklarını düşündürebilir. Yerli ve yabancı literatür incelendiğinde daha önce bu iki değişkenin bir arada araştırıldığı bir araştırmaya rastlanmamıştır. Bu sonuç, özgün olup ve literatürdeki bir boşluğu doldurması açısından önemlidir.

Çalışmanın son bulgusunda üniversite öğrencilerinin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumları ve romantik ilişkilerde öz yeterlik algılarının romantik ilişki doyumlarını yordama gücünü belirlemek için kurulan modelin istatistiksel olarak anlamlı olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumlar ve romantik ilişkilerde öz yeterlik algıları, katılımcıların romantik ilişki doyumlarını % 20 yordamaktadır. İlişki doyumunu en fazla etkileyen değişkenin romantik ilişkilerde öz yeterlik algısı olduğu bulunmuştur. Bir başka ifadeyle katılımcıların toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumları ve romantik ilişkilerdeki öz yeterlik algıları, romantik ilişki doyumlarındaki varyansın yüzde yirmisini açıklamaktadır. Dolayısıyla toplumsal cinsiyet rollerinden eşitlikçi tutumları benimseyen bireylerin, romantik ilişkilerde kendilerini daha yeterli görebilecekleri ve bu durumun ilişki doyumlarını dolaylı olarak artırabileceği söylenebilir.

Baumrind (1980) ailede başlayan toplumsallaşma sürecini "bireylerin karşılıklı etkileşimi" sonucu kendi kimliklerini oluşturması olarak tanımlamıştır. Toplum içinde büyümekte olan çocukların gelişim görevlerinden birisi de kendine uygun cinsiyet rollerini öğrenmesidir. Öğrenilen bu toplumsal cinsiyet rolleri; bireyin kimliğini anlamasını ve bu kimliğe uygun davranış, tutum ve düşünme biçimlerini benimsemesini sağlar. Böylelikle birey konuşmayı, oturmayı, kalkmayı, giyinmeyi, yürümeyi vb. gibi birçok davranış ve tutumu cinsiyet rolüne uygun olarak geliştirir (Gander ve Gardiner, 2004: 321). Toplumsal cinsiyet rolü (gender-role), "toplum tarafından bireysel olarak erkek ya da kadının davranışlarında somutlaşan ve kültürel olarak erkeklere ya da kadınlara uygun görülen bir dizi davranış, beklenti ve roller" olarak tanımlanabilir (O'neil, 1981). Bireylerden beklenen bu rollerin eşitlik çerçevesinde olmasını bekleyen kişiler, yetenek hak ve yükümlülüklerin cinsiyet temelinde ayrışmadığı düşüncesini destekler ve bu şekilde davranırlar (Beere vd., 1984). Bu araştırmadan

hareketle bireyin toplumsal rollerini cinsiyet temelinde ayırmaması durumunun romantik ilişkilerdeki yeteneklerine daha fazla güvenmesiyle ilişkili olduğu söylenebilir.

Bandura (1977b), bireylerin öz yeterlik algılarını oluşturan 4 temel yaşantıdan bahsetmiştir. İlki en önemli etki payı olan doğrudan yaşantılardır. Birey gerçek hayatta deneyimlediği becerilerden yola çıkarak neyi yapıp neyi yapamayacağına dair daha gerçekçi bir bakış açısı geliştirebilir. İkinci etki kaynağı, sosyal modelleme aracılığıyla edinilen dolaylı deneyimlerdir. Modeller kişiye yeterlik ve motivasyon kaynağı olurlar. Özellikle kişi kendine benzer niteliklerde gördüğü kişilerin başarılı olduğunu gördüğünde kendi yapabilirliğine ve yeteneğine dair olan inancı artar. Yetkinlik inançlarını oluşturan bir diğer yaşantı sosyal iknadır. Sosyal çevrenin bireyin kapasitesiyle ilgili yaptığı yorumlar ve yönlendirmeler kişinin öz yeterliğini etkiler. Son olarak bireylerin öz yeterlik inançları, içinde bulundukları ruhsal ve fizyolojik durumlardan etkilenecektir. Bu bilgiler ışığında bireylerin olumlu veya olumsuz yaşadığı geçmiş ilişki deneyimleri; çevresinde model olarak aldığı bireylerin ilişkilerindeki durumları gözlemlemeleri; çevresindeki kişilerin ilişkilere dair yeterliği hakkındaki olumlu olumsuz dönütleri; kişinin hali hazırda içinde bulunduğu ruhsal veya fizyolojik durumu romantik ilişkiye dair öz yeterliğini etkileyen faktörler olabilirler.

Araştırmalar, daha eşitlikçi toplumlarda yaşayan bireylerin kendilerini başkalarından aşağı görmeye daha az meyilli olduklarını ve dolayısıyla sosyal açıdan daha iyi hissettiklerini bulgulamıştır (Steckermeier ve Delhey, 2019). Dolayısıyla toplumsal rolleri cinsiyet temelinde ayrıştırmak zorunda hissetmeyen bireyler kendilerini sosyal ilişkilerinde daha rahat hissediyor olabilirler. Bu durum da bireylerin ilişkiye dair öz yeterlik inançlarını güçlendirmiş olabilir. Romantik ilişkilerde öz yeterlik algıları yüksek olan bireyler yakın ilişkilerde daha az kaygı yaşamaktadırlar. Dolayısıyla yakın ilişkiler içinde kendilerini rahat hissederler. Romantik ilişkiler hakkında rahat hissettikçe öz yeterlik duyguları da artmaktadır (Riggio vd, 2011). Bunun yanı sıra eşitlikçi rolleri benimseyen bireylerin toplumsal rolleri kadın ve erkek özelinde ayırmaması, bu bireylerin romantik ilişkilerde de üstlenmeleri gereken sorumluluk ve rolleri eşit dağıtarak ilişki içindeki görevleri daha gerçekçi değerlendirmelerini sağlıyor olabilir ve durum ilişki doyumunu etkiliyor olabilir. Örneğin eve para getirme sorumluluğunu sadece kendi görevi olarak düşünen bir erkek ekonomik olarak bir aileyi geçindiremezse eşini mutlu edemeyeceğini düşünerek ciddi bir ilişki içerisine girme hususundaki yeteneklerine güvenmeyebilir. Dolayısıyla böyle bir ilişki içerisinde olan bireyin ilişki doyumunun düşeceği düşünülebilir. Tam tersi şekilde bu sorumluluğu belirli bir cinsiyete ait bir sorumluluk olarak görmeyen bir erkek ise maddi bir zorluğu partneriyle birlikte göğüsleyebileceğine inanabilir.

Dolayısıyla bu bakış açısı sayesinde de romantik ilişki görevlerini yerine getirme ve ilişkiyi sürdürme noktasında kendine daha çok güvenebilir. Romantik ilişki görevlerini yerine getirebileceğine inanan bireylerin ise ilişki doyumlarının arttığı söylenebilir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Araştırmanın demografik verilerle ilgili sonuçları incelendiğinde üniversite öğrencilerinin toplumsal cinsiyet rollerine yönelik tutumlarının cinsiyet ve ilişki durumu değişkenlerine göre anlamlı düzeyde farklılaştığı fakat anne babanın algılanan çift ilişkisine göre anlamlı bir farklılık göstermediği bulunmuştur. Öğrencilerin romantik ilişkide öz yeterlik algılarının ve romantik ilişki doyumlarının cinsiyet, ilişki durumu ve anne babanın algılanan çift ilişkine göre farklılaşmadığı belirlenmiştir. Ayrıca üniversite öğrencilerinin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumları, romantik ilişki doyumları ve romantik ilişkilerde öz yeterlik algıları arasında anlamlı ilişkiler tespit edilmiştir. Bununla birlikte toplumsal cinsiyet rolleri tutumları ve romantik ilişkilerde öz yeterlik algılarının katılımcıların romantik ilişki doyumlarını yordadığı bulunmuştur.

Araştırmacılara Yönelik Öneriler:

1. Mevcut araştırma ilişkisi olan üniversite öğrencileriyle yürütülmüştür. Yapılan yeni araştırmalarda daha geniş yaş aralığı ve farklı eğitim düzeyindeki örneklem gruplarıyla çalışılarak daha geniş verilere ulaşılabilir.
2. İlişkilerde öz yeterlik ile toplumsal cinsiyet tutumlarına ilişkin veriler literatürde başka bir çalışmada rastlanmamıştır. Dolayısıyla ilişkilerde öz yeterlik algısı ile toplumsal cinsiyet tutumlarına ilişkin daha çok nitel araştırma yapılarak bu alandaki veriler artırılabilir.
3. Mevcut araştırmada 273 kişilik bir örneklem grubuyla yürütülmüştür. Çalışmada kadın katılımcıların sayısı erkek katılımcılardan yüksektir. Yapılacak yeni araştırmalar cinsiyet dağılımı açısından eşit ve daha geniş örneklem gruplarıyla yapılabilir.
4. Araştırma Covid-19 pandemisi döneminde yapılmıştır. Bu küresel pandeminin toplum psikolojisini nasıl ve ne şekilde etkilediğine dair veriler henüz çok kısıtlıdır. Dolayısıyla katılımcıların verdiği cevaplara bu dönemin etkisi kestirilememektedir. Covid-19 pandemi dönemi sonrasında yapılan araştırmalar bu nedenle önem arz etmektedir.

Uygulayıcılara Yönelik Öneriler:

Mevcut araştırmanın verisinden hareketle eşitlikçi cinsiyet rolüne sahip olan bireylerin, romantik ilişki kurma, sürdürme ve ilişkideki sorumlulukları üstlenebilme noktasında kendilerini daha yeterli görebilecekleri ve dolayısıyla ilişkilerinden daha memnun olabilecekleri söylenebilir. Dolayısıyla toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin benimsenen tutumlar insanların hayatında önemli bir yer tutar. Üniversitede öğrenim gören kadınların eşitlikçi tutumları benimsemesi karşısında erkeklerin daha geleneksel tutumları benimsiyor olması sonucundan yola çıkarak, "cinsiyet eşitliği" kavramının önemini daha iyi kavramaları ve buna duyarlılık kazanmaları adına öğrencilere çeşitli eğitimler verilebilir. Araştırmanın bir diğer önemli bulgusu olarak ilişkilerdeki öz yeterlik algılarının, ilişkilerin niteliğini artırmada önemli olduğu görülmüştür. Yakın ilişkiler kurma ve sürdürme noktasında sağlıklı ve kendine güvenen bireyler hem bireysel hayatlarında hem de aile hayatında olumlu roller üstlenerek topluma önemli katkılarda bulunacaklardır. Dolayısıyla önleyici rehberlik kapsamında gençlere yönelik, sağlıklı romantik ilişkiler hakkında bilinçlendirme çalışmaları yapılarak bir ilişkinin sorumlulukları, beklentileri, dinamikleri vb. gibi konular hakkında gerçekçi bir perspektif kazanmaları amaçlanabilir.

KAYNAKÇA

2001 Yılı Aile Raporu (2002). İ. Çaylıoğlu (Ed.), *Ailede Rol ve Sorumluluklar* (3.bs, s. 17-23) içinde. T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayınları, Yayın No:120. Ankara: Beyda Ofset. (ISBN 975–19–3235–1).

Akın, A. ve Demirel, S. (2003). Toplumsal Cinsiyet Kavramı ve Sağlığa Etkileri. *Cumhuriyet Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi Halk Sağlığı Özel Ek*, 25(04), 73-82.

Anar, B. (2011). *Evli ve çalışan yetişkinlerin toplumsal cinsiyet rolleri ile evlilik doyumu ve iş doyumu ilişkisinin incelenmesi* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Çukurova Üniversitesi, Adana.

Antill, J. K. (1983). Sex role complementarity versus similarity in married couples. *Journal of Personality and Social Psychology*, 45(1), 145-155.

Arias, I., Lyons, C. M., ve Street, A. E. (1997). Individual and marital consequences of victimization: Moderating effects of relationship efficacy and spouse support. *Journal of Family Violence*, 12(2), 193-210.

Ashmore, R. D. ve Sewell, A. D. (1998). Sex/gender and the individual. D. F. Barone, M. Hersen ve V.B Hasselt (Ed.), *Advanced personality* içinde (377-408 ss.). Boston: Springer.

Attanapola, C. T. (2004). Changing gender roles and health impacts among female workers in export-processing industries in Sri Lanka. *Social science & medicine*, 58(11), 2301-2312.

Attridge, M., Berscheid, E. ve Simpson, J. A. (1995). Predicting relationship stability from both partners versus one. *Journal of Personality and Social Psychology*, *69*(2), 254.

Aylaz, R., Güneş, G., Uzun, Ö. ve Ünal, S. (2014). Üniversite öğrencilerinin toplumsal cinsiyet rolüne yönelik görüşleri. *Sürekli Tıp Eğitimi Dergisi*, *23*(5), 183-189.

Bandura, A. (1971). *Social Learning Theory*. New York: General Learning Press.

Bandura, A. (1977a). *Social learning theory*. Englewood Cliffs, New Jersey: Prentice-hall.

Bandura, A. (1977b). Self-Efficacy: Toward A Unifying Theory of Behavioral Change. *Psychological Review*, 84(2), 191-215.

Bandura, A. (1986). *Social Foundations of Thought and Action: A Social Cognitive Theory.* Englewood Cliffs, New Jersey: Prentice-Hall

Bandura, A. (1994). Self-efficacy. V. S. Ramachaudran (Ed.), *Encyclopedia of human behavior* içinde (71-81 ss.). New York: Academic Press.

Bandura, A. (1995). *Self-efficacy in changing societies*. New York: Cambridge University Press.

Bandura, A. (1997). *Self-efficacy: The exercise of control*. New York: W. H. Freeman Company.

Bandura, A. (1983). Self-efficacy determinants of anticipated fears and calamities. *Journal of Personality and Social Psychology*, 45(2), 464-469.

Bandura, A. (2002). Social foundations of thought and action. D. F. Marks (Ed.), *The Health Psychology Reader* içinde (94-106 ss.). London: Sage Publication.

Bandura, A. (2010). Self- efficacy. I. B. Weiner ve W.E. Craighead (Ed.), *The Corsini encyclopedia of psychology* içinde (4. Baskı, 1-3 ss). New Jersey: John Wiley & Sons.

Bandura, A. ve Bussey, K. (2004). On broadening the cognitive, motivational, and sociostructural scope of theorizing about gender development and functioning: comment on Martin, Ruble, and Szkrybalo (2002). *Psychological Bulletin*, 130(5), 691-701

Bandura, A., Pastorelli, C., Barbaranelli, C., ve Caprara, G. V. (1999). Self-efficacy pathways to childhood depression. *Journal of Personality and Social Psychology*, 76(2), 258-269.

Baumrind, D. (1980). New Directions in Socialization Research. *American Psychologist,* 35(7), 639-652

Baykal, S. (1991). Üniversite öğrencilerinin cinsiyet rolleri ile ilgili kalıp yargılarının bazı değişkenler açısından incelenmesi. *Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi,* 1(2), 66-75.

Beere, C. A., King, D. W., Beere, D. B. ve King, L. A. (1984). The Sex-Role Egalitarianism Scale: A measure of attitudes toward equality between the sexes. *Sex Roles, 10*(7), 563-576.

Bem, S. L. (1983). Gender schema theory and its implications for child development: Raising gender-aschematic children in a gender-schematic society. *Journal of Women in Culture and Society*, 8(4), 598-616.

Bem, S. L. (1974) The measurement of psychological androgyny. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 42(2), 155-162.

Bem, S. L. (1981). Gender schema theory: A cognitive account of sex typing. *Psychological Review*, 88(4), 354-364

Berne, E. (1964). *Games people play*. New York: Grove Press.

Beştav, F.G. (2007). *Romantik ilişki doyumu ile cinsiyet, bağlanma stilleri, rasyonel olmayan inançlar ve aşka ilişkin tutumlar arasındaki ilişkilerin incelenmesi* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

Bhasin, K. (2003). *Toplumsal Cinsiyet Bize Yüklenen Roller.* (Çev. K. Ay,). Kadınlarla Dayanışma Vakfı Yayınları. (Orijinal baskı tarihi 1994).

Bodenmann, G. (1997). The influence of stress and coping on close relationships: A two-year longitudinal study. *Swiss Journal of Psychology*, 56(3), 156–164.

Bolisay, A. (2012). *The effect of gender role identity on behavioral expectations and relationship satisfaction (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi).* The University of Texas at San Antonio.

Bradbury, T.N. ve Finchman, F. D. (1988). Individual difference variables in close relationships: A contextual model of marriage as an integrative framework. *Journal of Personality and Social Psychology*, 54(4), 713–721.

Bryant, A. N. (2003). Changes in attitudes toward women' s roles: Predicting gender-role traditionalism among college students. *Sex roles*, 48(3), 131-142.

Burr, V. (1989). *Gender and Social Psychology*. London: Routledge.

Burt, K. B. ve Scott, J. (2002). Parent and adolescent gender role attitudes in 1990s Great Britain. *Sex roles*, 46(7/8), 239-245.

Bussey, K. ve Bandura, A. (1992). Self- regulatory mechanisms governing gender development. *Child development*, 63(5), 1236-1250.

Büyükşahin, A. (2006). *Yakın ilişkilerde bağlanım: yatırım modelinin bağlanma stilleri ve bazı ilişkisel değişkenler yönünden incelenmesi* (Yayınlanmamış doktora tezi). Ankara Üniversitesi, Ankara.

Çelen Demirtaş, S. (2010). *The role of gender, relationship status, romantic relationship satisfaction, and commitment to career choices ın the components of subjective well-being among senior university students* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara.

Chwalisz, K., Altmaier, E. M. ve Russell, D. W. (1992). Causal attributions, self-efficacy cognitions, and coping with stress. *Journal of social and clinical psychology*, 11(4), 377-400.

Cihan-Güngör, H. (2007). *Evlilik doyumunu açıklamaya yönelik bir model geliştirme (Yayınlanmamış doktora tezi).* Gazi Üniversitesi, Ankara.

Cobb, H. V. (1954). Role-wishes and general wishes of children and adolescents. *Child Development*, 25(3), 161-171.

Cogle, F. L. ve Tasker, G. E. (1982). Children and housework. *Family Relations*, 31(3), 395-399.

Collins, W. A. (2003). More than myth: The developmental significance of romantic relationships during adolescence. *Journal of research on adolescence*, 13(1), 1-24.

Cooper, K., Chassin, L., & Zeiss, A. (1985). The relation of sex-role self-concept and sex-role attitudes to the marital satisfaction and personal adjustment of dual-worker couples with preschool children. Sex Roles, 12(1-2), 227-241.

Cramer, D. (2004). Satisfaction with a romantic relationship, depression, support and conflict. *Psychology and Psychotherapy: Theory, Research and Practice*, 77(4), 449-461.

Cui, M., Fincham F. D. ve Pasley, B. K. (2008). Young adult romantic relationships: The role of parents' marital problems and relationship efficacy. *Society for Personality and Social Psychology*, 34(9), 1226-1235.

Cupach, W. R. ve Comstock, J. (1990). Satisfaction with sexual communication in marriage: Links to sexual satisfaction and dyadic adjustment. *Journal of Social and Personal Relationships*, 7(2), 179-186.

Curun, F. (2001). *The Effects of sexism and sex role orientaion on romantic relationship satisfaction* (*Yayınlanmamış yüksek lisans tezi*). Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara.

Davis, M. H. ve Oathout, H.A. (1987). Maintenance of satisfaction in romantic relationships: empathy and relational competence. *Journal of Personality and Social Psychology*, 53(2), 397-410.

Doherty, W. J. (1981a). Cognitive processes in intimate conflict: I Extending attribution theory. *The American Journal of Family Therapy*, 9(1), 3-13.

Doherty, W. J. (1981b). Cognitive processes in intimate conflict: II Efficacy and learned helplessness. *The American Journal of Family Therapy*, 9(2), 35-44.

Donaghue, N. ve Fallon, B. J. (2003). Gender-role self-stereotyping and the relationship between equity and satisfaction in close relationships. *Sex Roles, 48*(5), 217-230.

Dostal, C. ve Langhinrichsen-Rohling, J. (1997). Relationship-specific cognitions and family of origin divorce and abuse. *Journal of Divorce & Remarriage*, 27(3/4), 101- 120.

Dökmen, Z. Y. (2010). *Toplumsal Cinsiyet* (2. Baskı). İstanbul: Remzi Yayınevi.

Döner, A.Ç. (2015). Cinsel mitlerin, evlilik doyumu ve toplumsal cinsiyet rolleri arasındaki ilişkisinin incelenmesi *(Yayınlanmamış yüksek lisans tezi).* Üsküdar Üniversitesi, İstanbul.

Eaton, W. O. ve Von Bargen, D. (1981). Asynchronous development of gender understanding in preschool children. *Child Development*, 52(3), 1020-1027.

Erdem, M. (2019). *Yetişkin kadın bireylerde toplumsal cinsiyet rolleri ile benlik saygısının ilişki doyumu üzerindeki etkisinin incelenmesi* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Işık Üniversitesi, İstanbul.

Erikson, E. (1968). *Identity: Youth and Crisis*. New York: W. W. Norton & Company.

Erus, S. M. (2013). *Evli bireylerin problem çözme becerilerinin ve ilişkilerde akılcı olmayan inançlarının evlilikte öz yeterliklerini yordaması* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi, İstanbul.

Fallon, B. J., Bowles, T. Ve Aristeguli, I. (2009). The Effect of Gender-role Self-stereotypes and Social Comparison on the Relationship between Equity and Satisfaction. Z. J. Hazelwood

(Ed.), *Connecting Research and Practice in Relationships: Conference Proceedings* içinde (ss. 22-27). Australian Psychological Society.

Fast, I. (1990). Aspects of early gender development: Toward a reformulation. *Psychoanalytic Psychology*, *7*(S), 105.

Fincham, F. D. ve Bradbury, T. N. (1987). Cognitive processes and conflict in close relationships: An attribution-efficacy model. *Journal of Personality and Social Psychology*, *53*(6), 1106-1118.

Fincham, F. D., Harold, G. T. ve Gano-Phillips, S. (2000). The longitudinal association between attributions and marital satisfaction: Direction of effects and role of efficacy expectations. *Journal of Family Psychology*, *14*(2), 267–285.

Fredricks, J. A. Ve Eccles, J. S. (2005). Family socialization, gender, and sport motivation and involvement. *Journal of sport and Exercise Psychology*, *27*(1), 3-31.

Freud, S. (1924). The passing of the Oedipus complex. *International Journal of Psycho-Analysis*, *5*(4), 419-424

Fowers, B. J. (1991). His and her marriage: A multivariate study of gender and marital satisfaction. *Sex Roles*, *24*(3-4), 209-221.

Galambos, N. L. (2013). Gender and Gender Role Development in Adolescence. R. M. Lerner ve L. Steinberg (Ed.). *Handbook of Adolescent Psychology Second Edition* içinde (233-262 ss). New Jersey: John Wiley Sons.

Gander, M. J. ve Gardiner, H. W. (2004). *Çocuk ve ergen gelişimi.* (Çev. A. Dönmez, N. Çelen ve B. Onur). Ankara: İmge Kitabevi. (Orijinal Baskı Tarihi 1981)

Gençtarih, B. (2019). *Genç yetişkinlerde öğrenilmiş çaresizlik ve olumsuz değerlendirilme korkusu ile toplumsal cinsiyet rolleri tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesi.* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Mersin Üniversitesi, Mersin.

Gray-Little, B. ve Burks, N. (1983). Power and satisfaction in marriage: A review and critique. *Psychological Bulletin*, *93*(3), 513-538.

Gültekin, L. (2013). Toplumsal Cinsiyet. Lerzan Gültekin, Gül Güneş, Ceylan Ertung ve Aslı Şimşek (Ed.), *Toplumsal Cinsiyet ve Yansımaları* içinde (27-32 ss.). Ankara: Atılım Üniversitesi Yayınları.

Gümüşoğlu, F. (2008). Ders kitaplarında toplumsal cinsiyet. *Toplum ve Demokrasi*, *4*(2), 39-50

Gündüz, B., ve Karataş, A. (2020). İlişki Doyumunun Yordayıcıları: İlişkisel Benlik Değişimi Ve Romantik İlişkilerde Öz Yeterlik. H. Dedeoğlu, M. Riedler ve M. Turan (Ed.), *Proceedings of The Thirteenth International Congress of Educational Research* içinde (15-21 ss.). Turkish Educational Research Association.

Güngör, C. H. ve Özbay, Y. (2008). Evlilikte yetkinlik ölçeğinin geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, *3*(29), 79-90.

Hamamcı, Z. (2005). Dysfunctional relationship beliefs in marital conflict. *Journal of Rational-Emotive & Cognitive-Behavior Therapy, 23*(3), 245- 260.

Hasta, D. ve Büyükşahin, A. (2006). *A Comparison of university students with romantic Relationships and married couples for the love styles and the reasons for maintaining the relationship* (Konferans Sunumu). International Association for Relationship Research Conference, Crete, Greece.

Headey, B., Veenhoven, R., ve Weari, A. (2005). Top-down versus bottom-up theories of subjective well-being. A.C. Michalos (Ed.), *Citation Classics from Social Indicators Research* içinde (401-420 ss.). Boston: Spinger.

Helms, H. M., Supple, A. J., Hengstebeck, N. D., Wood, C. A. ve Rodriguez, Y. (2019). Marital processes linking gender role attitudes and marital satisfaction among Mexican- origin couples: Application of an actor–partner interdependence mediation model. *Family proces, 58*(1), 197-213.

Hendrick, S. S. (1988). A generic measure of relationship satisfaction. *Journal of Marriage and the Family, 50,* 93-98.

Hendrick, S. S. ve Hendrick, C. (1987). Love and sex attitudes: A close relationship. W. H. Jones ve D. Perlman (Ed.), *Advances in Personal Relationships* içinde (141-169 ss.). Greenwich, Conn: JAI Press.

Hendrick, C. ve Hendrick, S. S. (2006). Styles of romantic love. R.J. Sternberg ve K. Weis (Ed.). *The New Psychology Of Love* içinde (149-170 ss.). New Haven, London: Yale University Press.

Hendrick, S. S., Hendrick, C. ve Adler, N. L. (1988). Romantic relationships: Love, satisfaction, and staying together. *Journal of Personality and Social Psychology, 54*(6), 980–988.

Hilton, J. M. ve Haldeman, V. A. (1991). Gender differences in the performance of household tasks by adults and children in single-parent and two-parent, two-earner families. *Journal of family issues*, *12*(1), 114-130.

Ickes, W. ve Barnes, R. D. (1978). Boys and girls together and alienated: On enacting stereotyped sex roles in mixed-sex dyads. *Journal of Personality and Social Psychology*, *36*(7), 669-683.

Intons-Peterson, M. J. (1988). *Children's Concepts of Gender.* Norwood, New Jersey: Ablex.

İpek, B. (2020). *İlkokul Öğrencilerinin Toplumsal Cinsiyet Rollerini Öğrenme Sürecinde Ailenin Rolü* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Aydın Üniversitesi, İstanbul.

James, M. J. (2015). *Influence of Gender-Role Egalitarianism as Moderated by Gender on Intimate Relationship Satisfaction* (Yayınlanmamış doktora tezi). Michigan School of Professional Psychology, Michigan.

Jerusalem, M. ve Mittag, W. (1995). Self-efficacy in stressful life transitions. A. Bandura (Ed.), *Self-efficacy in changing societies* içinde (177-201 ss.). New York: Cambridge University Press.

Kara E., (2019). *Evli bireylerde çocukluk dönemi örselenme yaşantıları ile ilişkisel yılmazlık ve evlilikte öz yetkinlik arasındaki ilişkide bağlanma stillerinin aracı rolü* (Yayınlanmamış doktora tezi). Yıldız Teknik Üniversitesi, İstanbul.

Kara E., Yüksel Şahin F. (2018). Evli bireylerde ilişkisel yılmazlık, evlilik yetkinliği ve ikili ilişkilerde güvenin demografik değişkenlere göre incelenmesi. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 6(86), 378-398

Karagöz, M. (2021). *Toplumsal cinsiyet rolleri ile cinsel doyum ve cinsel özgüven arasındaki ilişkinin İncelenmesi* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Kent Üniversitesi, İstanbul.

Kaplan, K. (2016). *Evli bireylerde toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumların, evlilik doyumuna ve psikolojik iyi oluş durumuna etkisinin incelenmesi* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Beykent Üniversitesi, İstanbul.

Kasapoğlu, F., Kutlu, M., ve Durmuş, E. (2017). Evli bireylerde kişilerarası ilişki tarzı ile evlilik doyumu arasındaki ilişki: evlilikte özyeterlik algısının aracı rolü. *Nesne Psikoloji Dergisi (NPD)*, *5*(11), 469-487.

Kohlberg, L. (1966). A cognitive-developmental analysis of children's sex role concepts and attitudes. E. Maccoby (Ed.), *The Development of Sex Differences* içinde (82-173 ss.). Stanford, California: Stanford University Press.

Krijnen, T. (2020). Gender and media. K. Ross (Ed.) içinde, *The International Encyclopedia of Gender, Media, and Communication* (1-9 ss.). John Wiley Sons.

Kurdek, L. A. ve Schmitt, J. P. (1986). Interaction of sex role self-concept with relationship quality and relationship beliefs in married, heterosexual cohabiting, gay, and lesbian couples. *Journal of Personality and Social Psychology*, *51*(2), 365-370.

Kuzucu, Y. (2011). Değişen Babalık Rolü ve Çocuk Gelişimine Etkisi. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, *4*(35), 79-91.

Larsen, K.S. ve Long, E. (1988). Attitudes toward Sex-Roles: Traditional or Egalitarian? *Sex Roles. 19*(1-2), 1-12

Lee, C. (1982). Self-efficacy as a predictor of performance in competitive gymnastics. *Journal of Sport Psychology*, *4*(4), 405-409.

Levenson, R. W. ve Gottman, J. M. (1985). Physiological and affective predictors of change in relationship satisfaction. *Journal of Personality and Social Psychology*, *49*(1), 85–94.

Lindsey, L. L. (2016). *Gender Roles a Sociological Perpective* (6. Baskı). New York: Routledge.

Lopez, F. G. ve Lent, R.W. (1991). Efficacy-based predictors of relationship adjustment and persistence among college students. *Journal of College Student Development*. 32, 223-229.

Lopez, F.G., Morúa, W. ve Rice, K.G. (2007). Factor structure, stability, and predictive validity of college students' relationship self-efficacy beliefs. *Measurement and Evaluation in Counseling and Development*, *40*(2), 80–96.

Maddux, J. E., Sherer, M., ve Rogers, R. W. (1982). Self-efficacy expectancy and outcome expectancy: Their relationship and their effect on behavioral intentions. *Cognitive Therapy and Research*. *6*(2), 207-211.

McWilliams, N. (2017). *Psikanalitik tanı: Klinik süreç içinde kişilik yapısını anlamak,* 6.Baskı. (Çev. E. Kalem). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları. (Orijinal Baskı Tarihi 1994)

Metts, S. ve Cupach, W.R. (1990). The influence of relationship beliefs and problemsolving responses on satisfaction in romantic relationships. *Human Communication Research*, *17*(1), 170-185.

Mitchell, S. A. ve Black, M. J. (2014). *Freud ve sonrası: Modern psikanalitik düşüncenin tarihi.* (Çev. A. Eğrilmez). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları. (Orijinal Baskı Tarihi 1995)

Moss, B. F., ve Schwebel, A. I. (1993). Marriage and romantic relationships. *Family relations*, *42*(1), 31-37.

Moya, M., Exposito, F. ve Ruiz, J. (2000). Close relationships, gender, and career salience. *Sex Roles, 42*(9-10), 825-846.

Morgan, C.T. (2011). *Psikolojiye Giriş,* 22. Baskı. (Çev. S. Karakaş ve R. Eski). Konya: Eğitim Kitabevi (Orijinal Baskı Tarihi 1977)

Oakley, A. (1985). *Towards a New Society: Sex, Gender and Society*. Hampshire, UK: Gower Publishing.

O'neil, J. M. (1981). Patterns of gender role conflict and strain: Sexism and fear of femininity in men's lives. *The personnel and guidance journal*, *60*(4), 203-210.

Onur, B. (2011). *Gelişim Psikolojisi* (9 Baskı). Ankara: İmge Kitabevi.

Öner, B. (2000). Relationship satisfaction and dating experience: Factors affecting future time orientation in relationships with the opposite sex. *The Journal of Psychology*, *134*(5), 527-536.

Öz Soysal, F. S., Uz Baş, A. ve Aysan, F. (2019). Romantik İlişkilerde Öz Yeterlik Ölçeği Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi, 8*(2), 1100-1110.

Özsungur, B. (2010). Cinsel kimlik gelişimi ve cinsel kimlik bozukluğunda psikososyal değişkenler: gözden geçirme. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi, 17*(3), 163-174.

Pajares, F. (1997). Current directions in self-efficacy research. *Advances in motivation and achievement*, *10*(149), 1-49.

Pajares, F. (2002). *Overview of social cognitive theory and of self-efficacy.* Haziran 17, 2020, from http://www.uky.edu/~eushe2/Pajares/eff.html

Peterson, C. D., Baucom, D. H., Elliott, M. J. ve Farr, P. A. (1989). The relationship between sex role identity and marital adjustment. *Sex Roles*, *21*(11-12), 775-787.

Peplau, A. L., Hill, C. T ve Rubin, Z. (1993). Sex role attitudes in dating and marriage: A 15 year follow up of the Boston couples study. *Journal of Social Issues*, *49*(3), 31-52.

Piaget, J. (1964). Part I: Cognitive development in children: Piaget development and learning. *Journal of research in science teaching*, *2*(3), 176-186.

Pratto, F. ve Walker, A. (2004). The Bases of Gendered Power. A. H. Eagly, A. E. Beall ve R. J. Sternberg (Ed.), *The psychology of gender* içinde (242-268 ss.). New York: The Guilford Press.

Rakwena, K. H. (2010). *Marital satisfaction and intimacy: Gender role attitudes and spousal support in Botswana* (Yayınlanmamış doktora tezi). Loma Linda University, California.

Reskin, B. F. (1988). Bringing the men back in: Sex differentiation and the devaluation of women's work. *Gender & Society*, *2*(1), 58-81.

Richards, C., Bouman, W. P., Seal, L., Barker, M. J., Nieder, T. O. ve T'Sjoen, G. (2016). Non-binary or genderqueer genders. *International Review of Psychiatry*, *28*(1), 95-102.

Riggio, H. R., Weiser, D., Valenzuela, A., Lui, P., Montes, R. ve Heuer, J. (2011). Initial validation of a measure of self-efficacy in romantic relationships. *Personality and Individual Differences*, *51*(5), 601-606.

Riggio, H. R., Weiser, D. A., Valenzuela, A. M., Lui, P. P., Montes, R., & Heuer, J. (2013). Self-efficacy in romantic relationships: Prediction of relationship attitudes and outcomes. *The Journal of social psychology*, *153*(6), 629-650.

Rochlen, A. B., McKelley, R. A., Suizzo, M. A., & Scaringi, V. (2008). Predictors of relationship satisfaction, psychological well-being, and life satisfaction among stay-at-home fathers. *Psychology of Men & Masculinity*, *9*(1), 17.

Rosenthal, R. ve Jacobson, L. (1968). *Pygmalion in the classroom: Teacher expectation and pupils' intellectual development*. Missouri: Holt Rinehart & Winston.

Rusbult, C. E. (1983). A longitudinal test of the investment model: The development (and deterioration) of satisfaction and commitment in heterosexual involvements. *Journal of personality and social psychology*, *45*(1), 101.

Saario, T. N., Jacklin, C. N. ve Tide, C. K. (1973). Sex Role Stereotyping in the Public Schools. *Harvard Educational Review*, *43*(3), 386-416.

Sabatelli, R. M. (1988). Exploring relationship satisfaction: A social exchange perspective on the interdependence between theory, research, and practice. *Family Relations*, *37*(2), 217-222

Sakalli-Ugurlu, N. (2003). How do romantic relationship satisfaction, gender stereotypes, and gender relate to future time orientation in romantic relationships? *The Journal of psychology*, *137*(3), 294-303.

Sakalli, N. ve Curun, F. (2001). Romantik ilişkilerle ilgili kalıpyargılara karşı tutumlar. *Psikoloji Çalışmaları*, 22, 31-45.

Saraç, A., Hamamcı, Z. ve Güçray, S. (2015). Üniversite öğrencilerinin romantik ilişki doyumunu yordaması. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi, 5*(43). 69-81.

Senemoğlu, N. (2010). *Gelişim öğrenme ve öğretim: Kuramdan uygulamaya* (16. Baskı). Ankara: Pegem Akademi.

Silberman, S. W. (1995). *The Relationships Among Love, Marital Satisfaction and Duration of Marriage* (Yayınlanmamış doktora tezi). Arizona State University, Arizona.

Snell, W. E., Jr., Schicke, M. ve Arbeiter, T. (2002). Chapter 4: The Multidimensional Relationship Questionnaire: Psychological Dispositions Associated with Intimate Relations. W. E. Snell (Ed.), *New directions in the psychology of intimate relations: Research and theory* içinde. Snell Publications.

Spence, J.T., Helmreich R., ve J. Stapp (1973). A Short Version of the Attitudes toward Women Scale. *Bulletin of the Psychonomic Society, 2*(4), 219-220.

Spenle, M. R.(1980). Kadın Rolü-Erkek Rolü. (Çev. B. Onur). *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 13(1), 49-62. (Orjinal Yayın Tarihi 1964)

Stackert, R. A. ve Bursik, K. (2003). Why am I unsatisfied? Adult attachment style, gendered irrational relationship beliefs, and young adult romantic relationship satisfaction. *Personality and individual differences, 34*(8), 1419-1429.

Steckermeier, L. C. ve Delhey, J. (2019). Better for everyone? Egalitarian culture and social wellbeing in Europe. *Social Indicators Research, 143*(3), 1075-1108.

Sternberg, R.J. (1986). A Triangular Theory Of Love. *Psychological Review, 93*(2), 119-135

Sungur, M. Z. ve Yalnız, Ö. (1999). Transseksüalite: İlgili Kavramlar ve Cinsiyet Düzenleme Girişimleri. *Klinik Psikiyatri, 1*, 49-54.

Şentürk, E. (2018). *Evlilikte özyetkinlik, ebeveyn özyetkinliği, bilişsel duygu düzenleme ve evlilik doyumu arasındaki ilişki (*Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi.

Ta, V. P. (2017). A Meta-Analytic Review of Gender-Role Dimensions and Relationship Satisfaction. *Journal of Relationships Research, 8*(18), 1-14.

Tabachnick, B. G., ve Fidell, L. S. (2013). *Using Multivariate Statistics* (6. Baskı). Northridge: Pearson.

Taniguchi, H. ve Kaufman, G. (2014). Gender role attitudes, troubles talk, and marital satisfaction in Japan. *Journal of Social and Personal Relationships, 31*(7), 975-994.

Treinen, J. R. (1992). *Gender roles and relationship satisfaction in heterosexual and homosexual couples* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). The University of Arizona, Arizona.

Türk, E. (2019). *Beliren yetişkinlerde toplumsal cinsiyet rollerine yönelik tutumun, benlik kurgusunun ve benliğin ayrimlaşmasinin eş seçme stratejilerini yordamadaki rolü* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Muğla Üniversitesi, Muğla.

Türkmenoğlu, D. (2016). *Hemşirelik öğrenimi gören birinci ve son sınıf üniversite öğrencilerinin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumlarının belirlenmesi* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Mersin Üniversitesi, Mersin.

Vaillant, C.O. ve Vaillant, G.E. (1993). Is The U-Curve of Marital Satisfaction an Illusion? A 40-Year Study of Marriage. *Journal of Marriage and Family, 55*(1), 230–239.

Vangelisti, A. L. ve Banski, M. A. (1993). Couples' debriefing conversations: The impact of gender, occupational, and demographic characteristics. *Family Relations, 42*(2), 149-157.

Vanyperen, N. W. ve Buunk, B. P. (1991). Sex-role attitudes, social comparison, and satisfaction with relationships. *Social Psychology Quarterly, 54*(2), 169-180.

Vatandaş, C. (2007). Toplumsal cinsiyet ve cinsiyet rollerinin algılanışı. *Sosyoloji Konferansları,* (35), 29-56.

Wadsworth, B. J. (2015). *Piaget' nin duyuşsal ve bilişsel gelişim kuramı*. (Çev. M. Kandemir, A. Kaşkaya, M. Palancı ve Z. Selçuk). Ankara: Pegem Akademi (Orijinal baskı tarihi 1996)

Weiser, D. ve Weigel, D., J. (2016). Self-efficacy in romantic relationships: direct and indirect effects on relationship maintenance and satisfaction. *Personality and Individual Differences, 89*, 152-156.

Winstead, B. A., ve Derlega, V. J. (1993). Gender and close relationships: An introduction. *Journal of social issues, 49*(3), 152-156.

Wood, R..ve Bandura, A. (1989). Social cognitive theory of organizational management. *Academy of Management Review, 14*(3), 361-384

Yiğit, İ. ve Çelik, C. (2016). İlişki doyumunun erken dönem uyum bozucu şemalar, kişilerarası ilişki tarzları ve kendilik algısı açısından değerlendirilmesi. *Türk Psikoloji Yazıları*, *19*(38), 77-87.

Yüksel, Ö. (2013). *Kadınlarda evlilik uyumu ve psikolojik belirtiler arasındaki ilişki: Stresle baş etme biçimleri ve toplumsal cinsiyet rolü tutumlarının aracı rolleri* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

Zammichieli, M. E., Gilroy, F. D. ve Sherman, M. F. (1988). Relation between sex-role orientation and marital satisfaction. *Personality and Social Psychology Bulletin*, *14*(4), 747-754.

Zeyneloğlu, S. (2008). *Ankara' da hemşirelik öğrenimi gören üniversite öğrencilerinin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumlar* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

Zeyneloğlu, S. ve Terzioğlu, F. (2011). Toplumsal cinsiyet rolleri tutum ölçeğinin geliştirilmesi ve psikometrik özellikleri. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, *40*(40), 409-420.

Zimmerman, B. J. (1995). Self-efficacy and educational development. A. Bandura (Ed.). *Self-efficacy in changing societies* içinde (202-231 ss.). New York: Cambridge University Press.

Zosuls, K. M., Miller, C. F., Ruble, D. N., Martin, C. L. ve Fabes, R. A. (2011). Gender development research in sex roles: Historical trends and future directions. *Sex roles*, *64*(11), 826-842.

EKLER

EK-1: Bilgilendirilmiş Onam Formu

Değerli Katılımcılar;

Bu tez çalışması, İstanbul Kent Üniversitesi Klinik Psikoloji Yüksek Lisans Programı kapsamında, Fatmanur Akpınar Demir tarafından Dr. Öğr. Üyesi İhsan Bozanoğlu danışmanlığında yürütülmektedir. Araştırma, romantik ilişkisi olan (sevgili, sözlü/nişanlı, evli) üniversite öğrencilerini kapsamaktadır.

Bu araştırmaya katılmanız tamamen gönüllülük esasına dayanmaktadır. Formda kimlik bilgileriniz sorulmayacak ve verdiğiniz yanıtlar gizli tutulacaktır. Anket sonuçları toplu halde yorumlanarak bilimsel yayın amacıyla yalnızca toplu bilgiler halinde kullanılacaktır.

Soruların doğru veya yanlış bir yanıtı yoktur. Çalışmanın bilimsel değeri açısından soruların içtenlikle ve boş bırakılmadan cevaplanması çok önemlidir. Soruları yanıtlama aşamasında sizi rahatsız eden herhangi bir durum olduğu takdirde ise çalışmayı yarıda bırakabilirsiniz. Ölçekleri doldurmak ortalama 7-10 dakika sürmektedir.

Çalışmaya olan katkınız için teşekkür ederim.
Fatmanur Akpınar Demir

Bilgi formunda belirtilenleri göz önünde bulundurarak araştırmaya katılmayı kabul ediyorum.

- o Evet
- o Hayır

EK-2: Demografik Bilgi Formu

Bu bölümde kişisel bilgilerinize dair bazı sorular sorulmuştur. Lütfen her bir soru için size en uygun seçeneği işaretleyiniz.

1. Cinsiyetiniz nedir?
   ( ) Kadın ( ) Erkek

2. Yaşınız nedir?
   .....
3. Devam etmekte olan eğitim aşamanız nedir? (Yalnızca üniversite öğrencisi katılımcılara ihtiyacımız var)
   ( ) Ön Lisans ( )Lisans ( ) Lisansüstü

4. İlişki durumunuz nedir? (Yalnızca ilişkisi olan katılımcılara ihtiyacımız var)
   ( ) Sevgili ( ) Evli ( ) Sözlü/Nişanlı

5. Anne-babanızın çift ilişkisini nasıl değerlendirirsiniz?
   ( ) Çok iyi ( ) İyi ( ) Orta
   ( ) Kötü ( ) Çok kötü

EK-3: Toplumsal Cinsiyet Rolleri Tutum Ölçeği

Her bir cümleyi dikkatlice okuyun ve belirtilen düşüncenin, sizin düşünce ve duygularınıza ne derecede uygun olduğuna karar vererek işaretleyin.

	Kesinlikle Katılmıyorum	**Katılmıyorum**	**Ne Katılıyorum Ne Katılmıyorum**	**Katılıyorum**	**Tamamen Katılıyorum**
1. Kızlar, ekonomik bağımsızlıklarını kazandıklarında ailelerinden ayrı yaşayabilmelidir.					
2. Erkeğin evde her dediği yapılmalıdır.					
3. Kadının yapacağı meslekler ile erkeğin yapacağı meslekler ayrı olmalıdır.					
4. Evlilikte çocuk sahibi olma kararını eşler birlikte vermelidir.					
5. Bir genç kızın evleneceği kişiyi seçmesinde son sözü baba söylemelidir.					
6. Kadının erkek çocuk doğurması onun değerini artırır.					
7. Kadının doğurganlık özelliği nedeniyle, iş başvurularında erkekler tercih edilmelidir.					
8. Ailede ev işleri, eşler arasında eşit paylaşılmalıdır.					
9. Kadının yaşamıyla ilgili kararları kocası vermelidir.					
10. Kadınlar kocalarıyla anlaşamadıkları konularda tartışmak yerine susmayı tercih etmelidir.					
11. Bir genç kız, evlenene kadar babasının sözünü dinlemelidir.					
12. Ailenin maddi olanaklarından kız ve erkek çocuk eşit yararlanmalıdır.					
13. Çalışma yaşamında kadınlara ve erkeklere eşit ücret ödenmelidir.					
14. Bir erkeğin karısını aldatması normal karşılanmalıdır.					
15. Kadının çocuğu olmuyorsa erkek tekrar evlenmelidir.					
16. Kadının temel görevi anneliktir.					
17. Evin reisi erkektir.					
18. Dul kadın da dul erkek gibi yalnız başına yaşayabilmelidir.					
19. Bir genç kızın, flört etmesine ailesi izin vermelidir.					
20. Ailede kararları eşler birlikte almalıdır.					

21. Bir kadın akşamları tek başına sokağa çıkabilmelidir.					
22. Eşler boşandığında mallar eşit paylaşılmalıdır.					
23. Kız bebeğe pembe, erkek bebeğe mavi renkli giysiler giydirilmelidir.					
24. Erkeğin en önemli görevi evini geçindirmektir.					
25. Erkeğin maddi gücü yeterliyse kadın çalışmamalıdır.					
26. Evlilikte, kadın istemediği zaman cinsel ilişkiyi reddetmelidir.					
27. Mesleki gelişme fırsatlarında kadınlara ve erkeklere eşit haklar tanınmalıdır.					
28. Evlilikte erkeğin öğrenim düzeyi kadından yüksek olmalıdır.					
29. Bir kadın cinsel ilişkiyi evlendikten sonra yaşamalıdır.					
30. Ailede erkek çocuğun öğrenim görmesine öncelik tanınmalıdır.					
31. Erkeğin evleneceği kadın bakire olmalıdır.					
32. Alışveriş yapma, fatura ödeme gibi ev dışı işlerle erkek uğraşmalıdır.					
33. Erkekler statüsü yüksek olan mesleklerde çalışmalıdır.					
34. Ailede kazancın nasıl kullanılacağına erkek karar vermelidir.					
35. Bir erkek gerektiğinde karısını dövmelidir.					
36. Evlilikte gebelikten korunmak sadece kadının sorumluluğudur.					
37. Bir kadın hastaneye gittiğinde kadın doktora muayene olmalıdır.					
38. Evlilikte erkeğin yaşı kadından büyük olmalıdır.					

EK-4: Romantik İlişkilerde Öz Yeterlik Ölçeği (Örnek Maddeler)

AÇIKLAMA: Aşağıdaki ifadelere katılma derecenizi en iyi yansıtan rakama karar veriniz ve yanındaki parantezin içindeki uygun rakamı yuvarlak içine alınız.

Kesinlikle katılmıyorum				**Ne katılıyorum/ Ne katılmıyorum**				**Tamamen katılıyorum**
1	**2**	**3**	**4**	**5**	**6**	**7**	**8**	**9**

1. Ben, romantik bir ilişki partneri olarak iyi olmayan biriyim. (1 – 2 – 3 – 4 – 6 – 7 – 8 – 9)

2. Romantik ilişkilerdeki başarısızlık, beni yalnızca daha fazla çabalamam konusunda istekli yapar. (1 – 2 – 3 – 4 – 6 – 7 – 8 – 9)

4. Romantik ilişkilerimde önemli konulara odaklanmakta güçlük yaşarım. (1 – 2 – 3 – 4 – 6 – 7 – 8 – 9)

7. Bazen çok fazla emek isteyen romantik işlere dahil olmaktan kaçınırım. (1 – 2 – 3 – 4 – 6 – 7 – 8 – 9)

8. Romantik ilişkilerle uğraşmak benim için çok zor. (1 – 2 – 3 – 4 – 6 – 7 – 8 – 9)

10. İyi bir romantik partner (eş) olma konusunda yeteneğime güvenmiyorum. (1 – 2 – 3 – 4 – 6 – 7 – 8 – 9)

12. İyi bir romantik ilişkiye sahip olmak benim için çok zor. (1 – 2 – 3 – 4 – 6 – 7 – 8 – 9)

EK-5: İlişki Doyumu Ölçeği

Lütfen her bir ifadenin size uygunluğunu 7 dereceli ölçek üzerinden değerlendirin.

1. Sevgiliniz ihtiyaçlarınızı ne kadar iyi karşılıyor?
   1 2 3 4 5 6 7
   Hiç karşılamıyor Çok iyi karşılıyor

2. Genel olarak ilişkinizden ne kadar memnunsunuz?
   1 2 3 4 5 6 7
   Hiç memnun Değilim Çok memnunum

3. Diğerleriyle karşılaştırıldığında ilişkiniz ne kadar iyi?
   1 2 3 4 5 6 7
   Çok daha iyi Çok daha kötü

4. Ne sıklıkla ilişkinize hiç başlamamış olmayı istiyorsunuz?
   1 2 3 4 5 6 7
   Hiçbir zaman Her zaman

5. İlişkiniz ne dereceye kadar sizin beklentilerinizi karşılıyor?
   1 2 3 4 5 6 7
   Hiç karşılamıyor Tamamen Karşılıyor

6. Sevgilinizi ne kadar seviyorsunuz?
   1 2 3 4 5 6 7
   Hiç sevmiyorum Çok seviyorum

7. İlişkinizde ne kadar problem var?

   1 2 3 4 5 6 7
   Hiç yok Çok fazla problem var

ÖZGEÇMİŞ

Fatmanur AKPINAR DEMİR ; Lisans eğitimini Bursa Uludağ Üniversitesi Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik bölümünde onur derecesiyle tamamlamıştır. 2 yıl süreyle bir ortaokulda psikolojik danışman olarak görev almıştır. Halihazırda İstanbul Kent Üniversitesi Klinik Psikoloji Yüksek Lisans Programına devam etmektedir. Şu anda Kognitif ve Davranış Terapileri Derneği (KDTD) bünyesinde, Avrupa Davranış ve Kognitif Terapileri Birliği (EABCT) standartları çerçevesinde verilen Kognitif ve Davranış Terapileri eğitimine devam etmektedir.